Aluehallintovirasto

Länsi- ja Sisä-Suomen alueen nuorten elinolo-katsaus 2021

Tietoa ja pohdintaa nuoriso-palveluista ja nuorten arjesta sekä kooste lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista tilastojen valossa

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto

Tutkimus ja Kehitys Ajatustalo Oy

110/2021 Aluehallintovirastojen julkaisuja - Regionförvaltningsverkens publikationer

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto

Opetus- ja kulttuuritoimi

Länsi- ja Sisä-Suomen alueen nuorten elinolokatsaus 2021

Tietoa ja pohdintaa nuorisopalveluista ja nuorten arjesta sekä
kooste lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista tilastojen valossa

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto
Tutkimus ja Kehitys Ajatustalo Oy

Aluehallintovirastojen julkaisuja 110/2021
ISSN 2343-3132

ISBN 978-952-5935-45-5

Vaasa

2021

KUVAILULEHTI
Aluehallintovirastojen julkaisuja 110/2021

Tekijät:	Julkaisuaika:
Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto Tutkimus ja Kehitys Ajatustalo Oy	2021
	Toimeksiantajat(t) Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto
	Toimielimen asettamispäivä -
Julkaisunnimi Länsi- ja Sisä-Suomen alueen nuorten elinolokatsaus 2021	

Tiivistelmä

Lapsuus ja nuoruus ovat varmasti eniten muutoksia sisältävät ajanjaksot ihmisen elämässä. Ne ovat aikaa, jolloin luodaan pohjaa monille niin fyysisille kuin psyykkisille elämän ja hyvinvoinnin lähtökohdille. Tämän päivän lapset ja nuoret ovat tulevaisuuden isiä ja äitejä, kuntalaisia, työntekijöitä, asiakkaita ja päättäjiä. Kasvaessaan aikuisiksi heissä heijastuu heidän oma nuoruutensa ja siihen liittyneet ihanteet ja haaveet, mutta myös koetut uhat ja pelot.

Me aikuiset pyrimme ymmärtämään ja tulkitsemaan nuoria ja nuoruutta, kun kehitämme palveluja nuoruuden moninaisia vaiheita tukeviksi. Massiivisesta tietovarannosta huolimatta tehtävä on haastava, sillä nuoruus ja sen kokemukset muuttuvat koko ajan yhteiskunnan muutosten mukana. Tietojohtamisen haasteena on edelleen se, että yksittäiset tiedot hajautuvat useille eri toimijoille ja sektoreille, eikä kokonaiskuvaa tahdo olla kenelläkään. Tieto on edelleen myös melko ongelmakeskeistä. Lisäksi tieto itsessään voi muodostua ongelmalliseksi, sillä se helposti suoraviivaistaa tilanteita ja ilmiöitä liiaksi. Siksi entistä tärkeämpää onkin tiedon monipuolinen tulkinta – ei yksin, vaan eri toimijat ja nuoret yhdessä.

Tähän raporttiin on koottu tämän aluehallintoviraston alueelta useita lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointiin, heidän käyttämiin palveluihin ja niiden resursointiin liittyviä tietoja. Lisäksi raportissa on nostettu esiin muutamia lasten ja nuorten arkeen liittyviä ilmiöitä ja pohdittu näiden merkitystä sekä heille itselleen että kunnissa palveluiden suunnittelusta ja toteutuksesta vastaaville viranomaisille.

Raportissa referoitu peruspalvelujen arviointi osoitti, että nuorten päihde- ja mielenterveyspalvelujen saatavuudessa on merkittäviä puutteita eri alueilla. Samoin julkisen liikenteen huono tilanne monissa kunnissa asettaa nuoret eriarvoiseen asemaan mm. palvelujen saavutettavuuden suhteen. Isossa kuvassa nuorten päihteiden käyttö vähenee vuosi vuodelta ja siten menee yhä parempaan suuntaan, mutta samalla on näkyvillä yhä vahvempaa polarisaatiota nuorten keskuudessa. Korona on koskettanut monia nuoria ja rajoittanut heidän sosiaalista elämää ja harrastamista. Kokemukset mm. etäopiskelusta jakavat nuoria. Nuorten työttömyydessä ja toimeentulossa koronan vaikutukset näkyivät hyvin vahvasti.

Toiveena on, että osion yksi teemat ja osion kaksi tilastot avaisivat keskustelua kunnissa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin toteutumisesta ja että ne lisäisivät eri toimijoiden ja sektoreiden yhteistyötä näiden asioiden edistämiseksi entisestään. Toiveena on myös, että tilasto-osio lisäisi entisestään kuntien omaa kiinnostusta hyvinvointiin liittyvien tilastotietojen

seurantaan ja tarvittavien uusien tietojen tuottamiseen sekä ennen kaikkea tämän tiedon pohjalta laadittavien toimenpiteiden suunnitteluun ja käytännön työn johtamiseen.

Asiasanat
Lasten ja nuorten elinolot, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointi, lasten ja nuorten palvelut

ISSN (painettu)	ISBN (painettu)	ISSN (verkkojulkaisu)	ISBN (verkkojulkaisu)
-	-	2343-3132	978-952-5935-45-5

Kokonaissivumäärä	Kieli	Hinta
80	Suomi	-

Julkaisija	Paino
Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto	-

Sisällysluettelo

1 Johdanto 6

2 Peruspalvelujen arviointi 2020 – nuorille suunnattujen palvelujen saatavuus ja riittävyys 8

2.1 Nuorten mielenterveys ja sitä tukevien palvelujen tarve ja saatavuus 10

2.2 Nuoret, päihteet ja päihdepalvelut 15

2.3 Liikkuminen palveluna – toteutuuko tasa-arvoisuus? 19

3 Korona nuorten kokemana 22

4 Nuoret ja ympäristö 26

5 Kunnat osaksi tulevaisuuden osallisuuden kehittämistä ja toteutumista 33

6 Lapset, nuoret ja lapsiperheet Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston alueella 38

7 Katsaus kuntien nuorisotyön palveluihin ja resursointiin 43

7.1 Etsivän nuorisotyön resurssit 43

7.2 Nuorten työpajatoiminnan resurssit 44

7.3 Lasten ja nuorten paikallisen harrastustoiminnan resurssit 45

8 Työllisyys ja koulutus 48

8.1 Työllisyyskehitys 48

8.2 II asteen koulutus 52

9 Nuoret ja rikollisuus 57

10 Lapsiperheiden hyvinvointi 59

10.1 Tuloerot 59

10.2 Lapsiperheiden toimeentulo 60

10.3 Nuorten toimeentulo 64

10.4 Huoltosuhde 66

10.5 Sosiaalihuollon palvelut 67

11 Yhteenvetoa ja pohdintaa 70

12 Lähteet 75

13 Kuvio- ja taulukkoluettelo 77

1 Johdanto

Kädessäsi on ensimmäinen julkaisu Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston alueen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia sekä lasten ja nuorten palveluja käsittelevästä kokonaisuudesta. Raportti koostuu kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa pureudutaan lasten ja nuorten arkeen ja elämään neljän ajankotaisen teeman kautta. Toinen osa on perinteinen tilasto- ja indikaattorikatsaus lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ilmenemisestä ja siinä näkyvistä muutoksista.

Teemaosion aloittaa kesäkuussa 2020 julkaistun Peruspalvelujen arviointi -raportin tulosten tarkastelu. Vuoden 2020 arviointi keskittyi erityisesti palvelujen saatavuuteen ja riittävyyteen. Arvioinnissa nousi esiin, että erityisesti nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen sekä liikkumiseen liittyvien julkisten palvelujen saatavuudessa ja riittävyydessä on parannettavaa. Arvioon riittämättömyydestä vaikuttivat mielenterveyspalvelujen koettu sirpaleisuus, niiden heikko tunnettuus sekä se, että ne eivät ole saatavilla oikeaan aikaan. Päihdepalveluiden riittävyyden ohella kokonaisuutta tarkastellaan myös päihteisiin liittyvän kulttuurimuutoksen näkökulmasta sekä myös päihteiden käyttöön liittyvän polarisaatiokehityksen näkökulmasta. Julkisen liikenteen palvelujen riittämättömyyden koettiin vaikuttavan nuorten hyvinvointiin, vapaa-aikaan ja jopa tulevaisuuden suunnitelmiin ja ratkaisuihin, kuten peruskoulun jälkeisen koulutuksen valintaan. Julkisen liikenteen huonot yhteydet aiheuttavat haasteita kaikkien palvelujen saavuttamisessa ja siten vaikuttavat niiden riittävyyden arvioon. Näitä edellä mainittuja sisältöjä tarkastellaan ja pohditaan tarkemmin sekä esitetään myös ajatuksia asioista, joita kunnissa voitaisiin tehdä asioiden parantamiseksi.

Ajankohtaisuuden vuoksi Korona ansaitsi tulla käsitellyksi myös. Vuoden 2020 aikana on toteutettu useita selvityksiä ja tutkimuksia siitä, miten Korona ja sen seurannaisvaikutukset yhteiskunnassamme on koettu lasten ja nuorten parissa. Tässä raportissa referoidaan muutamia keskeisiä tutkimuksia ja luodaan niiden kautta tiivistetty kuvaus lasten ja nuorten kokemuksista mm. etäopetukseen ja tulevaisuususkoon liittyen.

Kolmas teema käsittelee nuorten suhtautumista ympäristöön ja erityisesti ilmastonmuutokseen. Viime vuosina ilmastonmuutoksen ympärille on tullut vahvoja nuoria yksilöitä, jotka ovat tietyllä tavalla brändänneet itsensä tämän tärkeän teeman puolestapuhujiksi. Tässä raportissa tarkastellaan eri tutkimusten ja barometrien valossa nuorten asennemuutoksia ilmastonmuutokseen liittyen sekä muutosten mahdollista merkitystä nuorten omaan arkeen ja kuluttamiseen. Samalla pohditaan, miten kunnissa ja yhteisöissä voitaisiin konkreettisesti tukea nuoria ilmastonmuutoksen hillitsemisessä.

Neljäntenä teemana tässä raportissa otetaan käsittelyyn nuorten osallisuus ja erityisesti sen tulevaisuus. Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin rinnalle on viime vuosina noussut niin sanottu neljäs sektori, joka on tietynlainen jatkumo kolmannelle sektorille. Neljäs sektori pohjautuu perinteisten rakenteiden sijaan hyvin vapaaseen organisoitumiseen ja yhteisöllisyyteen, jossa pohjana käytetään verkkopalvelualustoja, kuten erilaisia sosiaalisen median järjestelmiä. Tässä

raportissa pohditaan neljännen sektorin roolia ja merkitystä nuorten osallisuuden lisäämisessä yhteiskunnassa. Samalla esitellään muutamia ajatuksia siitä, miten kuntien nuorisotyössä voitaisiin ottaa neljännen sektorin opit ja mallit paremmin hyötykäyttöön ja siten lisätä nuorten osallisuutta heidän omaa arkeaan ja elinympäristöään tukevissa asioissa.

Osioon kaksi on koottu aiempien vuosien tapaan syrjäytymisen kannalta kriittisiin sisältöihin liittyviä indikaattoritietoja Satakunnan ja Varsinais-Suomen lapsista, nuorista ja lapsiperheistä. Raportissa keskitytään mm. työvoimahallinnon, opetus- ja koulutustoimen ja sosiaalihuollon tilastoihin sekä esitellään erinäisiä kuntien nuorisotoimen, työpajojen ja etsivän työn toiminnan tunnuslukuja.

Toiveena on, että osion yksi teemat ja osion kaksi tilastot avaisivat keskustelua kunnissa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin toteutumisesta ja lisäisi eri toimijoiden ja sektoreiden yhteistyötä näiden asioiden edistämiseksi entisestään. Toiveena on myös, että tilasto-osio lisäisi entisestään kuntien omaa kiinnostusta hyvinvointiin liittyvien tilastotietojen seurantaan ja tarvittavien uusien tietojen tuottamiseen sekä ennen kaikkea tämän tiedon pohjalta laadittavien toimenpiteiden suunnitteluun ja käytännön työn johtamiseen.

OSA I – NÄKÖKULMIA LAPSUUTEEN JA NUORUUTEEN SEKÄ NUORTEN PARISSA TOIMIVAAN PALVELUJÄRJESTELMÄÄN

2 Peruspalvelujen arviointi 2020 – nuorille suunnattujen palvelujen saatavuus ja riittävyys

Kesäkuussa 2020 julkaistiin kahden vuoden välein toteutettava, Aluehallintovirastojen tuottama peruspalvelujen arviointi (AVI 2020). Siinä keskityttiin erityisesti peruspalvelujen alueellisen saatavuuteen ja riittävyyteen. Nuorisotoimen osalta arviointikohteena oli nuorille suunnattujen palvelujen riittävyys kunnassa. Arvioinnin aineistot koottiin kyselyllä, joka suunnattiin kuntien monialaisten ohjaus- ja palveluverkostojen edustajille. Kyselyllä kartoitettiin verkoston edustajien näkemyksiä nuorille suunnattujen palvelujen riittävyydestä – eli käytännössä arvioitiin nuorten mahdollisuuksia saada erilaisia tarvitsemiaan palveluja. Palvelujen riittävyyttä ja saatavuutta arvioitaessa huomioitiin kaikki nuorille tuotetut palvelut, myös muiden kuin julkisen sektorin toimijoiden tuottamat.

Arviointiraportti on kokonaisuudessaan luettavissa Patio-järjestelmässä osoitteessa https://www.patio.fi/pepa-2019. Tässä raportissa paneudutaan kolmeen Peruspalvelujen arviointi 2020 raportin osa-alueeseen: nuorten mielenterveyspalvelut, nuorten päihdepalvelut sekä liikkumisen mahdollistamiseen liittyvät joukkoliikenteen palvelut. Nämä valittiin tähän raporttiin siksi, että kaikissa näissä arviointiraportin tulokset osoittivat, että niiden parissa on vielä erityisesti kehitettävää.

Peruspalvelujen arviointi 2020

Kesäkuussa 2020 julkaistun Aluehallintovirastojen peruspalvelujen arvioinnin aineistonkeruu toteutettiin vuoden 2019 aikana yhteistyössä Valtion nuorisoneuvoston Nuorisobarometrin toteuttajien kanssa. Nuorisobarometri on vuosittain ilmestyvä barometritutkimus, joka seuraa suomalaisten 15–29-vuotiaiden nuorten arvoja ja asenteita. Vuoden 2020 Nuorisobarometrin teemana oli palvelut, jolloin nuorisotoimen peruspalvelujen arvioinnista saatuja tuloksia voitiin verrata myös Nuorisobarometrin tuloksiin. Tämä mahdollisti myös sen, että palvelujen saatavuuteen ja riittävyyteen liittyvää tietoa voitiin vertailla sekä nuorten itsensä kokemana (Nuorisobarometri) että kuntien nuorten että ohjaus- ja palveluverkoston edustajien näkemyksillä.

Arvioinnissa oli mukana yhteensä 11 eri palvelukokonaisuutta, joita yhdistettiin laajemmiksi teemoiksi ja käsiteltiin viitenä kokonaisuutena:

- nuoriso- ja vapaa-ajan palvelut
- koulutuspalvelut
- mielenterveys- ja päihdepalvelut
- sosiaali- ja terveyspalvelut
- työhön, asumiseen ja liikkumiseen liittyvät palvelut

Arvioinnissa mukana olevia palveluja ohjaavat erilaiset toimialakohtaiset lainsäädännöt ja osa niistä kuuluu kuntien lakisääteisiin tehtäviin. Myös kolmannen sektorin toimijoiden työ tukee isoa osaa näistä palveluista. Arviointiteema kytkeytyy olennaisesti ajankohtaiseen kuntatalouden tilanteeseen, nuorten määrään ja kuntien ”pitovoimaan” eli kykyyn pitää nuoret asukkaat kunnassa poismuuton sijaan sekä kuntien ja palvelujen erilaisiin uudistuksiin.

Tässä arvioinnissa nuorten palvelut eivät siis tarkoita ainoastaan kuntien nuorisotoimen palveluja vaan yleisemmin ja laajemmin nuorille tarjolla olevia palveluja kunnissa. Nuorisolain (1285/2016) mukaan nuoria ovat kaikki alle 29-vuotiaat. Joidenkin palvelujen kohdalla ikärajoilla ja täysi-ikäisyydellä on oma vaikutuksensa palvelujen saantiin.

Peruspalvelujen arvioinnin aineistonkeruussa käytettiin kyselyä, joka lähetettiin Manner-Suomen 294 kuntaan nuorten ohjaus- ja palveluverkostoista vastaaville henkilöille. Kyselyyn vastasi 293 kuntaa, joten vastausprosentti oli lähes 100.

Nuorille suunnattujen ja nuorten käyttämien palvelujen riittävyys fokuksessa

Tässä arvioinnissa riittävyys tarkoitti palvelun määrälle tai laadulle asetettujen normien tai vallitsevien odotusten täyttyvyyttä. Sitä voidaan arvioida paitsi lakisääteisten palvelujen toteutumisena, myös tarkastelemalla kuinka toteutuu:

- palvelujen yhdenvertainen ja tasa-arvoinen saatavuus ja saavutettavuus kuntien kesken ja kuntien sisällä
- palvelujen oikea-aikaisuuden toteutuminen
- palvelujen laatu ja monipuolisuus suhteessa tarpeisiin
- asiakastyytyväisyys sekä näille asetettujen odotusten täyttyminen

Esimerkiksi terveyspalvelujen riittävyyttä arvioitaessa voidaan tarkastella palvelujen saatavuutta, jonoja ja odotusaikoja sekä hoitoon pääsyä ja sen oikea-aikaisuutta. Huomiota voidaan kiinnittää myös annetun tuen, neuvonnan ja hoitoonohjauksen riittävyyteen.

Riittävyyden määrittäminen ja tulosten tulkinnan huomiot

Arvioinnin tuloksia tarkasteltaessa on tärkeä huomioida, että palvelujen riittävyyttä nuorille tarkasteltiin kunnissa toimivien viranhaltijoiden ja nuorten ohjaus- ja palveluverkoston jäsenten eli aikuisten näkemysten ja käytännön kokemusten kautta. Palvelujen riittävyyttä ja saatavuutta arvioitiin asteikolla 1–4, jossa 1 oli riittämätön, 2 oli melko riittämätön, 3 oli melko riittävä ja 4 oli riittävä. Kuntakohtaista keskiarvoa 2,5 - ja sitä korkeampaa tulosta - pidettiin melko riittävänä eli palvelutason katsottiin toteutuvan tarpeeksi hyvin.

Vastaajilla, eli kuntien ohjaus- ja palveluverkostojen viranomaisilla, oli mahdollisuus antaa lisätietoja vastauksiin, kuten ”palvelua ei ole omassa kunnassa, mutta sellainen on naapurikunnassa”, jolloin riittävyystasoksi saatettiin antaa ”riittävä”, vaikka palvelu ei suoraan omassa kunnassa toteutuisikaan. Vastausten analysoinnin osalta tunnistettiin, että tämä saattoi johtaa siihen, että osassa vastauksia on hieman ristiriitaisuutta. Lisäksi on hyvä tunnistaa, että

arviointikyselyyn vastattiin koko ryhmänä, jolloin konsensusta lopullisesta arvioista on jouduttu monen palvelun tilannearvioin osalta hakemaan.

Käynnissä oleva sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistus on vaikuttanut moniin nuorten käyttämiin palveluihin. Tämän koettiin tehneen vastaamisen kunnan näkökulmasta jossain määrin vaikeaksi, sillä monesti on jo niin, että seutukunnalliset tai maakunnalliset hyvinvointipalveluja tuottavat organisaatiot vastaavat palvelujen tarjonnasta usean kunnan osalta. Eli arvioitaessa palvelujen saatavuutta kunnassa tarkasteltiin seudullisesti tai maakunnallisesti tuotettujen palvelujen saatavuutta yksittäisen kunnan osalta.

Arviointiväittämiin vastattaessa tunnistettiin, että palvelut ovat paikoin pirstaloituneet erilaisten organisaatiomuutosten jälkeen niin, ettei tieto nuorista ja nuorten palvelutarpeista kulje enää samalla tavalla nuorten parissa työskentelevien viranomaisten kesken. Tämän takia nuorten parissa työskentelevillä, saati sitten alueen nuorilla, ei välttämättä ole enää tietoa siitä, millaisia palveluja ja missä niitä on tarjolla.

Ennen kuin mennään tarkastelemaan kolmea tässä raportissa korostettua arviointisisältöä, niin todetaan, että Peruspalvelujen arviointi 2020 -raportti osoitti, että valtaosa nuorille suunnatuista palveluista arvioitiin toimivan hyvin. Mielenkiintoinen huomio kokonaisuudessa oli, että pääsääntöisesti nuorten ohjaus- ja palveluverkostojen edustajat arvioivat nuorille suunnattujen palvelujen tason selkeästi riittämättömämpinä kuin mitä nuoret itse. Tämä tulos tuli esiin kun suhteutettiin puhelinhaastatteluin nuorille toteutetun Nuorisobarometrin tuloksia Peruspalvelujen arvioinnin tuloksiin.

2.1 Nuorten mielenterveys ja sitä tukevien palvelujen tarve ja saatavuus

Lapsuus ja nuoruus ovat monella tapaa merkityksellisiä vaiheita ihmisen elämässä. Lapsuudessa koetut tapahtumat, sosiaaliset suhteet sekä fyysinen ja psyykkinen kehitys luovat pohjan nuoruuden hyvinvoinnille ja näillä ikävaiheilla on tärkeä merkitys aikuisuudessa koettavalle hyvinvoinnille. Nuoruuden ikävaihetta leimaa nopea kasvu ja kehitys. Nuoruudessa koetaan muutoksia suhteessa omaan seksuaalisuuteen, vanhempiin, kaveripiiriin ja omaan persoonaan. Nopeat muutokset voivat hämmentää ja aiheuttaa ahdistusta ja epävarmuutta nuorissa. Tavallisia ovat yksittäiset tunne-elämän oireet, jotka heijastavat eri kehitysvaiheita. (THL 2021)

Mielenterveyshäiriöt ovat yleisiä ja monet mielenterveyshäiriöt ilmaantuvat ensi kertaa nuoruudessa. Laajoissa väestötutkimuksissa on selvinnyt, että noin puolet aikuisiän mielenterveyshäiriöistä on alkanut jo ennen 14 vuoden ikää ja noin kolme neljästä ennen 24 vuoden ikää. Nuorilla on mielenterveyshäiriöitä noin kaksi kertaa useammin kuin lapsilla. Eri tutkimusten mukaan noin 20-25 prosenttia nuorista kärsii jostain mielenterveyden häiriöstä. Ne ovat koululaisten ja nuorten aikuisten tavallisimpia terveysongelmia. Oireiden ja häiriöiden varhainen tunnistaminen on tärkeää, jotta niihin voidaan puuttua oikein ja oikea-aikaisesti ja näin ongelmien pitkittymiseltä ja vaikeutumiselta vältytään. (THL 2021)

Mielenterveysongelmien varhaisen tunnistamisen ja niihin puuttumisen tärkeydestä huolimatta Peruspalvelujen arviointi 2020 -selvityksessä nuorille suunnatut

mielenterveyspalvelut näyttäytyvät valtakunnallisesti tarkastellen melko riittämättöminä. Koettuun riittämättömyyteen vaikuttavat pitkät jonot ja siitä johtuva hoitoon pääsyn hitaus. Erityisesti nopeista ja helposti löydettävistä matalan kynnyksen palveluista on puutetta – juuri niistä, joilla voitaisiin ennaltaehkäistä monimutkaisten ongelmavyyhtien syntyä.

Pitkien jonojen aiheuttamien palvelujen huonon saatavuuden ohella arvioitiin, että myös etäisyydet, kuten kaupunkien keskusta-alueiden ulkopuolella ja maaseutumaisemmissa kunnissa, voi aiheuttaa sitä, että nuorten voi olla vaikea päästä tarvitsemiensa mielenterveyspalvelujen pariin. Kolmas yleinen havainto oli, että mielenterveyspalvelujen koettu hajanaisuus ja palveluiden pirstaleisuus vaikeuttavan oikeaan hoitoon hakeutumista ja myös siihen sitoutumista.

Taulukkoon x on koottu aluehallintovirastoalueittain kuntien lasten ja nuorten lakisääteisten palveluverkostojen edustajien näkemyksiä mielenterveyspalvelujen riittävyydestä. Asteikko on 1–4, jossa 1 oli riittämätön, 2 oli melko riittämätön, 3 oli melko riittävä ja 4 oli riittävä. Kuntakohtaista keskiarvoa 2,5 - ja sitä korkeampaa tulosta - pidettiin melko riittävänä eli palvelutason katsottiin toteutuvan tarpeeksi hyvin.

Taulukon 1 silmäily antaa kuvan, että tilanne ei ole millään arviointialueella riittävän hyvä. Eri ikäryhmien ja teemojen sisällä olevien palvelujen saatavuuksien keskiarvot liikkuvat koko maassa 2,0 ja 2,6 välillä. Molemmissa taulukon ikäryhmissä heikoin tilanne on psykoterapiapalveluiden saatavuudessa (koko maan keskiarvo 2,0). Paras tilanne on ennaltaehkäisyn näkökulmasta tärkeissä matalan kynnyksen mielenterveyspalvelujen saatavuudessa. Tässä palvelukokonaisuudessa koko maassa keskiarvo on 18-28 -vuotiaiden osalta 2,5 ja alle 18-vuotiaiden osalta 2,6.

Taulukko 1. Kuntien arvio tarjottujen mielenterveyspalvelujen riittävyydestä vuonna 2019. (AVI 2020)

Kuntien arvio tarjottujen mielenterveyspalvelujen riittävyystasosta, keskiarvo							
Palvelu	**Etelä-Suomen AVI**	**Itä-Suomen AVI**	**Lapin AVI**	**Lounais-Suomen AVI**	**Länsi- ja Sisä-Suomen AVI**	**Pohjois-Suomen AVI**	**Koko maa**
Alle 18 -vuotiaat							
Matalan kynnyksen mielenterveyspalvelut	2,4	2,7	3,0	2,8	2,6	2,6	2,6
Mielenterveyden tuki kouluissa ja oppilaitoksissa	2,3	2,6	2,6	2,4	2,7	2,5	2,5
Psykiatrinen päivystys	2,2	2,3	2,6	2,1	2,3	2,5	2,3
Nuorten oma psykiatrinen sairaanhoitaja perusterveydenhuollossa	2,2	2,3	2,1	2,5	2,5	2,0	2,2

Kuntien arvio tarjottujen mielenterveyspalvelujen riittävyystasosta, keskiarvo							
Palvelu	**Etelä-Suomen AVI**	**Itä-Suomen AVI**	**Lapin AVI**	**Lounais-Suomen AVI**	**Länsi- ja Sisä-Suomen AVI**	**Pohjois-Suomen AVI**	**Koko maa**
Peliriippuvuuksien ja rahapelaamisen hoito	2,1	2,0	2,4	2,0	2,3	2,2	2,2
Psykoterapia kunnan ostopalveluna	2,1	2,3	1,6	2,1	2,0	2,0	2,0
Nuorten mielenterveyskuntoutujien tukipalvelut	1,9	2,2	2,0	2,0	2,2	2,1	2,1
18-28-vuotiaat							
Matalan kynnyksen mielenterveyspalvelut	2,4	2,6	3,2	2,5	2,2	2,4	2,5
Mielenterveyden tuki kouluissa ja oppilaitoksissa	2,1	2,4	2,4	2,0	2,2	2,1	2,2
Psykiatrinen päivystys	2,3	2,4	2,7	2,1	2,2	2,5	2,3
Nuorten oma psykiatrinen sairaanhoitaja perusterveydenhuollossa	2,0	2,2	2,1	2,3	2,1	2,2	2,1
Peliriippuvuuksien ja rahapelaamisen hoito	2,1	2,1	2,6	2,1	2,4	2,3	2,3
Psykoterapia kunnan ostopalveluna	2,2	2,2	1,7	2,0	2,0	2,0	2,0
Nuorten mielenterveyskuntoutujien tukipalvelut	2,0	2,4	2,3	2,3	2,4	2,4	2,3
Lähde: Aluehallintovirastot, nuorisotoimen peruspalvelujen arviointi 2019 -kysely							

Kuten aiemmin jo todettiin, keskiarvoa 2,5 voidaan pitää tilanteena, jossa palveluiden saatavuus on minimissään riittävällä tasolla. Ja silti siitä on vielä reilusti parannettavaa. Koko maan tilannetta tarkasteltaessa alle 18-vuotiaiden osalta vain matalan kynnyksen mielenterveyspalvelut ja mielenterveyden tuki kouluissa ja oppilaitoksissa yltävät palvelujensaatavuuden ja riittävyyden osalta tälle minimitasolle. 18-28 vuotiaiden nuorten osalta vain matalan kynnyksen mielenterveyspalvelujen riittävyyden osalta tämä toteutuu.

Aluehallintovirastoalueiden kesken on eroja, mutta ne ovat keskiarvojen suhteen melko pieniä. Kaikkein sisältöalueiden keskiarvot vaihtelevat alueittain 1,6-3,2 välillä. Nämä kaksi tulosten ääripäätä vielä samalta, Lapin aluehallintoviraston, alueelta. Heikoin saatavuus (keskiarvo 1,6, koko maan keskiarvo 2,0) Lapin aluehallintoviraston - ja samalla koko valtakunnan - alueella on kunnan

ostopalveluina hankkimien, alle 18-vuotiaille suunnattujen psykoterapiapalveluiden riittävyyden osalta. Samaan aikaan Lapin aluehallintoviraston alueelta löytyy koko maan paras 18-28 -vuotiaiden nuorten matalan kynnyksen mielenterveyspalvelujen riittävyys (keskiarvo 3,2, koko maan keskiarvo 2,5).

Mielenterveyden edistäminen koko yhteisön asiaksi

Mielenterveys on monisyinen kokonaisuus ja siihen vaikuttaa monet arjen ja vapaa-ajan asiat. Näin ollen katsotaan, että sen edistämisen kuuluu oikeastaan ihan kaikille toimijoille. Jokainen työntekijä, esimies ja heidän edustamansa sektori voivat omalla toiminnallaan edistää ja tukea ihmisten mielenterveyttä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteaakin osuvasti, että mielenterveyden edistäminen on koko yhteisön asia (THL 2021). Vaikka tässä motossa on hieno ja ylevä tausta-ajatus, niin usein on kuitenkin niin, että mitä useammalle taholle ja toimijalle mielenterveyden edistäminen katsotaan kuuluvaksi, niin sitä vaikeammaksi on osoittaa toimijaa, joka kokonaisuudesta vastaa ja joka sitä kokonaisuutena koordinoisi. Jos vastuu on kaikilla, se ei ole oikein kenelläkään.

Lasten ja nuorten keskeisiä arjen toimijoita kunnissa ovat varhaiskasvatus sekä koulut ja oppilaitokset. Lasten ja nuorten mielenterveyttä edistetään näissä kaikissa. Mielenterveyden edistämiseen voivat vaikuttaa ihan kaikki: koulutettu opetus- ja kasvatushenkilöstö, muut lapset ja nuoret, perheet lasten ja nuorten rinnalla sekä moninainen opiskeluhuolto moniammatillisine ammattilaisryhmineen. Opiskeluhuollon piiriin kuuluvat lapset ja nuoret esikouluikäisistä aina toisen asteen opintojen loppuun. Opiskeluhuolto kattaa koulutuksen järjestäjän hyväksymän, opetussuunnitelman mukaiset opiskeluhuollon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Korkeakoulujen opiskelijat ovat opiskeluterveydenhuollon piirissä.

Kouluympäristö itsessään vaikuttaa lasten ja nuorten mielenterveyteen. Varhaiskasvatus ja koulu itsessään sisältävät suojaavia, mutta myös tunnistettuja riskitekijöitä lasten ja nuorten kehitykselle. Kouluympäristö tukee lasten ja nuorten mielenterveyttä monin eri tavoin. Näitä ovat turvallinen ja ennakoitava ympäristö, ryhmäytymisen tuki, ammattitaitoinen opetus ja ikätasoille soveltuvat haasteet. Näillä kaikilla tuetaan yksilöiden omien vahvuuksien tunnistamista ja kehittymistä, mahdollistetaan onnistumisen kokemuksia ja luodaan positiivista ilmapiiriä. Varhaiskasvatussuunnitelman ja opetussuunnitelman perusteissa nostetaan esille tunne- ja vuorovaikutustaitojen edistäminen osana opetusta. Näihin liittyy kiinteästi kaverisuhteiden muodostumisen ja ylläpitämisen tukeminen sekä kiusaamisen ennaltaehkäiseminen ja siihen aktiivinen puuttuminen sen ilmetessä. Varhaiskasvatus ja koulu eivät tee näitä vain yksin, sillä hyvä ja säännöllinen yhteistyö vanhempien ja perheiden kanssa lisää koko yhteisön yhteenkuuluvuutta ja luo positiivista mielikuvaa varhaiskasvatuksesta ja koulusta perheiden sisällä. Nämä kaikki tukevat lapsen ja nuoren hyvinvointia.

Mielenterveyttä edistetään monilla tasoilla. Lasten ja nuorten mielenterveyden edistäminen, mielenterveys- ja päihdehäiriöiden ehkäiseminen ja hoitaminen ovat jatkumo. Edistäminen, ehkäiseminen ja hoitaminen tapahtuvat myös limittäin ja esimerkiksi lievän häiriön hoitaminen voi olla vakavamman häiriöin ehkäisemistä. Eri toimet voivat kohdistua esimerkiksi koko ikäryhmään, valikoituun

ryhmään tai yksilöön. Yhteisön toimintakulttuurikin vaatii tavoitteellista kehittämistä, jotta yhteisön arvopohja ja toiminta ovat arjessa mielenterveyttä ja hyvinvointia tukevia. Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujärjestelmän tulisi olla samanaikaisesti sekä yhteen sovitettu kokonaisuus (mm. perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon, opiskeluhuollon, lastensuojelun sekä päihdehuollon palvelut) että tarkoituksenmukaisesti porrastettu lievempien ja vakavampien häiriöiden hoitamisen osalta.

Lasten ja nuorten mielenterveyden edistämiseksi, mielenterveys- ja päihdehäiriöiden ehkäisemiseksi ja hoitamiseksi tarkoitettuja menetelmiä ja hyviä käytäntöjä on tarjolla ja uusia kehitetään jatkuvasti. Haasteena on valita kuhunkin toimintaympäristöön soveltuva, vaikuttava ja kohtuullisin resurssein ja ponnistuksin ylläpidettävä valikoima menetelmiä, jotka kattavat koko mielenterveyden edistämisen jatkumon.

Mielenterveyttä edistävät menetelmät voidaan jakaa kuuteen luokkaan:

1. työntekijän tunne, vuorovaikutus- ja mielenterveysosaaminen
2. lapsen ja nuoren tunne, vuorovaikutus- ja mielenterveysosaaminen
3. vertaistoiminta ja osallisuus
4. toimintakulttuuri
5. kohdennettu tuki
6. opiskeluhuoltotyö ja mielenterveyspalvelut

Suositukset mielenterveyden edistämiseksi kouluissa

Vuosina 2013–2016 toteutettiin Euroopan unionissa mielenterveyden yhteistoimi nimeltä Joint Action on Mental Health and Well-being. Kokonaisuuteen liittyvässä Mielenterveyden edistäminen kouluissa -osahankkeessa annettiin suositukset lasten ja nuorten mielenterveyden edistämisestä varhaiskasvatuksessa ja kouluissa aina toisen asteen koulutukseen asti. Hankkeessa keskeistä oli, miten opetus-, terveys- ja sosiaalisektori toimivat yhdessä lasten ja nuorten mielenterveyden edistämiseksi. Kouluissa ja varhaiskasvatuksessa voidaan edistää mielenterveyttä sekä tunnistaa ja ehkäistä mielenterveys- ja käyttäytymishäiriöitä varhain, koska siellä tavoitetaan kaikki lapset ja nuoret. Toiminnan edellytys on hyvä yhteistyö lasten, vanhempien, huoltajien, opettajien, koulun muun henkilökunnan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kesken.

Mitä kunnissa voidaan konkreettisesti tehdä lasten ja nuorten mielenterveyden haasteiden ennaltaehkäisemiseksi.

- Tarjotaan laajasti lasten ja nuorten parissa toimiville työntekijöille koulutusta lasten ja nuorten mielenterveysasioista ja niihin vaikuttavista asioista
- Kartoitetaan erityisesti kouluissa työskentelevien koulutustarpeet ja tarjotaan koulutusta mielenterveyteen vaikuttavista tekijöistä sekä siitä, kuinka arjessa luodaan pohjaa mielenterveydelle
- Tuetaan perheitä ja tarjotaan myös heille tietoja ja koulutusta mielenterveyteen vaikuttavista tekijöistä sekä siitä, kuinka arjessa luodaan pohjaa mielenterveydelle

- Huolehditaan sosiaali-, terveys- ja nuorisotoimen työntekijöiden riittävistä resursseista ja osaamisesta lasten ja nuorten mielenterveysasioiden tunnistamisessa ja tuen pariin ohjaamisessa
- Luodaan kuntakohtainen seurantamalli lasten ja nuorten mielenterveyden tilasta ja siihen vaikuttavista asioista.
    - Kootaan vuosittain tietoa oman kunnan tilanteesta, toteutetuista mielenterveyttä edistävistä toimista ja uudistuksista sekä seurataan ja arvioidaan näiden vaikutusta säännöllisesti.
    - Huolehditaan, että johtavilla viranomaisilla ja päättäjillä on ajantasainen tieto lasten ja nuorten mielenterveyden tilanteesta kunnassa ja tulevilla hyvinvointialueilla.
    - Huolehditaan, että uudistuvassa sote-kentässä kuullaan säännöllisesti myös sivistystoimen arjen kokemusta siitä, miten lasten ja nuorten arki näyttäytyy sote-sektorin ulkopuolella.

2.2 Nuoret, päihteet ja päihdepalvelut

Päihteiden käytössä on ollut hyvin kulttuurisidonnaisia piirteitä. Suomi ja muut Pohjoismaat ovat monella tapaa erottuneet päihteiden käytön suhteen verrattuna Keski- ja Etelä-Euroopan maihin. Pohjoismaista juomiskulttuuria voi sanoa leimanneen vahva humalajuominen – näin ainakin vielä viime vuosiin saakka. Viimeisen 10-20 vuoden aikana tämä kulttuuri on kuitenkin ollut muutoksessa ja muutoksen veturina ovat olleet nuoret. Tämä ei suoraan ole näkynyt alkoholin kulutuksen vähenemisenä, mutta väkevien viinojen osuus on vähentynyt ja mietojen viinien osuus suhteellisesti kasvanut. Suomalainen juomakulttuuri eurooppalaistuu. Miten tämä kaikki on näkynyt nuorissamme?

Nuorten osalta yleinen, hitaahko muutos alkoholikulttuurissa näkyy kaikkein selkeimmin. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamassa Kouluterveyskyselyssä nuorten alkoholinkäyttöä on seurattu jo vuodesta 2000 alkaen. Kuvioissa 1 ja 2 näkyy kouluterveyskyselyjen tuottamaa tietoa nuorten alkoholin käytöstä ja siinä tapahtuneista muutoksista vuodesta 2000 alkaen. Peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten osalta kerran viikossa alkoholia käyttävien osuus on laskenut vuosituhannen alun 15,3 prosentista vastaajista vuoden 2019 4,4 prosenttiin. Samoin itsensä kuukausittain tosi humalaan juovien osuus on laskenut samassa suhteessa.

Lukiossa opiskelevien osalta muutos oli vähäistä vuoteen 2010 saakka – tosi humalaan juovien osuus jopa kasvoi 2000-luvun alussa -, mutta sen jälkeen on tultu luvuissa alas. Ammattioppilaitoksissa opiskelevien osalta kouluterveyskysely otettiin käyttöön vasta 2008. Heidän osaltansa suhteellinen muutos on ollut myös merkittävä. Suunta on ollut viimeisen 20 vuoden aikana erittäin positiivinen.

Syyt nuorten alkoholin käytön vähenemiseen ovat edelleen jossain määrin hämärän peitossa, eikä niistä ole täyttä konsensusta tutkijoidenkaan keskuudessa. Vuonna 2019 julkaistiin Yaira Obstbaumin Pohjoismaisen hyvinvointikeskuksen Nordic Welfare Centerin julkaisusarjassa julkaistu tutkimus What's new about adolescent drinking in the Nordic countries? Julkaisua varten käytiin läpi useita

satoja Pohjoismaisten nuorten juomatottumuksia käsitteleviä tutkimuksia. Laajasta aineistosta huolimatta tutkijaryhmä päätyi lopputulemaan, että missään tutkimuksissa ei ole pystytty esittämään yksittäistä, selkeää syytä alaikäisten alkoholinkäytön vähenemiseen.

Kuvio 1. Kerran viikossa tai useammin alkoholia käyttävien peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten sekä ammatillisen oppilaitoksen ja lukion 1- ja 2. vuosiluokan opiskelijoiden osuus prosentteina kysymykseen vastanneista ko. ikäluokassa. (Sotkanet 2021)

Kuvio 2. Kuukausittain tosi humalaan itsensä juovien peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten sekä ammatillisen oppilaitoksen ja lukion 1- ja 2. vuosiluokan opiskelijoiden osuus prosentteina kysymykseen vastanneista ko. ikäluokassa. (Sotkanet 2021)

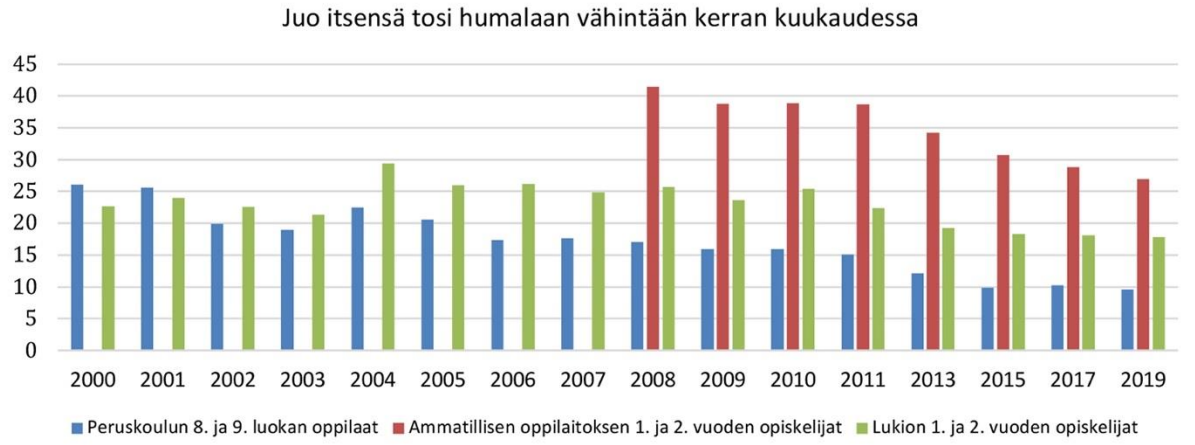

Tutkijat kuitenkin arvioivat, että mm. vanhempien lisääntynyt valvonta lapsia ja nuoriaan kohtaan olisi yksi syy tähän. Vanhemmat ovat aiempaa paremmin selvillä lastensa vapaa-ajanvietosta ja digitalisaation tuomat mahdollisuudet

auttavat vanhempia valvomaan lapsiaan mm. kännyköiden avulla. Toinen syy epäiltiin olevan yleinen asennoituminen, eli vanhemmat suhtautuvat aiempaa kielteisemmin nuorten juomiseen. Tutkimukset osoittivat, että juominen on vähentynyt myös siksi, että alaikäiset kokevat alkoholin hankkimisen olevan aiempaa vaikeampaa. Tähän liittyy osaltaan myös se, että vähittäiskaupat ovat nostaneet ikärajakontrollin systemaattisesti siten, että kaikilta näennäisesti alle 30-vuotiailta tarkistetaan ikä alkoholituotteita ostettaessa.

Osassa pohjoismaisia tutkimuksia on osoitettu, että tämän päivän nuorisokulttuuri suhtautuu aiempaa kielteisemmin alkoholinkäyttöön. Tässä on varmaan osatotuus, mutta täysin aukotonta näyttöä tästä ei ole löytynyt. Pohjoismaisissa tutkimuksissa on myös maakohtaisia eroja. Esimerkiksi Tanskassa alkoholinkäyttöön suhtaudutaan edelleen muita maita myönteisemmin ja sen katsotaan olevan luonnollinen osa nuorisokulttuuria. (Obstbaum 2019)

Eräs laajalti esitetty hypoteesi lähtee siitä, että nuoret joisivat vähemmän siksi, että he viettävät enemmän aikaa tietokoneella tai sosiaalisessa mediassa. Tässäkin on varmaan osa totta, vaikka laajamittaista tutkimusnäyttöä tämän tukemiseen ei vielä ole riittävästi olemassa. Sen sijaan teoria, jonka mukaan kannabis olisi korvannut alkoholin, ei tutkimusten mukaan näytä pitävän paikkaansa. Kannabiksen todetaan ennemminkin täydentävän alkoholia, sillä suurin osa kannabiksen käyttäjistä käyttää myös alkoholia. (Obstbaum 2019)

Tutkijoita hämmentää yhteiskunnallinen ilmiö, jossa nuoret nähdään monin tavoin tunnollisina, järkevinä ja valveutuneina. He arvostavat koulua sekä juovat ja polttavat aiempaa vähemmän. Tästä huolimatta heillä on aiempaa enemmän erilaisia oireita, kuten stressiä, ahdistusta ja unettomuutta. Tämä ei ole yksin suomalainen ilmiö, vaan mielenterveysongelmat näyttävät lisääntyneen muissakin Pohjoismaissa. (Obstbaum 2019)

Vaikka tilastojen mukaan olemme nuorten alkoholin käytön osalta menossa yhä parempaan suuntaan, niin kokonaisuus ei kuitenkaan ole näin ruusuinen. Nuorten päihteidenkäytön polarisoitumisesta on puhuttu suunnilleen niin kauan, kuin kuvioiden pylväät ovat olleet laskusuuntaisia. Polarisaatiolla tarkoitetaan, että samalla kun lasten ja nuorten alkoholin käyttö kokonaisuudessa vähenee, niin se ei vähene tasaisesti vaan se jakautuu entistä vahvemmin. Käytännössä meillä on yhä enemmän täysin raittiita nuoria ja vastaavasti yhä enemmän niitä, jotka käyttävät alkoholia aivan liian paljon. Tämä muutos liittyy myös kuntien päihdepalvelujen suunnitteluun, koordinointiin ja toteutukseen. Tarvitaan edelleen ennaltaehkäisevää päihdetyötä kaikille nuorille, mutta yhä enemmän myös niitä päihdehuollon raskaampia palveluja niille nuorille, joilla alkoholi näyttelee yhä suurempaa roolia heidän elämässään.

Peruspalveluiden arviointi osoitti, että valtakunnallisesti päihdepalvelut näyttäytyivät nuorille kokonaisuutena melko riittävinä, mutta sisällöiltään osin puutteellisina. Erityisesti ehkäisevä päihdetyö on huonosti resursoitua eikä se välttämättä ole kovin suunnitelmallista. Nuorille keskitettyjä korjaavia päihdepalveluja on vain vähän tai ei ollenkaan. Kuntoutukseen, katkolle ja hoitoon on vaikeaa päästä, ellei nuorella ole läheistä, joka palvelua vaatii. Usein etäisyys asettaa myös omat haasteensa. Päihdekuntoutujien päivätoiminta, tuettu asuminen ja vertaisryhmätoiminta nähdään monin paikoin puutteellisena. Ehkäisevä

päihdetyö on usein monien eri julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden toimintaa eikä kuntakohtainen koordinaatio aina välttämättä toimi saumattomasti eri sektoreiden välillä. Kolmannen sektorin toimintaa tuen suunnittelussa ja pitkäjänteisessä tuottamisessa vaikeuttaa myös avustusmäärärahojen lyhytjänteisyys.

Peruspalvelujen arvioinnin perusteella nuorille suunnattujen päihdepalvelujen riittävyyden todettiin olevan pääosin kunnossa. Myös päihdetyön erilaisia palveluita oli tarjolla kunnissa melko kattavasti. Tarjonta ei kuitenkaan aina löydä tarvitsijaa, sillä kuntien viranomaisten arvion mukaan nuoret tuntevat palvelut liian huonosti.

Mitä kunnissa voidaan konkreettisesti tehdä nuorten päihdepalvelujen kehittämiseksi

Kunnat vastaavat palvelujen järjestämisestä. Lähtökohtana on, että päihdepalveluja – niin kuin muitakin palveluja – on järjestettävä niin paljon kuin niille on olemassa tarvetta. Tämä edellyttää, että on tiedossa päihdeongelmiin tukea tarvitsevien nuorten määrä ja ongelmien laatu, jotta niihin voidaan kohdentaa oikeat ja oikea-aikaiset palvelut. Kyse on tietojohtamisesta ja tarvittavan poliittisen tahtotilan löytymisestä.

Kuntien lakisääteiset nuorten ohjaus- ja palveluverkostot tulisi nähdä tärkeinä tietojohtamisen foorumeina ja niillä voisi olla merkittävä rooli mm. kunnan päihdepalvelujen suunnittelun ja toteutumisen seurannan tukena. Vaikka monet päihdehuollon palvelut toteutetaan sosiaali- ja terveydenhuollossa, niin monialaisen ohjaus- ja palveluverkoston toimijoilla on tärkeää kokemusperäistä tietoa ja näkemystä nuorten hyvinvointiin liittyen, johon myös päihteiden käytössä ilmenevien - sekä näkyvien että hiljaisten - signaalien seuraaminen luontevasti kuuluu. Nyt, kun nuorten päihdepalvelujen saatavuuteen liittyvät ongelmat on nostettu esiin Peruspalvelujen arviointiraportissa, on hyvä ottaa tämä teema erityistarkasteluun kunnissa ja kuntien ohjaus- ja palveluverkostoissa.

Ohjaus- ja palveluverkostot voivat:

- Koota laaja-alaisesti tietoa eri toimijoiden työn kautta lasten ja nuorten päihteiden käytön tilanteesta kunnassa selvittämällä päihteidenkäyttöä ja sen polarisaatiota sekä eri viranomaistahojen (koulut ja oppilaitokset, nuorisotoimi, sosiaali- ja terveystoimi sekä poliisi ja pelastuslaitos) tuottaman tiedon perusteella että nuorten parissa toimivien kolmannen sektorin edustajien (järjestöt, seurakunnat) kokemuksista. Luonnollisesti myös nuoret itse tulee ottaa mukaan kokonaiskuvan luomisessa.
- käydä kootun tiedon pohjalta monialaista keskustelua eri sektoreiden ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa ja luoda ajantasainen kokonaiskuva sekä a) nuorten päihteiden käytön tilanteesta kunnassa ja b) olemassa olevien päihdepalvelujen ja tuen muotojen soveltuvuudesta ja riittävyydestä sekä c) nuorten tietoisuudesta palvelujen saatavuudesta.
- Laatia esitys palvelujen kehittämistarpeista siten, että eri sektoreille ja toimijoille on esitetty konkreettisia toimia, joilla nuorten

päihteidenkäyttöön voidaan aktiivisesti puuttua ja palvelut saadaan kohdennettua niihin nuoriin, joilla on akuutein tarve avulle.
- Seurata tehtyjen ehdotusten toteutumista säännöllisesti ja käsitellä niihin liittyviä sisältöjä sekä ohjaus- ja palveluverkoston kokoukissa että yksittäisten sektoreiden omissa suunnittelu- ja seurantapalavereissa.
- Seurata nuorten päihteidenkäytössä tapahtuvia muutoksia sekä kunnan omien tilastotietojen että eri toimijoiden arjen kokemusten kautta.
- Tuottaa moniammatilliseen tulkintaan perustuvia ehdotuksia palvelujen organisointiin, kohdentamiseen ja resursointiin liittyen eri sektoreiden johtaville viranhaltijoille ja näiden päättäjille.

2.3 Liikkuminen palveluna – toteutuuko tasa-arvoisuus?

Lasten ja nuorten osalta toimivan julkisen liikenteen merkitys korostuu. Kyse ei ole ainoastaan mahdollisuudesta käydä koulua, opiskella, harrastaa tai tavata ystäviä, vaan kyse on tasavertaisista mahdollisuuksista olla osallisena yhteiskunnassa. Toimimattomat tai riittämättömät julkisen liikenteen yhteydet voivat osaltaan jopa vähentää nuorten haaveilua harrastuksista tai voivat jopa vaikuttaa kouluttautumissuunnitelmiin.

Julkisessa liikenteessä vallitsee on vahva kahtiajako isojen kaupunkien ja syrjäseutujen välillä. Vuoden 2020 Peruspalvelujen arvioinnissa liikenteen palvelut nähtiin valtakunnallisesti tarkasteltuna melko riittämättöminä, haja-asutusalueilla jopa niin, että ne vaikuttavat ihmisten hyvinvointiin. Isoissa kaupungeissa julkinen liikenne toimii keskusta-alueilla lähtökohtaisesti hyvin, mutta jo niiden reuna-alueilla huonommin. Maaseutumaisissa kunnissa tilanne ei ole lähtökohtaisestikaan hyvä. Monissa kunnissa pieni väestöpohja ja jo entuudestaan yksityisautoiluun perustuva liikkuminen tekevät kattavan julkisen liikenteen toteuttamisesta taloudellisesti hyvin hankalan yhtälön.

Avoin joukkoliikenne ei ole kuntien lakisääteinen tehtävä, mutta lähes kaikki kunnat osallistuvat joukkoliikenteen järjestämiseen tai tukemiseen jollakin tavalla. Isot kaupunkiseudut panostavat joukkoliikenteeseen merkittävästi, kun taas pienissä ja maantieteellisesti laajoissa kunnissa joukkoliikenne on yksi tunnistetuista kipukohdista.

Joukkoliikenteen järjestäminen on ennen kaikkea resurssikysymys ja siten myös poliittinen kysymys. Joukkoliikenteen rahoitus koostuu sekä valtion että kuntien rahoituksesta. Liikenne- ja viestintäministeriö sekä joukkoliikenteen toimivaltaiset viranomaiset hankkivat kaikille avoimia joukkoliikennepalveluita. Valtion tuesta huolimatta linja-autoliikenteessä kuntien rahoitusosuus on merkittävästi valtion rahoitusosuutta suurempi. Puhtaasti markkinaehtoinen joukkoliikenne toimii ilman julkista tukea. Avoimen joukkoliikenteen rinnalla kunnat järjestävät lisäksi lakisääteisiä henkilökuljetuksia sekä Kansaneläkelaitoksen lisäksi korvaavat kansalaisten matkakustannuksia.

Traficom myöntää suurten ja keskisuurten kaupunkiseutujen joukkoliikenteen valtioavustukset sekä tekee päätöksen ELY-keskusten määrärahakiintiöistä, jonka liikenne- ja viestintäministeriö vahvistaa. Alla olevasta kuviosta 3 näkee kaikki ELY-keskuksilta haetut ja myönnetyt avustukset viimeisen 10 vuoden ajalta. Vuonna 2011 joukkoliikenteen avustuksia myönnettiin lähes 60 miljoonaa euroa, mutta jo muutamaa vuotta myöhemmin määrä laski alle 50 miljoonaan euroon ja on pysynyt siinä lähes ennallaan tähän päivään asti.

Kuvio 3. ELY-keskuksilta haetut ja myönnetyt avustukset joukkoliikenteen toteuttamiseen vuosilta 2010–2019. (Traficom 2021

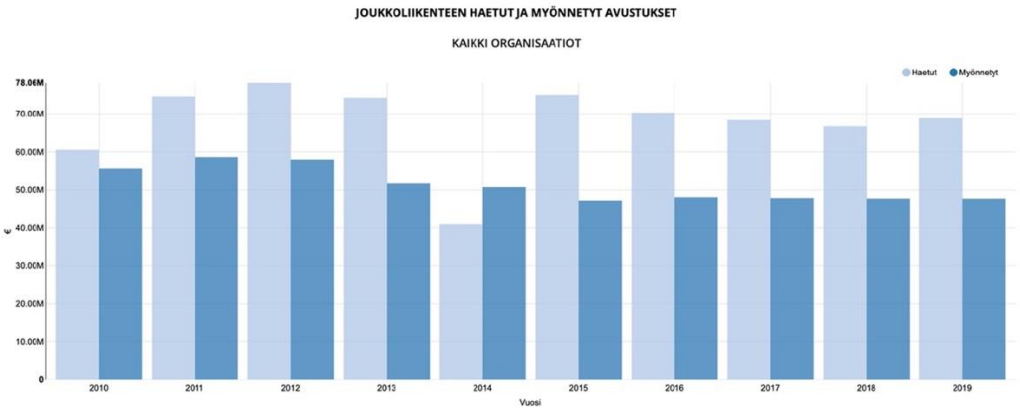

Vaikka julkisen liikenteen toteuttaminen ei ole kuntien lakisääteinen tehtävä, liikkumismahdollisuudet vaikuttavat kuitenkin olennaisesti palvelujen saavutettavuuteen, alueelliseen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Mitä huonommin julkista liikennettä on kunnassa tarjolla, sitä enemmän nuoret ovat vanhempien, huoltajien ja kavereiden kyytien varassa. Tilanne voi olla niin, että kyytiä ei yksinkertaisesti saa.

Peruspalvelujen arvioinnissa selvitettiin julkisen liikenteen tarjontaa nuorten käyttäjien näkökulmasta. Asteikko oli 1-4, joissa 4 tarkoitti riittävää. Koko valtakunnan tasolla kunnat arvioivat julkisen liikenteen palvelut monilta osin riittämättömiksi nuorten käyttäjien osalta (kuvio 4). Erityisesti kulkuyhteydet palvelujen piiriin sekä myös olemassa olevien yhteyksien aikataulujen soveltuvuus arvioitiin kuntien näkökulmasta joko riittämättömiksi tai melko riittämättömiksi.

Kuvio 4. Kunnan viranomaisten arvio kunnissa tarjolla olevista julkisen liikenteen palveluista nuorten näkökulmasta (AVI 2020)

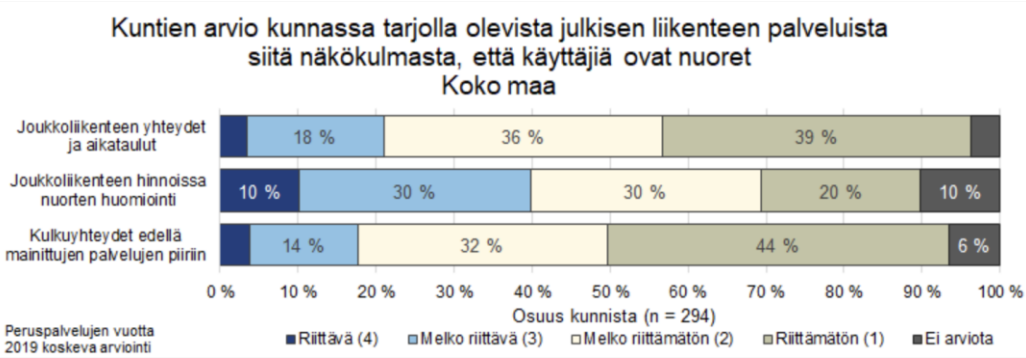

Taulukossa 2 on esitetty aluehallintovirastoalueittain keskiarvoja tarjolla olevista julkisen liikenteen palveluista. Yhdelläkään aluehallintoviraston alueella ei päästy tuloksissa edes melko riittävälle tasolle ja koko maan keskiarvoksi jäikin 1,8. Paras tilanne oli Etelä- ja Lounais-Suomen aluehallintovirastojen alueella ja heikoin oli harvasti asutun Lapin aluehallintoviraston alueella.

Taulukko 2. Julkisen liikenteen tarjonta nuorten näkökulmasta vuonna 2019 aluehallintovirastoalueittain. (AVI 2020)

Arvio kunnassa tarjolla olevista julkisen liikenteen palveluista siitä näkökulmasta, että käyttäjiä ovat nuoret, keskiarvo							
Palvelu	**Etelä-Suomen AVI**	**Itä-Suomen AVI**	**Lapin AVI**	**Lounais-Suomen AVI**	**Länsi- ja Sisä-Suomen AVI**	**Pohjois-Suomen AVI**	**Koko maa**
Joukkoliikenteen yhteydet ja aikataulut	2,0	1,7	1,4	2,0	1,9	1,7	1,8
Joukkoliikenteen hinnoissa nuorten huomiointi	2,3	2,2	2,4	2,4	2,4	2,2	2,3
Kulkuyhteydet edellä mainittujen palvelujen piiriin	1,9	1,8	1,6	1,8	1,8	1,6	1,8
Lähde: Aluehallintovirastot, nuorisotoimen peruspalvelujen arviointi 2019-kysely							

Paras tulos, joskaan ei vielä hyvä tai riittävä, arvioitiin nuorten huomioimisessa joukkoliikenteen hinnoittelussa. Peruspalvelujen arvioinnissa osa kuntien vastaajista toi esille, että erilaisista subventoinneista huolimatta nuoret itse mieltävät julkisen liikenteen hinnat heille liian kalliiksi. Lisäksi osa kuntien vastaajista korosti sitä, että julkisen liikenteen tiedottaminen koetaan hankalaksi ja epäselväksi.

Julkisen liikenteen tarve ja tarjonta koetaan haasteeksi etenkin syrjäseuduilla ja kuntien reuna-alueilla. Myös julkisen liikenteen aikataulut koettiin ongelmallisiksi nuorten näkökulmasta. Kouluun ja opiskeluun vielä pääsee monessa kunnassa aamuisin ja iltapäivällä myös takaisin, mutta ongelmia voi tulla, jos pitää liikkua iltaisin ja viikonloppuisin sekä koulujen loma-aikoina. Riittämättömän joukkoliikenteen alueilla nuorten liikkuminen on pitkälti vanhempien ja kavereiden kyyditsemisen varassa.

Maaseutumaisissa kunnissa ja näiden kylissä on usein pienille lapsille suunnattuja palveluja, mutta lasten kasvaessa yläkouluikään heille suunnattuja kerhoja tai tekemistä ei yksinkertaisesti ole olemassa kotipaikan läheisyydessä. Kun lähimmät palvelut ovat usein kymmenien kilometrien päässä taajamissa, vaikuttaa se myös palvelujärjestelmän tuntemiseen. Syrjäseutunuoruutta tarkastelleessa tutkimuksessa on selvinnyt, ettei palvelujen etäisyys ollut pelkästään kilometrien tuomaa etäisyyttä. ”Etäisyys on myös tietynlaista palveluiden hahmottomuutta. Palvelut jäävät vieraiksi ja kokemukset hyvinkin ohuiksi. Usein nuorten on myös

vaikea hahmottaa mitä palveluilla oikeastaan edes tarkoitetaan.” (Pöysä & Tuuva-Hongisto 2017) Julkisella liikenteellä on siis yhteys myös nuorten koettuun hyvinvointiin ja vapaa-aikaan sekä tulevaisuuteen laajemminkin. Peruspalvelujen arvioinnin avovastauksissa tuli esille, että riittämättömät julkisen liikenteen palvelut vaikuttaa nuorten koulutukseen hakeutumiseen ja voi näkyä jopa koulutusten keskeyttämisenä.

Nuorten asema joukkoliikenteen käyttäjinä pitää ottaa paremmin huomioon suunnittelussa

ELY-keskuksen sivuilla[1] todetaan, että ”toimivaltaisten viranomaisten on suunniteltava palvelut ensisijaisesti seudullisina tai alueellisina kokonaisuuksina ja tavoiteltava kaikkien henkilökuljetusten yhteensovittamista. Suunnittelussa asiakkaiden liikkumistarpeisiin perustuvat markkinaehtoisesti syntyvät palvelut ja julkisesti hankitut palvelut on sovitettava yhteen. Viranomaisten on liikkumispalveluita suunnitellessaan kuultava alueella toimivia henkilöliikennepalveluiden tarjoajia sekä toimittava yhteistyössä muiden viranomaisten ja kuntien kanssa.”

Liikkumispalveluja suunnitellaan yhteistyössä kuntien ja viranomaisten kanssa. Näin ollen on ensiarvoisen tärkeää, että kunnissa nostetaan esiin nuorten asema ja yhteiskunnallinen osallisuus, johon liikkumisen mahdollisimman tasapuolinen mahdollistaminen kuuluu. Julkisen liikenteen toteuttaminen on ensisijaisesti resurssikysymys. Jotta julkista liikennettä saadaan lisättyä sinne, missä siitä erityisesti on pulaa, tarvitaan poliittisia päätöksiä. Niitä tarvitaan sekä paikallistasolla kunnissa että valtakunnan tasolla julkisen liikenteen tuen määriä esitettäessä. Vuoden 2021 kuntavaalit on tätä kirjoitettaessa siirretty kesäkuulle. Kuntavaalit on kuntalaisten paikka vaikuttaa mm. julkisen liikenteen kuntakohtaisen tason resursointiin ja siten sen toteuttamisen mahdollisuuksiin.

3 Korona nuorten kokemana

Korona on ollut kaikkien huulilla viimeisen vuoden ajan. Nyt, maaliskuussa 2021, kun tätä artikkelia kirjoitetaan, on tasan vuosi siitä, kun Suomi monen muun maan ohella pysäytettiin ja lähes tulkoon kaikki toimet ja toiminnot suljettiin kevään 2020 ajaksi. Suurin osa työssäkäyvistä, joille se suinkin oli mahdollista, siirtyivät toimistoilta etätöihin. Ne, joiden työt eivät mahdollistaneet etätyötä, tekivät arkista ja tärkeää työtään omilla työpisteillään uudenlaisen tautipelon vallitessa. Lähes kaikki lapset ja nuoret siirrettiin kahdeksi kuukaudeksi etäopetukseen. Sekä opettajat että lapset ja nuoret kokivat yhteiskunnallisen muutoksen nopeuden kertaheitolla. Alkoi Koronan siivittämä aika koko maailmassa ja tätä elämme edelleen.

Kesällä 2020 Korona-tilanne helpotti Suomessa hetkiseksi ja elokuussa 2020 Nuorisotutkimusseura käynnisti nuorisotutkijoiden keskuudessa kirjoitussarjan nimeltä Poikkeusolot – nuorten arki koronan keskellä. Poikkeuksellinen aika on

[1] https://www.ely-keskus.fi/palvelutaso

poikinut ja käynnistänyt lukuisia tutkimuksia ja selvityskokonaisuuksia, joissa on pureuduttu eri ikä- ja väestöryhmien kokemuksiin Korona-ajasta. Poikkeusolot – nuorten arki koronan keskellä -kirjoitussarjassa tarkastellaan nuorten kokemuksia korona-ajan ensimmäisen puolen vuoden vaikutuksista arkeen, vapaa-aikaan ja harrastuksiin sekä kokemuksia nuoriso-, työllisyys- ja terveyspalvelujen käytöstä, riittävyydestä, saavutettavuudesta ja toimivuudesta. Sarjan kirjoitukset pohjautuvat Nuorisotutkimusverkoston alkusyksystä 2020 toteuttaman puhelinhaastattelututkimuksen vastausdataan. Tutkimukseen osallistui yhteensä 1001 12–25-vuotiasta nuorta.

Tässä artikkelissa referoidaan ja jatko pohditaan kahta kirjoitussarjassa julkaistua teemaa: lasten ja nuorten kokemuksia etäopetuksesta (Lahtinen et al. 2021) sekä Koronan merkitystä nuorten omaan tulevaisuuskuvaan.

Lähiopetuksesta etäopetukseen yhdessä yössä

Maaliskuussa 2020 koronaviruksen aiheuttama poikkeustila alkoi Suomessa ja hallitus antoi toimintaohjeita koronavirustartuntojen leviämisen hidastamiseksi ja riskiryhmien suojaamiseksi. Poikkeusolojen mukanaan tuomat rajoitukset vaikuttivat laajasti kaikkien elämään.

Lasten ja nuorten arjessa keskeisin muutos oli, että peruskoulut, toisen asteen oppilaitokset ja korkeakoulut suljettiin ja ne siirtyivät nopealla aikataululla etäopetukseen. Perusopetuksen puolella lähiopetus järjestettiin kuitenkin niille 1.–3.-luokkalaisille, joiden vanhemmat työskentelivät yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisillä aloilla, ja lähiopetusta tarvitseville, erityisen tuen päätöksen saaneille oppilaille.

Etäopetuksessa hyödynnettiin digitaalisia kanavia, mutta myös perinteisempiä etäopetuksen tapoja, kuten etänä toteutettavia itsenäisiä tehtäviä. Käytännöt vaihtelivat suuresti eri kouluissa ja oppilaitoksissa, jopa eri opettajien välillä. Keväällä peruskoulut palasivat lähiopetukseen toukokuun puolivälissä, mutta suositus lukioiden, ammatillisten oppilaitoksien, korkeakoulujen ja vapaan sivistystyön etäopetuksesta oli voimassa kevätlukukauden 2020 loppuun. Erityisesti korkeakouluissa etäopetusta tai osittaista etäopetusta jatkettiin myös syyslukukaudella, ja joulukuussa 2020 myös toinen aste siirtyi uudelleen etäopetukseen.

Lasten ja nuorten kokemuksia etäopetukseen siirtymisestä tiedusteltiin Nuorisotutkimusverkoston ja Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen toteuttamassa laajassa puhelinhaastattelututkimuksessa, johon osallistui 1001 12–25-vuotiasta lasta ja nuorta. Kaikille asetettiin kysymys ”kuinka seuraavat koronarajoitukset ovat vaikuttaneet sinuun seuraavilla elämänalueilla” ja ”kuinka opetuksen siirtyminen etätyöskentelyyn on koettu”. Kysymyksiin vastattiin viisiportaisella asteikolla, jossa 1 tarkoitti erittäin kielteisiä vaikutuksia ja 5 erittäin myönteisiä vaikutuksia. Kysymys esitetiin kaikille vastaajille, eli myös niille, jotka eivät olleet päätoimisia koululaisia tai opiskelijoita.

Kuviossa 5 tulokset esitetään sekä kaikkien kyselyyn osallistuneiden osalta (n=991) että päätoimisten koululaisten ja opiskelijoiden osalta (N=702). Kuviosta nähdään, että etäopetus jakaa kaikkien kyselyyn osallistuneiden nuorten kokemukset hyvin tasaisesti eri luokkiin. Neljäsosa kaikista vastaajista koki etäopetukseen siirtymisen myönteisesti, neljäsosa kielteisesti ja hieman vajaa

neljäsosa neutraalisti. Vastaajista 27 prosenttia ei kokenut etäopetukseen siirtymisellä olleen vaikutusta tai vastasi, ettei etäopetus koske häntä.

Kuvio 5. Etäopetukseen siirtymisen koetut vaikutukset, kaikki kyselyyn vastanneet sekä päätoimiset koululaiset ja opiskelijat. (Lahtinen et al. 2021)

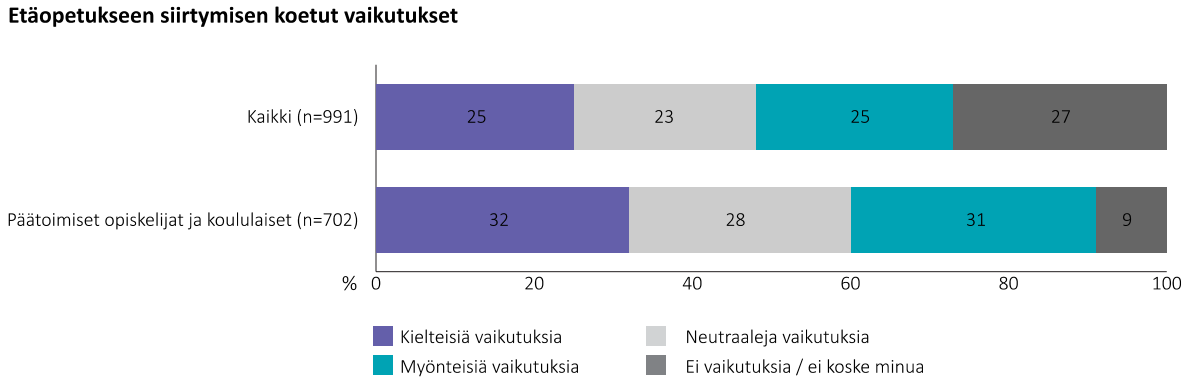

Kun tarkastellaan saman kuvion päätoimisten opiskelijoiden ja koululaisten kokemuksia, huomataan, että kolmasosa on kokenut etäopetuksen kielteisesti ja kolmasosa myönteisesti. Lisäksi 28 prosenttia on kokenut vaikutukset neutraaleina, eli ei erityisen kielteisinä mutta ei myöskään myönteisinä. Huomionarvoista on, että lähes joka kymmenes koululainen tai opiskelija on kokenut, ettei etäopiskeluun siirtymisellä ole ollut vaikutuksia heidän elämäänsä.

Etäopiskelun yksi merkittävin kokemus oli, että se teki nuorten arjesta aiempaa rutiininomaisempaa ja paikallaan pysyvää. Etäopetus koettiin myös eri tavoin raskaana. Koulutehtävät tuntui työllistävimmiltä ja sitä lisäsi se, että opettaja ei ollut enää samalla tavalla läsnä ja tavoitettavissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön toteuttaman kuulemisen perusteella etäopetukseen liittyvä tuen tarve vaihteli jonkin verran suhteessa lähiopetukseen. Noin puolet vastaajista ei kokenut tuen tarpeen muuttuneen etäopetuksessa, mutta 21 prosenttia vastaajista koki tarvitsevansa etäopetuksessa enemmän tukea kuin normaalioloissa. Tuloksissa korostui opettajan rooli tukena ja apuna koulussa (Niemelä, Kuusinen & Lähdeniemi 2020). Helsingin yliopiston ja Tampereen yliopiston tutkimuksessa nuoret kertoivat saaneensa apua erityisesti opettajalta ja vanhemmilta, mutta myös kavereiltaan. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki näyttää kuitenkin niin koulun kuin kodinkin näkökulmasta toteutuneen heikommin kuin normaalioloissa. (Ahtiainen et al. 2020.) Myös Karvin (2020) selvityksessä etäopetuksen ongelmakohdaksi katsottiin opiskelijoiden saama riittämätön tuki. Noin viidesosa opiskelijoista koki jääneensä vähintään osittain vaille tarvitsemaansa henkilökohtaista ohjausta.

Kaikki eivät kuitenkaan kokeneet etäopiskelua vain negatiivisesti, vaan siitä löydettiin myös positiivisia puolia. Etäopiskelun todettiin myös sujuvoittavan koulukäyntiä ja teki arjesta jollain tapaa vapaamman. Turun yliopiston toteuttaman Koululaisten koronakevät -kyselyn perusteella 7.-9. -luokkalaiset nuoret kokivat etäopetuksessa myönteiseksi muun muassa rennomman aikataulun, paremman työrauhan sekä sen, että ovat oppineet opiskelemaan verkon avulla. (Repo et al. 2020)

Nuorten koettu yksinäisyys ja koulukaverien fyysinen puuttuminen arjesta olivat avovastausten perusteella etäopetuksen selkeästi kielteisiä vaikutuksia. Tämä korostaa koulujen moninaista merkitystä lapsille ja nuorille. Opetuksen toteuttamisen ja tiedollisen tehtävän lisäksi kouluilla on keskeinen merkitys ja rooli kaverisuhteiden näkökulmasta. Etäopetus ja siihen siirtymine tulisi ymmärtää ja myös käytännössä huomioida näistä molemmista näkökulmista.

Tutkimuksessa selvitettiin myös opettajien ja ohjaajien näkemyksiä etäopetusjaksosta. Heidän mukaansa etäopetuksen hyödyt ja haitat jakautuvat selvästi. Oppilaiden ja opettajien kesken kirjallisesti tapahtuva kommunikointi ja omassa tahdissa tehtävien tekeminen on sopinut osalle nuorista jopa lähiopetusta paremmin. Toisaalta tuloksissa on viitteitä myös siitä, että kielteisimpiä vaikutuksia etäopetuksella on niille opiskelijoille ja oppilaille, joilla on jo valmiiksi erilaisia hyvinvoinnin vajeita. (Lahtinen 2020)

Tarkempi analyysi etäopetuksen kielteisestä kokemuksesta osoitti, että voimakkain yhteys etäopetuksen kielteisillä kokemuksilla oli yksinäisyyden kokemukseen sekä siihen, että nuori on kokenut sosiaalisia kontakteja koskevat rajoitustoimet negatiivisina. Tulos on odotetun suuntainen. Etäopetukseen siirtyminen on saattanut aiheuttaa yksinäisyyden kokemuksia tai jo valmiiksi enemmän yksinäisyyttä kokevat ovat saattaneet kokea etäopetuksen erityisen kielteisesti.

Tuloksista voidaan vetää johtopäätös, että etä- ja lähiopetuksessa tulee edelleen jatkaa työtä sosiaalisten suhteiden tukemiseksi kaikilla koulu- ja opiskeluasteilla. Kun tarkastelemme koronan vaikutuksia nuorten elämään, onkin tärkeää huomioida koulutuksen ja siihen liittyvän vertaisulottuvuuden sekä aikuisten tarjoaman sosiaalisen tuen merkitys nuorten hyvinvoinnille tässä ja nyt, mutta myös laajemmin kasvussa kansalaisuuteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen.

Nuorten tulevaisuuskuva Korona-ajan Suomessa

Nuorisotutkimusverkoston ja Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen selvityksessä kartoitettiin nuorten uskomuksia pandemian pysyvistä vaikutuksista heidän omalle elämälle. Puolet vastaajista (49 %) ei uskonut, että koronalla olisi ylipäätään pysyviä vaikutuksia heidän elämäänsä. Huomionarvoista oli kuitenkin se, että reilu neljäsosa, 27%, uskoi, että koronalla olisi heidän omaan elämäänsä pysyviä vaikutuksia (kuvio 6). Samoin mahdollisista vaikutuksista epävarmojen osuus oli myös noin neljäsosa, mikä kertonee siitä, että näin yhtäkkisissä ja epävarmuutta luovissa tilanteissa omaa tulevaisuutta on vaikea nähdä ja ennakoida.

Kuvio 6 osoittaa, että tytöistä 29% ja pojista 24% uskoi, että Korona-tilanteella on pysyviä vaikutuksia heidän elämään. Tytöillä huoli oli siis hieman poikia yleisempää. Taloudellisilla taustoilla oli myös merkitys tulevaisuususkossa. Heikommin toimeentulevien kotitalouksien nuoret kokivat muita vahvemmin, että koronalla tulee olemaan pysyviä vaikutuksia heidän elämäänsä. Taustalla voi olla se, että koronalla on ollut jo heti konkreettisia taloudellisia seurauksia joko nuorelle itselleen tai nuoren perheelle. Myös jo alkujaan heikompi taloustilanne on voinut lisätä jo aiemmin ollutta epävarmuutta tulevaisuudesta.

Asuinalueella oli selvityksen mukaan yllättävän iso merkitys kokemukseen. Maaseutumaisessa ympäristössä asuvat nuoret uskoivat kaikkein vähiten (18%

vastaajista) siihen, että koronalla olisi pysyviä vaikutuksia heidän elämäänsä. Tätä tuki myös se, että kun kysyttiin väittämästä eri mieltä olevia, eli koronalla ei ole omaan elämään vaikutusta, niin maaseutumaisissa ympäristöissä asuvista nuorista 61 % koki näin. Tuloksista näkee, että tietynlainen keskusta-asuminen, oli sitten kyse isommasta tai pienemmästä kaupungista, vaikutti siihen, että koronan uskottiin vaikuttavan pysyvästi omaan elämään. Syy on varmaan se, että keskustoissa, joissa on palveluja ja kauppoja, koronarajoitukset ovat näkyneet nuorten arjessa kaikkein selkeimmin.

Näkemyksiä koronan vaikutuksista laajemmin kartoitettiin myönteisellä väittämällä ”Koronalla on ollut myös myönteisiä vaikutuksia maailmaan”. Vajaa puolet, 44 %, nuorista uskoo, että koronalla on ollut myös myönteisiä vaikutuksia maailmaan. Neljäsosa sen sijaan ei ollut samaa mieltä väittämän kanssa. Toisin kuin näkemyksissä pysyvistä vaikutuksista omaan elämään, heikosti toimeentulevien perheiden nuoret uskoivat yhtä usein myönteisiin vaikutuksiin koko maailman suhteen. Mielipiteestään epävarmojen osuus oli melko suuri. Sekä sen osalta, kokeeko nuori koronan vaikuttavan omaan elämäänsä pysyvästi, että kokeeko nuori koronalla olleen myös myönteisiä vaikutuksia maailmaan, noin neljäsosa nuorista oli epävarmoja näkökannastaan. (Haikkola & Kauppinen 2020)

KUVIO 6. Koronalla on pysyviä vaikutuksia omaan elämään, samaa mieltä olevien osuudet taustamuuttujittain. (Haikkola & Kauppinen 2020)

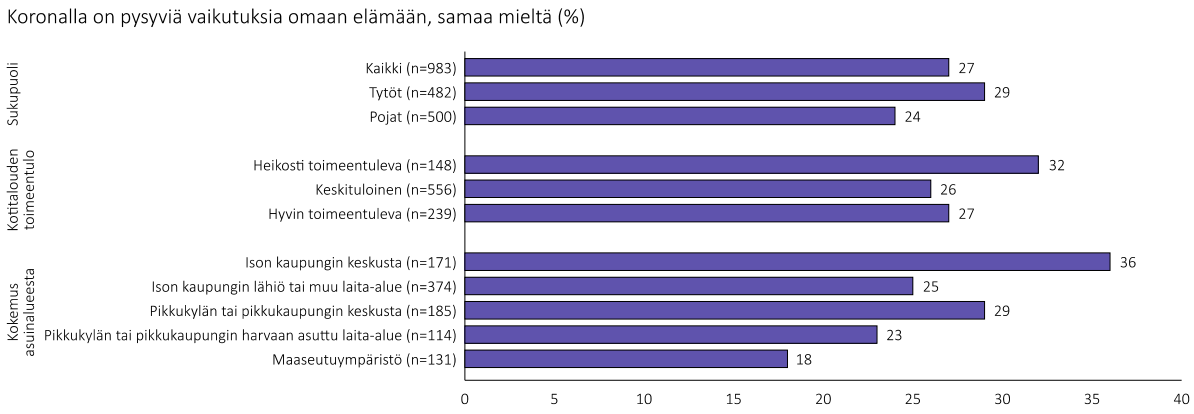

4 Nuoret ja ympäristö

Ilmastonmuutoksen on todettu olevan yksi keskeisimmistä globaaleista kriiseistämme. Se, miten asiaan tartutaan ja ennen kaikkea miten sitä saadaan hillittyä, tulevat määrittämään nykyisten ja tulevien sukupolvien mahdollisuuksia elää.

Ilmastonmuutos ei ole enää käsitteenä uusi, vaan se on ollut pinnalla jo muutaman vuosikymmenen. Jo vuonna 1988 perustettiin useiden valtioiden kesken kansainvälinen ilmastopaneeli IPCC kokoamaan muutokseen liittyvää tutkimusta ja etsimään ja esittämään ratkaisuja tähän haasteeseen. Keskeinen yksittäinen

tekijä ilmastokeskustelun vahvistumiselle on lokakuussa 2018 ilmestynyt Kansainvälisen hallitustenvälisen ilmastonmuutospaneelin raportti, jonka sanoman voi tiivistää kahteen pääviestiin: ensinnäkin ilmaston lämpenemisen seuraukset olisivat aiemmin luultua vakavampia, jos lämpötilan nousua ei onnistuta rajaamaan alle 1,5 asteeseen esiteolliseen aikaan verrattuna; toiseksi tavoitteessa onnistuminen edellyttäisi globaalien nettohiilidioksidipäästöjen pudottamista nollaan vuoteen 2050 mennessä. (IPCC 2018.)

Viime vuosina ilmastonmuutos on noussut uudella voimalla julkiseen keskusteluun. Nuoret ovat ottaneet merkittävää roolia ilmastomuutoksen hillitsemisen puolesta puhujina ja yksittäisiä henkilöitä on noussut kansainväliseen tietoisuuteen vahvojen henkilökohtaisten ratkaisujen ja valintojen kautta. Sosiaalisen median kautta nämä yksittäiset nuoret nauttivat monella tapaa tietynlaista kulttiasemaa ja siten lisäävät nuorten kiinnostusta ilmastoomme ja ilmastonmuutoksen hillintään.

Ilmastonmuutoksen hillintään liittyvä keskustelu on siirtynyt viimeisen vuosikymmenen aikana vahvemmin institutionaalisista toimijoista kohti yksilöitä ja heidän omien valintojen merkitystä. Keskusteluissa on tartuttu mm. liikkumiseen ja liikenteeseen, kestävään kuluttamiseen sekä käyttämäämme ravintoon ja sen tuotannon vaikutuksiin ilmastolle. Keskusteluja on monesti leimannut vahva kahtiajako ja omista tottumuksista kiinnipitäminen. Lisäksi sosiaalisessa mediassa tapahtuva, ei-kasvoittain käytävä keskustelu on mahdollistanut monella tapaa hyvin raadollisen ja raa'an keskustelukulttuurin, joka on osaltaan vielä kärjistänyt mielipiteitä.

Ilmastonmuutokseen liittyvien moninaisten keskusteluihin - ja myös ratkaisuehdotuksiin – liittyvä kasvava näkyvyys tuntuu myös eri tasojen politiikassa. Ilmasto- ja ympäristökysymykset ovat jo pitkään olleet poliittisten puolueiden keskeistä agendaa. Mielenkiintoista seurata, miten teema näkyy kesän 2021 kuntavaaleissa.

Nuorten huoli ilmastosta on kasvanut rajusti

Nuorten asennoitumista ilmastonmuutokseen ja huolta sen vaikutuksista maapalloomme on seurattu eri vuosien Nuorisobarometreissa. Muutos on ollut merkittävä. Reilu kymmenen vuotta sitten, vuoden 2008 Nuorisobarometrissa, noin 40 prosenttia vastaajista oli erittäin huolissaan ilmastonmuutoksesta. Tästä kymmenen vuotta eteenpäin, vuonna 2018, erittäin huolissaan olevien osuus oli jo 70 prosenttia. Mutta näkyykö ilmastonmuutokseen ja siihen kohdistuva huoli myös nuorten valinnoissa ja kuluttamisessa?

Vaikka ilmastonmuutoksen aiheuttama huoli ja ahdistus onkin kasvussa, eivät suomalaisnuoret lamaantuneet omien huoliensa ja arjen elämisen suhteen - päinvastoin. Iso osa nuorista toimii aktiivisesti omien elintapojensa ilmastovaikutusten ehkäisemiseksi (Kohl 2018). Ympäristömyönteinen käyttäytyminen korostuu etenkin ruokaan, liikkumiseen ja kuluttamiseen liittyvissä valinnoissa. Kulutustutkija Terhi-Anna Wilskan mukaan yhä harvempi nuori ajaa esimerkiksi ajokorttia ja yhä useampi suosii kävelyä, pyöräilyä tai joukkoliikennettä. Vaikka täysin suoria yhtäläisyyksiä ilmastonmuutokseen näillä käyttäytymisen muutoksilla ei olekaan ja mm. ajokortittomuuteen vaikuttavat kiihtyvä kaupungistuminen ja

julkisen liikenteen toimivuus, niin nuoret ymmärtävät liikenteen päästöjen roolin ja merkityksen ilmastonmuutoksen edistäjänä2. Tätä havaintoa tukee myös Sitran teettämä kysely, jonka tulosten perusteella alle 30-vuotiaat olivat selkeästi muita ikäryhmiä valmiimpia muuttamaan omia liikkumistapojaan ympäristölle suotuisammiksi muun muassa valitsemalla kävelyn tai pyöräilyn yksityisautoilun sijaan. Lisäksi nuoret käyttävät todennäköisemmin julkista liikennettä ja kokevat muita ikäryhmiä voimakkaammin, että ympäristösyyt tulevat vaikuttamaan heidän päätökseensä hankkia auto tulevaisuudessa tai luopua jo omistamastaan autosta.

Liikkumiseen liittyvien valintojen ohella erityisesti kestävämpien ruokailutottumusten saralla nuoret näyttävät esimerkkiä muille suomalaisille: Tilastokeskuksen viimeisimmän, vuoden 2016 kulutustutkimuksen mukaan lihan ostoskoristaan poisjättäneiden nuorten osuus on yli kaksi kertaa muiden vastaajien keskiarvoa suurempi. Vuonna 2016 lähes 18 prosenttia 17-24-vuotiaista suomalaisista oli luopunut lihan ostamisesta kokonaan, kun kaikkien vastaajien keskiarvo oli kahdeksan prosenttia. Lukemat ovat selkeässä kasvussa, sillä vain neljässä vuodessa lihan ostamisen lopettaneiden nuorten osuus oli kaksinkertaistunut. Tätä trendiä on mielenkiintoista seurata jatkossakin, sillä monet lihan korvikkeiksi kehitetyt kasviproteiinivalmisteet ovat tulleet markkinoille vasta vuoden 2016 selvityksen jälkeen. Tilastokeskuksen kulutustutkimuksen tuloksia puoltaa myös Sitran viime vuonna teetättämä Resurssiviisas kansalainen -kysely, jonka mukaan alle 30-vuotiaiden joukosta löytyy vastaajien keskiarvoon verrattuna tuplasti enemmän kasvissyöjiä, vegaaneja sekä niitä, jotka ovat jättäneet punaisen lihan ruokavaliostaan kokonaan pois.

Nuoret suomalaiset vaikuttaisivat myös olevan muita ikäryhmiä valmiimpia tekemään kestäviä ostopäätöksiä. Vuoden 2016 Nuorisobarometrin mukaan kaksi kolmasosaa alle 30-vuotiaista suomalaisista on sitä mieltä, että kulutuksen määrää tulisi vähentää ympäristösyitä silmällä pitäen. Nordnet Suomen, Aalto New Globalin ja yritysvastuuverkosto FIBS ry:n vuonna 2018 julkaistun tutkimuksen3 mukaan yli 30 prosenttia 23–35-vuotiaista suomalaisista on valmis maksamaan ylimääräistä kestäviä arvoja edustavasta tuotteesta tai palvelusta, ja 18–22-vuotiaiden ikäryhmässä samaa mieltä oli yli 40 prosenttia vastaajista. Tulosten merkittävyys korostuu, kun niitä vertaillaan muiden ikäryhmien vastauksiin: 35–55-vuotiaiden keskuudessa vain 21 prosenttia ilmoitti olevansa valmis maksamaan enemmän ympäristöystävällisemmistä tuotteista, ja 56–65-vuotiaiden ikäryhmässä lukema laski 14 prosenttiin.

Huomionarvoista on kuitenkin se, että vaikka suurin osa suomalaisista nuorista kokee, että omilla kulutusvalinnoilla on mahdollista ja suotavaa vaikuttaa ilmastonmuutoksen ehkäisemiseen, on omaa kulutustaan oikeasti vähentäneitä huomattavasti pienempi määrä, noin 42 prosenttia vastaajista.

---

[2] Liikenteen päästöt muodostavat noin viidenneksen Suomen kasvihuonepäästöistä. Noin 90 prosenttia kotimaan liikenteen päästöistä syntyy tieliikenteessä, ja valtaosan niistä aiheuttaa henkilöautoliikenne

[3] https://www.fibsry.fi/ajankohtaista/kysely-rahasto-ja-osakesijoittajat-ovat-muita-kansalaisia-vastuullisempia-ostospaatoksissaan/

Mistä ero ilmastoasenteiden ja toteutuneen ympäristöystävällisen käyttäytymisen välillä johtuu, ja miten siihen voitaisiin vaikuttaa? Useiden nuorten kohdalla arjen realiteetit ja esimerkiksi taloudellinen tilanne vaikeuttavat oman arvomaailman mukaisen elämäntavan toteuttamista – vaikka ilmastonmuutos aiheuttaakin suurta huolta ja asenteet ovat ympäristön puolella - eli halua vaikuttaa omilla valinnoillaan olisi - saattaa moni nuori olla pakotettu elämään omia arvojaan epäekologisemmin. Raha on vain yksi syy, joten siksi onkin tärkeää miettiä arjen keinoja, joilla asenteiden ja toiminnan välistä kuilua voitaisiin kaventaa. Mitä nuorisotoimessa – tai kunnissa laajemmin – voitaisiin tehdä tähän vaikuttamiseksi?

Ratkaisukeskeisempää ympäristöviestintää kaivataan

Voitaisiinko kunnissa koota tietoa kaikesta siitä, mitä on jo tehty ilmastomuutoksen eteen ja hyvällä tavalla haastaa nuoret laajemmin mukaan yhteisiin talkoisiin. Tämä kääntäisi ilmastonmuutokseen liittyvää viestintää positiivisempaan suuntaan ja korostaisi niitä keinoja ja ratkaisuja, joita meillä on jo olemassa ja käytössä. Ilmastonmuutokseen liittyvä tiedottaminen on tyypillisesti ollut hyvin negatiivista ja kielteisiä ympäristövaikutuksia korostavaa. Näin tuskin helpotetaan nuorten jo entuudestaan kasvanutta huolta ilmastosta. Aiempaa rakentavampi lähestymistapa ympäristöviestintään korostaisikin nimenomaan ihmiskunnan onnistumisia kamppailussa ilmastonmuutosta vastaan – mitä on tehty oikein jo nyt ja missä voisimme onnistua myös tulevaisuudessa?

Ja koska muutosta aidosti tarvitaan, meillä kaikilla, niin on hyvä muistaa, että ihmiset reagoivat kieltoihin usein negatiivisesti ja vastahakoisesti, eikä niihin nojaava viestintä välttämättä ole tehokas keino vaikuttaa yksilöiden käyttäytymiseen ja tottumusten muuttamiseen. Yksi käytännön esimerkki on kieltojen kääntäminen suosituksiksi. ”Vähennä yksityisautoilua” voisikin kääntyä muotoon ”Omaa aikaa joukkoliikenteen kyydissä”.

Äänestäminen on ilmastoteko

Yksilön vaikutusmahdollisuuksista puhuttaessa keskitytään usein jokapäiväisiin, arkisiin valintoihin: mitä syömme, millaista energiaa käytämme, millaisia tavaroita ostamme. Mitä useampi kansalainen päättää muuttaa elämäntapojaan kestävämmiksi, sitä suurempaan rooliin nämä pienet arjen teot kasvavat ilmastonmuutoksen ehkäisemisessä. Ne eivät kuitenkaan konkretisoidu ilman poliittista ohjausta, ja siksi muutoksen täytyy tapahtua myös päättäjien keskuudessa.

Äänioikeuden hyödyntäminen kestävämpien arvojen ja toimintatapojen edistämiseksi on tärkeä vaikuttamiskeino. Kesän kuntavaalien lähestyessä politiikan kautta vaikuttaminen korostuu, ja jokaisen ilmastonmuutoksesta huolestuneen suomalaisen olisikin syytä selvittää, mitä ehdokkaat ovat lupautunut tekemään ympäristöasioiden edistämiseksi. Viesti toimii myös toiseen suuntaan: päättäjien ja eduskuntavaaliehdokkaiden tulisi miettiä, kuinka he voivat osaltaan tavoittaa ilmastoahdistuksen kanssa kamppailevat suomalaiset. Kuntatasolla toimet ovat usein myös hyvin konkreettisia ja ymmärrettäviä – eli arjessa tunnistettavia ja samaistuttavia.

Nuorison keskuudesta kiinnostusta politiikan kautta vaikuttamiseen ainakin löytyy, sillä Sitran Resurssiviisas kansalainen -kyselyn tulosten perusteella alle 30-vuotiaat suomalaiset ovat vastaajien keskiarvoa innokkaampia äänestämään ilmaston puolesta toimivaa ehdokasta. Enemmistön asenteet ovat jo nyt ympäristön ja ilmastonmuutoksen ehkäisemisen puolella, mutta tarvitaan vielä keinoja, joilla kaventaa asenteiden ja toteutuneen käyttäytymisen välistä kuilua ja aktivoida loputkin nuorista kohti kestävämpiä elämäntapoja. Näkevätkö tulevat kuntapäättäjät nuorison keskuudessa kytevät muutossignaalit tarpeeksi selkeästi? Tutkimustulokset osoittavat, että suomalaiset nuoret ovat jo hyvää vauhtia siirtymässä kohti uudenlaista, kestävämpää elämää. Seuraavaksi on päättäjien vuoro.

Mitä kunnissa voidaan tehdä nuorten kanssa ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi?

Nuorten Akatemia julkaisi vuonna 2020 Ilmastoajatuksia – opas nuorisotyön ilmastokasvatukseen -julkaisun (Nuorten Akatemia 2020), joka on suunnattu nuorten parissa toimiville ammattilaisille. Opas on tuotettu Etelä-Suomen aluehallintoviraston rahoittamassa Ilmastoajatuksia -hankkeessa vuonna 2020.

Ilmastonmuutoksen ymmärtämisen ja ehkäisyn tietynlainen hitaahko valtavirtaistuminen näkyy siinä, että se on ollut vuodesta 2016 lähtien perusopetuksen opetussuunnitelmassa. Ilmastokasvatus on painottunut opetuksessa, mutta ei niinkään vapaa-ajalla nuorten kanssa työskentelevien toiminnassa – vaikka heillä olisi yhtälailla erityinen asema, mahdollisuudet ja ammattitaitonsa vahvuudet edistää tätä kaikkia koskettavaa asiaa.

Kuntien nuorisotyön ammattilaiset ovat nuorten kohtaamisen, kasvun tukemisen ja osallisuuden vahvistamisen erityisasiantuntijoita. Nuorisotyössä kuullaan nuorten tarpeita. Se on olemassa kaikkia kunnan nuoria varten. Nuorisotyö elää ajassa ja ammentaa sisältöjä toimintaan erityisesti nuorilta itseltään, mutta myös yhteiskunnasta laajemmin.

Ilmastokasvatuksen ja nuorisotyön tavoitteet kohtaavat ainakin seuraavissa sisällöissä:

- nuorten osallisuuden ja toimijuuden vahvistaminen
- nuorten vaikuttamistaitojen tukeminen ja vahvistaminen
- nuorten keskinäisen vuorovaikutuksen kehittäminen ja keskustelutaitojen harjoittelu
- osallistumisen kokemusten sekä yhteistyössä toimimisen mahdollistaminen, yhteisöllisyyden vahvistaminen
- nuoren tunnetaitojen vahvistaminen ja empatian harjoittelu
- nuoren omien elämänhallinnan ja arjen taitojen edistäminen
- tietoa ja ymmärrystä siitä, miten asiat yhteiskunnassa toimii ja miten niihin voidaan vaikuttaa
- mielekkääseen elämään tarvittavien asioiden ja arvojen pohdinta
- omien oivallusten synnyttäminen kokeiluille, ratkaisuille ja aidoille vaikuttamisen paikoille tilaa antamalla
- tulevaisuutta koskevan realistisen toivon valaminen ja vaaliminen

Nuorten Akatemian julkaisun perusteella nuorisotyöntekijöistä lähes kaikki, noin 95 %, on sitä mieltä, että ilmastoaiheet tulisi ottaa aktiivisemmin huomioon nuorisotyössä. Eli henkilökunnan motivaatio on lähtökohtaisesti kunnossa ja korkealla. Mutta mitä sitten voisi konkreettisesti tehdä?

Nuorisotyöntekijällä esimerkin voima

Monissa kunnissa on jo entuudestaan olemassa erilaisia ympäristö- ja ilmastoasioihin liittyviä ohjelmia ja omia järjestelmiä, joihin nuorisotyö ja muut toimialat kuuluvat. Nuorisotyöllä on näissä kunnan sisäisissä ilmastopyrkimyksissä merkittävä rooli, vaikka ei välttämättä heti uskoisi. Merkittävyys nousee siitä, että nuorisotyön ammattilaiset ovat monille toimintaan osallistuville nuorille tunnustettuja suunnannäyttäjiä ja esikuvia. Kunnan suuntaan nuorisotyön ammattilaiset toimivat nuorten ajatusten ja toiveiden mahdollistajina ja tukijoina sekä nuorten oman äänen äänitorvina. Nuorisotyöntekijöillä on tärkeä rooli tukea nuorten kasvua aktiivisiksi oman elämänsä ja yhteisöjen toimijoiksi vahvistamalla luottamusta, luomalla arjen mahdollisuuksia ja valamalla uskoa nuoriin asioihin vaikuttamisessa. Nuorisotyöntekijä toimii nuoren arjen ja vapaa-ajan liitoksessa tukena ja kumppanina myös kunnan virkakoneiston suuntaan, jossa aidosti voidaan ottaa nuorten ympäristö- ja ilmastohuolet huomioon ja tehdä edes pieniä, mutta symbolisia muutoksia kunnan käytänteisiin.

Nuorisotilat ovat paikka, jonne nuoret voivat kokoontua olemaan yhdessä kavereiden kanssa ja tapaamaan nuorisotilojen turvallisia aikuisia. Nuorisotilaa voidaan usein kuvailla lukuisten nuorten turvallisena olohuoneena. Nuorisotilat ovat kodin ulkopuolella tärkeä ja merkityksellinen ympäristö myös kestävien elämäntaitojen harjoitteluun, erilaisten vaihtoehtojen keskusteluun ja pohdintaan yhdessä sekä uusien näkökulmien näkemiseen, kokeilemiseen ja myös omaksumiseen. Nuorisotilalta nuoret omaksuvat malleja nykyiseen ja tulevaan elämäänsä. Nuorisotyöntekijän rooli ja merkitys nuoren ohjaamisessa ympäristön ja luonnon kannalta kestävään suuntaan ei ole vähäpätöinen asia ja tätä tulisi tukea, kannustaa ja myös resursoida johdon suunnalta.

Nuorisotyöntekijän asenne vaikuttaa

Nuorisotyöntekijöillä on monelle nuorelle esikuvan rooli ja siksi työntekijän on hyvä tunnistaa oma roolinsa ja sen merkitys nuoren ajatusmaailman muokkaamisessa. Nuorisotyöntekijän oma suhtautuminen ilmastoasioihin, kierrätykseen ja vaikka julkiseen liikenteeseen ja terveelliseen ravintoon peilautuu myös nuorissa, jotka nuorisotiloilla käyvät. Panu Pihkala toteaa Nuorten Akatemian julkaisussa osuvasti, että vaikka työtekijä ei henkilökohtaisesti syttyisi sydämestään ilmastoasioille, olisi tärkeää, että hän ei toteuttaisi myöskään negatiivista ympäristökasvatusta. Tätä keskustelua on hyvä käydä kunnissa nuorisotyöntekijöiden kanssa ja sopia yhteisesti pelisäännöistä, eli miten kukin voi omalta osaltaan toimia joko positiivisesti tai ainakin neutraalisti ilmastoasioihin liittyen. Mahdollisuuksien mukaan kunnissa voisi nuorisotyöntekijöiden joukosta valita asiaan vihkiytyneen työntekijän, joka voisi omalla roolillaan ja persoonallaan ottaa laajempaa roolia nuorten ilmastokasvatuksen edistämisestä nuorisotyössä.

Teemaryhmä: Ilmasto – miksipä ei?

Paitsi että ilmastokasvatus olisi hyvä saada jollain tapaa läpileikkaavaksi asiaksi nuorisotyön käytännön arjessa (arjen valinnat, kierrätys, liikkuminen), niin lisäksi voisi olla ilmastovaikuttamisen teemaryhmiä nuorisotyön sisällä. Teemaryhmät kokoaisi asiasta kiinnostuneita nuoria ja se toimisi pitkäjänteisesti. Teemaryhmä voi lisätä myös sellaisten nuorten kiinnostusta nuorisotyöhön, jotka eivät aiemmin ole löytäneet omaa mielenkiinnonkohdettaan nuorisotyöstä.

Konkreettiset toimet esimerkkeinä nuorille – ja myös aikuisille

Mitä konkreettisempia toimia ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi kunnissa otetaan käyttöön, sitä varmemmin ne herättävät kiinnostusta ja keskustelua myös nuorissa. Yksi konkreettinen esimerkki voisi olla aurinkopaneeleiden – tai edes yhden paneelin – asentaminen nuorisotilan katolle. Tällaisella konkreettisella esimerkillä voidaan havainnollistaa uusiutuvan energian merkitystä ja tehdä siitä totta nuorille. Aurinkopaneelijärjestelmiin on saatavilla erilaisia näyttöjä ja mobiilisovelluksia, joilla tuotetun energian määrää ja suoraa hyödyntämistä voidaan konkreettisesti seurata.

Toinen esimerkki voisi olla lajittelupisteiden kuntoon laittaminen paitsi nuorisotiloilla niin myös yleisesti kunnassa. Tässä olisi oiva esimerkki tehdä konkreettista yhteistyötä nuorisotoimen ja teknisen toimen kanssa. Ja luonnollisesti niin, että nuoret pääsevät itse olemaan osallisina ja mahdollisesti mm. kesätöiden osalta myös toteuttajina tällaisille projekteille.

Tärkeää on oivaltaa, että nuorisotoimi voi toimia nuorten äänen yhtenä väylänä kunnassa. Nuorisotyö voi nostaa profiilia entisestään ja toimia nuorten omana puolestapuhujana kunnassa sekä vaatia ja edellyttää ilmastomuutoksen torjuntaan liittyvien asioiden edistämistä konkreettisin toimin.

Nuorten Akatemian Ilmastoajatuksia -hankkeessa on luotu 10 nostoa kuntien nuorisotyöntekijöille nuorten ilmastokasvatuksen tukemiseksi:

1. Ymmärrän, että ilmastokasvatus kuuluu kaikille – eri asia kuin tarjota ilmastotoimintaa siitä kiinnostuneille
2. Tunnistan, että minulla ja työyhteisölläni on ilmastokasvatuksen edellytykset ja viestimme siitä avoimesti kaikille nuorille: Nuorisotyön tavoitteista käsin rakennamme kestävää tulevaisuutta, vahvistamme osallistumista ja harjoittelemme vaikuttamisen taitoja
3. Ylläpidän perustietoja niin, että minulla on rohkeus kohdata ja tarttua asioihin yhdessä nuorten kanssa ihmettelemään ja hakemaan lisää tietoa
4. Toimin tärkeimmästä roolistani käsin: Nuori odottaa minun olevan se aikuinen, jolla on aikaa olla läsnä, kuulla mitä ajatuksia, tunteita ja tarpeita ilmiö herättää
5. Olen herkkä ja valmiina kuulemaan, tunnistamaan ja käsittelemään kaikenlaisia tunteita
6. Mahdollistan ja tarjoan aktiivisesti tilaisuuksia keskustelulle, ilmastovaikuttamiselle ja toiminnan käynnistymiselle

7. Pysähdyn tarkastelemaan omia arvojani, asenteitani, tunteitani ja mielipiteitäni – voin tukea ilmastovastuullisiin ratkaisuihin työssäni, vaikka henkilökohtaisessa elämässäni päätyisin toisenlaisiin ratkaisuihin
8. Olen inhimillinen siinä, ettei minun ei tarvitse olla täydellinen – myönnän erehtyväisyyteni
9. Saan lisäenergiaa esimerkillisyydestämme ja kasvattajina sen monistuvasta painoarvosta
10. Kannustan luoviin ja rohkeisiin ideoihin, innostumme yhdessä kokeilemaan ilmastovastuullisia ratkaisuja!

5 Kunnat osaksi tulevaisuuden osallisuuden kehittämistä ja toteutumista

Vuosien saatossa nuorten osallisuudesta on oltu vuoroin huolissaan ja vuoroin innoissaan. Osallisuus on käsitteenä kuin liukas saippua – siitä on hankala saada otetta. Käsite on laaja ja monitulkintainen. Opetus- ja kulttuuriministeriön tukema osallisuuden osaamiskeskus kokoaa suomalaiseen osallisuuteen liittyvää tutkimusta ja hyviä käytänteitä. Osallisuuden osaamiskeskuksen sivuilla4 osallisuus kuvataan seuraavasti:

”Osallisuus sisältää yhtä aikaa sekä sosiaalisen että poliittisen ulottuvuuden. Se on kuulumista, yhteisöllisyyttä ja vaikuttamista yhteisön ilmapiiriin siten, että moninainen joukko yksilöitä kokee osallisuutta. Samalla osallisuus merkitsee mahdollisuutta osallistua päätöksentekoprosesseihin ja vaikuttaa yhteisössä tehtäviin päätöksiin. Osallisuus on jotain mitä osallistuminen vahvistaa, eikä pelkästään sitä, että osallisuus olisi jotain erityislaatuista osallistumista. Osallisuus ei ole vain osallistumisen tavan laatu tai määre vaan laaja-alainen yksilön ja yhteisön välinen suhde.”

Osallisuuden osaamiskeskuksen sivuilla osallisuus hahmottuu seuraavilla sisällöillä:

- aktiivisuudeksi ja osallistumiseksi,
- kiinnostukseksi ympäristöä kohtaan,
- haluksi vaikuttaa,
- osansa saamiseksi yhteiskunnan resursseista ja mahdollisuuksista,
- paikan löytämiseksi suhteessa yhteiskunnan eri toimintajärjestelmiin sekä
- elämiseksi yhteydessä itseensä, ympäristöönsä ja yhteiskuntaan

[4] https://nuoretjaosallisuus.fi

Kunnan toiminnan näkökulmasta osallisuus tukee demokratian toteutumista paitsi vaaleissa, niin myös päivittäisissä arjen toimissa. Jotta päivittäiset valinnat palvelisi mahdollisimman montaa, tulee olla tavat ja rakenteet kuulla kuntalaisia.

4. sektori – osallisuuden ja demokratian uusi kenttä

Yhteiskuntamme on rakentunut vahvaan ja tehokkaasti toimivaan julkiseen sektoriin, voittoa tavoittelevaan yksityiseen sektoriin sekä näiden rajapinnassa toimivaan, vapaammin säädeltyyn ja orginisoituun kolmanteen sektoriin. Kolmas sektori on mielletty eräänlaiseksi osallisuuden kehdoksi, jossa on saanut olla ja toimia vaikka vapaaehtoisena ja tietyllä tavalla toteuttaa niitä omia mieltymyksiään ja toiveitaan, joita ei välttämättä julkisen tai yksityisen sektorin kautta ole voinut tehdä. Yksilöiden osallisuus ja itsemääräämineen ovat olleet kolmannen sektorin toiminnan kantavia voimia. Vuosien saatossa näiden kolmen perinteisen sektorin raja-aidat ovat myös alkaneet sekoittua ja mennä osittain päällekkäin – tätä muutosta on näiden sektoreiden sisältä sekä puolustettu että pyritty estämään. Julkinen sektori on jo pitkään käyttänyt yksityistä sektoria tuottamaan sille kuuluvia lakisääteisiä palveluja. Myös järjestöt ovat siirtyneet osaksi palvelutuotannon pariin, vaikka heillä historia monesti onkin vapaaehtoistoiminnassa ja vapaassa kansalaistoiminnassa. Yksityinen ja kolmas sektori hapuilevat myös yhteistyön mahdollisuuksia, vaikka se aika pienimuotoista vielä onkin. Sektoreiden raja-aitoja on kuitenkin kaatunut – tai ainakin niiden yli on kuroteltu puolin ja toisin.

Kolmannen sektorin rinnalle on viime vuosien aikana syntynyt uusi oksa, 4. sektori (kuvio 7). Tällä viitataan kansalaisyhteiskunnan uuteen rajapintaan, joka rakentuu internetin ja sosiaalisen median eri alustojen varaan. 4. sektorin mahdollistaa perinteiseen kolmanteen sektoriin liittyvien yhteisöjen ja yhteenliittymien aiempaa kevyemmän ja vielä vapaamman, ajasta ja paikasta riippumattoman rakentumisen. Näissä virtuaaliyhteisöissä ihmiset kohtaavat, keskustelevat ja osallistuvat. Keskeisin ero 4. sektorilla ja 3. sektorilla on siinä, että 4. sektori ei edellytä minkäänlaista hierarkkista päätöksentekorakennetta ja näihin liittyviä lainmukaisia hallinnollisia velvoitteita. 4. sektori mahdollistaa aiempaa helpommin ja vapaammin saman mielisten aktiivisten kansalaisten yhteenliittymät. Näiden yhteenliittymien tavoitteet ja käytänteet rakentuvat suoraan sen osallistujien kautta. (Ruuskanen et al. 2020)

Kuvio 7. Yhteiskunnan neljä tunnistettu sektoria. (Mäenpää et al. 2017)

Nuoret – tai ylipäätään kukaan meistä – ei varmaan aktiivisesti miellä, että toimimme osana 4. sektoria ollessamme osallisena Facebook-ryhmässä tai harrastustoiminnan WhatsApp-ringissä. Miksi 4. sektori ja tämä on sitten kaikki niin kiinnostavaa ja tarpeellista osallisuuden näkökulmasta?

Mitä 4. sektorin toiminnasta voidaan oppia?

Kunnissa ollaan kiinnostuneita nuorten osallistamisesta ja siellä on myös tunnistettu verkon ja sosiaalisen median merkitys nuorten kuulemisessa ja osallistamisessa. Verkossa tapahtuvaa nuorisotyötä on tehty perinteisen nuorisotyön rinnalla jo melko pitkään. Muutos perinteisestä nuorisotyöstä vahvemmin verkossa tapahtuvaan työhön ei ole ollut mitenkään erityisen nopea, vaan se on kasvanut hiljalleen.

Nuorten oman elämän siirtyminen verkkoon on muutoksena ollut varmasti nopeampi suhteessa siihen, miten perinteiset palvelut ovat tulleet sinne perässä. Muutoksen vetureina ovat olleet enemmänkin globaalit yritykset alustapalveluineen kuin perinteiset julkisen sektorin toimijat. Tämä oikeastaan kuvaa myös 4.

sektorin syntyä ja kehittymistä. Ihmiset ottavat käyttöön sellaisia alustoja ja niihin rakennettuja palveluja, jotka tuottavat heille helpolla tavalla lisäarvoa ja positiivisia sisältöjä elämään. Niissä on joku maaginen vetovoima! Tässä on monella tapaa se haaste, johon kuntien eri sektoreilla tulisi pystyä vastaamaan, mikäli halutaan olla aidosti sekä osallisena että luomassa osallisuutta.

Kolmannen sektorin voima on siinä, että se saa ihmiset mukaan, osallisiksi, omasta vapaasta tahdotaan. Toki sielläkin toimintaa ”markkinoidaan” ja tehdään tutuksi monilla eri tavoilla, mutta käytännössä osallistuminen on aina vapaaehtoista. 4. sektori vie tämän vielä pidemmälle tuomalla osallisuuden jokaisen taskuun tai laukkuun mobiililaitteiden avulla. Kolmas sektori on jo pitkään ollut merkittävä resurssi kuntalaisten hyvinvoinnin lisäämisessä ja siten myös kunnan lakisääteisten palvelujen tukemisessa. 4. sektori mahdollistaa digiajan osallisuuden, vapaaehtoisuuden ja siten moninaisten hyötyjen tuottamisen sekä yksilöille että yhteiskunnalle.

Kuten alussa todettiin, osallisuus merkitsee mahdollisuutta osallistua päätöksentekoprosesseihin ja vaikuttaa yhteisössä tehtäviin päätöksiin. Hyvä esimerkki uuden ajan osallistamisesta on poliittisen Liike Nyt -puolueen lanseeraama Nettiparlamentti. Se on mobiiliapplikaatio, jonka kautta puolue pystyy kuulemaan ihmisten ajatuksia ja ideoita sekä pyytämään heitä ottamaan kantaa erilaisiin asioihin hyvin nopealla aikataululla. Siinä on perinteinen poliittinen kuuleminen viety turuilta ja toreilta kansalaisten taskuun. Se tuo oikopolun siihen, missä ennen paikallisyhdistysten tuli kulkea kentällä ja kysellä ihmisten ajatuksia, toiveita ja ideoita. Nyt kysymys tai pyyntö kannanottoon tulee taskuun kaikille samaan aikaan ja siihen voi antaa oman näkemyksensä parilla sormen näpäytyksellä. Tästä esimerkistä kun riisuu poliittisen agendan pois, niin jäljelle jää nykyaikainen, 4. sektorin ytimeen porautuva tapa osallistaa ihmisiä.

Mietitäänpä äskeistä esimerkkiä kuntakenttään ja nuorisotyöhön. Kohderyhmä, nuoret, ovat valmiiksi verkkopalvelujen parissa. Lähes kaikilla on älypuhelin taskussaan ja sitä osataan käyttää monipuolisesti. Perinteinen osallistuminen ja yhdistystoiminta saatetaan kokea jo vanhaksi tavaksi ja uusi mobiilimaailma kulkee luontevasti arjessa mukana. Entä jos kunnan nuorisotyössä olisikin mahdollista saada kattavasti ja nopeasti tietoa siitä, mitä nuoret ajattelevat ja millaisia asioita he arvostavat juuri sillä hetkellä. Jos halutaan vaikka tietää, miten nuoret käyttäisivät 5 000 euron avustuksen oman elinympäristönsä kehittämiseen tai millaisia sisältöjä kesätoiminnassa tulisi heidän mukaansa toteuttaa, niin vastauksia saataisiin nopeasti ja tehokkaasti. Parilla hyvin suunnitellulla klikkauksella. Eikö kuulostakin houkuttelevalta? Näin saataisiin sisältöjen määrittämisen valta entistä vahvemmin heille, joille niitä tehdään.

Miten tällainen sitten saadaan aikaan? No ensinnäkin meillä pitää olla luonteva yhteys nuoriin joko esimerkin kaltaisella, varta vasten luodulla applikaatiolla tai olemalla aidosti läsnä niissä jo käytössä olevissa palveluissa ja alustoissa, joissa kunnan nuoret ovat jo entuudestaan. Nuorten motivoinnissa ja kiinnostuksen herättämisessä olennaista on välittää viesti siitä, että me aidosti haluamme kuulla mielipiteenne ja me demokratian hengessä myös toteutamme niitä asioita, joita enemmistö toivoo. Avoimella toiminnalla nuoren osallisuus toteutuu ja heidän luottamus ansaitaan. Kun nuoret oppivat, että heidän mielipiteellään on väliä,

niin he myös osallistuvat aktiivisesti. Se edellyttää meiltä aikuisilta uusien osallisuuteen liittyvien välineiden ja toimintatapojen omaksumista sekä ennen kaikkea luopumista ”me tiedämme, mitä te tarvitsette” -ajattelusta.

Paikallisdemokratian uudet mahdollisuudet – otetaanko ne käyttöön?

Sosiaalisen median alustat mahdollistavat epävirallisen ja hyvin nopeat kuulemiskäytänteet. Tätä ei pidä käsittää väärin, eli niin, että tällä ohitettaisiin lakisääteisiä kuulemismahdollisuuksia. Ei, mutta sosiaalisen median kautta palvelujen ja sisältöjen käyttäjiltä saadaan nopeasti näkökulmia ja palautetta virkamiestyöhön.

Miksi tämä olisi sitten tärkeää nuorisotyössä? Vaikka kuntien nuorisotyö on monella tapaa erinomaista, niin se ei kuitenkaan tavoita systemaattisesti kovinkaan suurta joukkoa kunnan nuorista. Työtä tehdään nuorisotiloilla, kaduilla, kouluissa ja toki myös verkossa. Moninainen toimintaympäristö johtaa sirpaleisuuteen. Yksittäisistä kadulla kuulluista viesteistä tai koulussa kuulluista tulkinnoista ei kerry eheää kokonaisuutta. Lisäksi siinä on usein tulkki – aikuinen – välissä viemässä viestiä toiminnan kehittämisestä eteenpäin.

Edellä kuvattu ihanne nuorten osallisuuden mallista mobiiliapplikaatioineen loisi yhtenäisyyttä, tasa-arvostaisi eri nuorten mahdollisuuksia ottaa omalla mielipiteellään kantaa ja toisi aitoa läpinäkyvyyttä nuoria koskevaan päätöksentekoon. Tämä jos mikä, olisi uudenlaisen osallisuuden upea alku. Välineitä meillä on jo olemassa. Siitä se ei jää kiinni. Ja jos ei ole suoraan hyvää ja toimivaa, niin edellä esitetty poliittisen puolueen esimerkki osoittaa, että sellainen on luotavissa ja räätälöitävissä nuorten arjen osallisuuden tukemiseen. Haastankin nyt, että onko kunnissa tahtoa lähteä luomaan tällaista uudenlaisen osallisuuden mahdollistaa mobiilimallia nuorille. Ja mikä parasta, nuoret haluavat varmasti olla mukana sen luomisessa.

OSA II TILASTOKOKONAISUUS

6 Lapset, nuoret ja lapsiperheet Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston alueella

Nuorisolaki määrittelee henkilön nuoreksi, jos hän on alle 29-vuotias (Nuorisolaki 2§). Vuoden 2019 lopussa Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston alueella asui 31.12.2020 yhteensä 1 231 423 ihmistä. Maakunnittain tuo reilu 1,2 miljoonaa ihmistä jakautui seuraavasti: Pirkanmaalla asui 522 852 henkilöä, joista nuoria alle 29-vuotiaita oli 170 207 (32,6% väestöstä). Keski-Suomessa puolestaan asui yhteensä 272 617 henkilöä, joista alle 29-vuotiaita oli 89 220 (32,7% väestöstä). Etelä-Pohjanmaalla asui 192 150, joista alle 29-vuotiaita oli 59 352 (30,8% väestöstä). Keski-Pohjanmaalla asui yhteensä 67 988 henkilöä, joista alle 29-vuotiaita oli 23 019 (33,9% väestöstä). Pohjanmaan maakunnassa asukkaita oli yhteensä 175 816 henkilöä, joista alle 29-vuotiaita oli 59 162 (33,6% väestöstä). Alla olevassa kuvissa 1 on esitetty alle 29-vuotiaiden osuudet maakuntien ja kuntien väestöstä.

Nuorten osuus kuntien väestöstä vaihtelee reilusti. Yleisesti voidaan todeta, että nuoria on kunnissa reilu 30 prosenttia kunnan väestöstä. Etelä-Pohjanmaalla ääripäitä tässä suhteessa edustavat Seinäjoki (35,8% alle 29-vuotiaita) ja Karijoen kunta (21,6% alle 29-vuotiaita). Pohjanmaan maakunnassa Luodon kunnassa jopa 48,5% asukkaista on alle 29 -vuotiaita. Kaskisten kunta edustaa toista ääripäätä ja siellä alle 29-vuotiaita kaikista asukkaista on 18,5%. Keski-Pohjanmaan maakunnan kunnista eniten alle 29-vuotiaita löytyy Perhon kunnasta (40,1% kaikista asukkaista) ja vähiten Halsualta (25,4% kaikista asukkaista).

Kuvio 1. Alle 29-vuotiaiden osuus (%) Länsi- ja Sisä-Suomen maakuntien ja kuntien väestöstä 31.12.2020. (Tilastokeskus 2021)

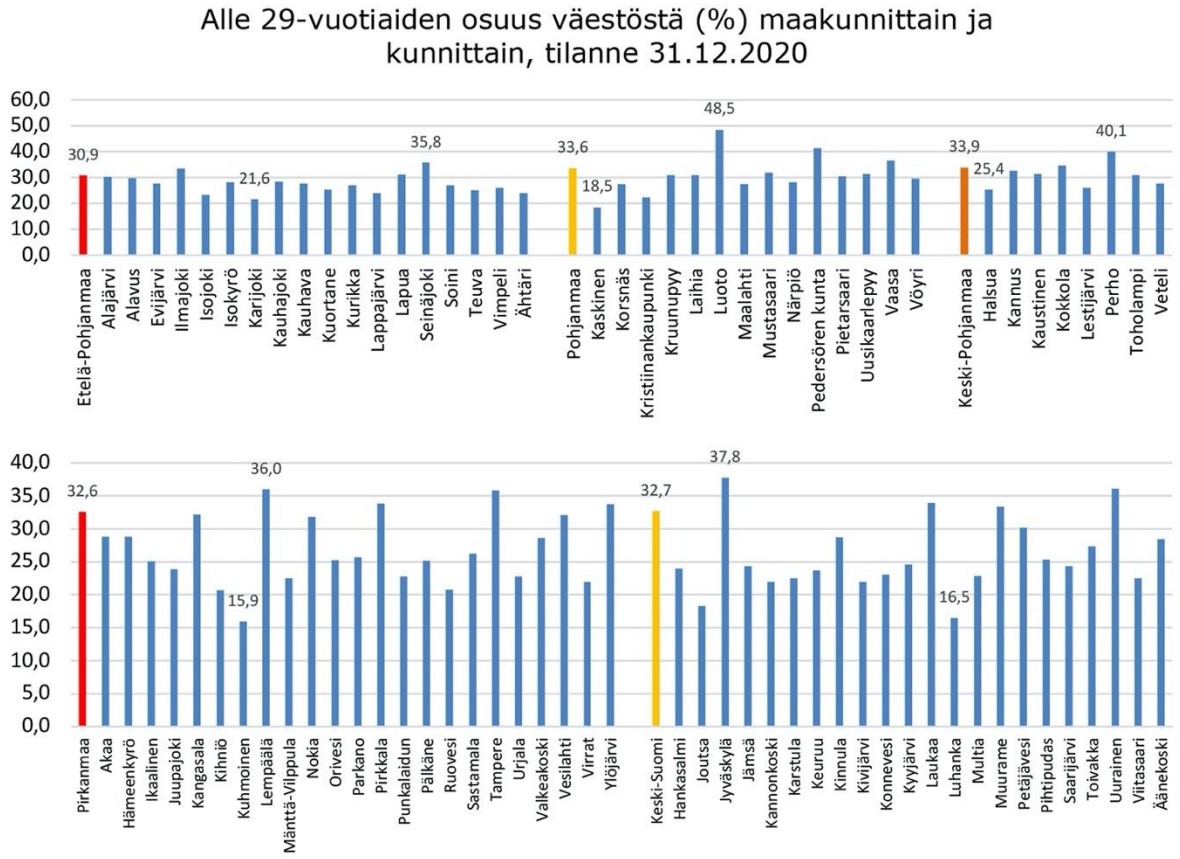

Pirkanmaan ja Keski-Suomen maakunnissa kuntakohtaisia eroja on myös, mutta ei ihan niin suuria kuin mitä Pohjanmaan maakunnissa. Pirkanmaalla ääripäät löytyvät Lempäälästä (36% alle 29-vuotiaita) ja Kuhmoisista (15,9% alle 29-vuotiaita). Tampere maakunnan keskuskaupunkina pääsee tässä myös korkealla ja siellä onkin alle 29-vuotiaita asukkaita lähes yhtä paljon kuin Lempäälässä, 35,9% kaikista asukkaista. Keski-Suomessa selvästi erottuu maakunnan keskuskaupunki Jyväskylä, missä 37,8% kaikista asukkaista on alle 29-vuotiaita. Toista ääripäätä edustaa Luhanka, missä asukkaista 16,5% oli alle 29-vuotiaita.

Alla olevassa kuvioissa 2 on tarkasteltu alle 29 -vuotiaiden ikäryhmittäistä jakautumista maakunnittain ja kunnittain. Maakunnittain tarkasteltuna erot eivät ole kovin suuria, mutta kuntakohtaisia eroja löytyy. Niin sanottuja lapsivoittoisia kuntia (alle 14 -vuotiaiden määrä yli 60% 0-28 -vuotiaista) ovat Pirkanmaalla Lempäälä, Vesilahti ja Ylöjärvi. Keski-Suomessa lapsivoittoisia kuntia ovat Kyyjärvi, Laukaa, Muurame, Petäjävesi, Toivakka ja Uurainen. Etelä-Pohjanmaan maakunnassa yhdessäkään kunnassa 0-14 vuotiaiden osuus ei ylitä 60% 0-28 -vuotiaissa. Keski-Pohjanmaalla Perhon kunnassa ja Pohjamaalla Laihia ja Mustasaari erottuvat maakuntien muista kunnista yli 60% osuudella. Isoissa kaupungeissa, kuten Tampereella, Jyväskylässä ja Vaasassa näkyy opiskelukaupunkien leima ja näissä 20-28 -vuotiaiden suhteellinen osuus on suurin ja vastaavasti alle 14 -vuotiaiden suhteellinen määrä pienin.

Kuvio 2. Alle 29-vuotiaat ikäryhmittäin Länsi- ja Sisä-Suomen alueen maakunnissa ja kunnissa 31.12.2020. (Tilastokeskus 2021)

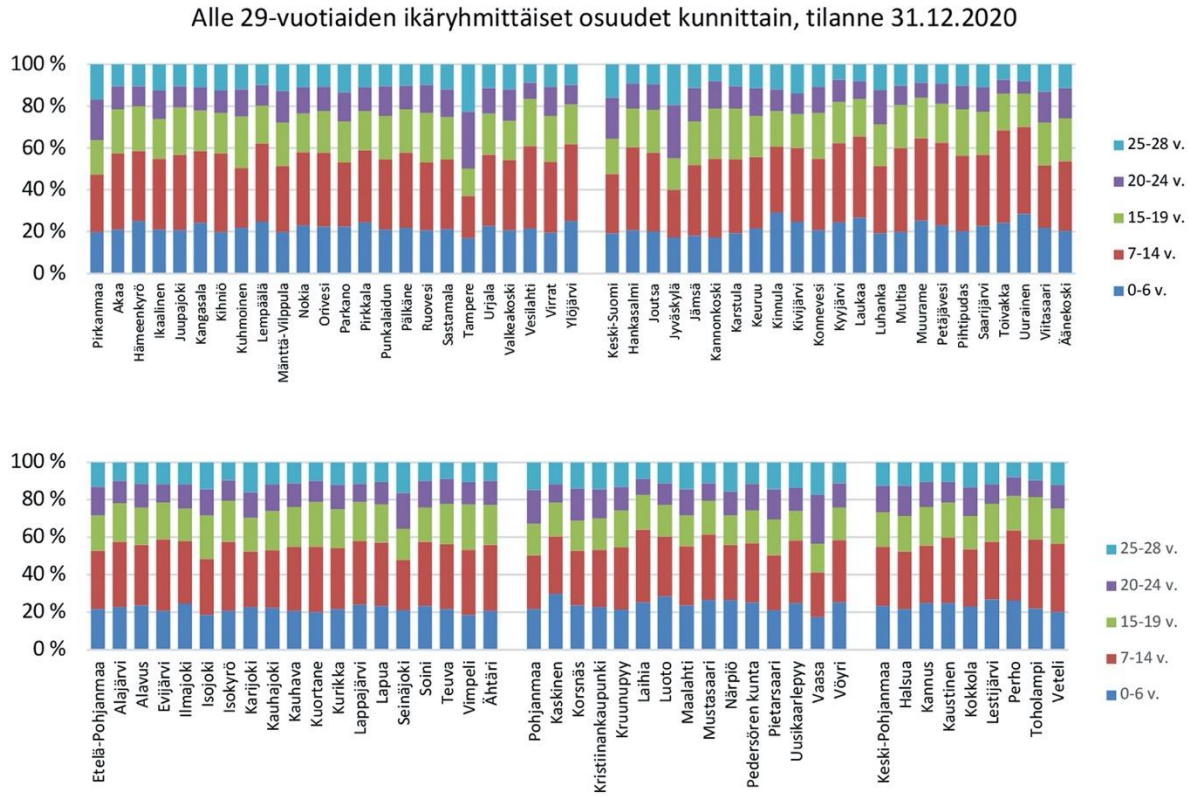

Vuoden 2019 lopussa Pirkanmaalla oli 137 209 perhettä. Keski-Suomessa perheitä oli 72 617, Etelä-Pohjanmaalla 51 791, Pohjanmaalla 49 441 ja Keski-Pohjanmaalla 18 635. Nämä käsittivät kaikki perhetyypit, eli avio- tai avoparit joko lapsilla tai ilman. Ilman lapsia olevia avio- tai avopareja oli Pirkanmaalla 71 718 (52,3% kaikista perheistä), Keski-Suomessa 39 207 (54% kaikista perheistä), Etelä-Pohjanmaalla 26 472 (51,1% kaikista perheistä), Pohjanmaalla 25 096 (50,8% kaikista perheistä) ja Keski-Pohjanmaalla 9 404 (50,5% kaikista perheistä). Lapsia omaavia avio- tai avopareja oli Pirkanmaalla 48 474 (35,3% kaikista perheistä), Keski-Suomessa 24 834 (34,2% kaikista perheistä), Etelä-Pohjanmaalla 19 325 (37,3% kaikista perheistä), Pohjanmaalla 19 778 (40% kaikista perheistä) ja Keski-Pohjanmaalla 7 321 (39,53% kaikista perheistä). Yhdenvanhemman perheitä oli Pirkanmaalla 17 017 (12,4% kaikista perheistä), Keski-Suomessa 8 576 (11,8% kaikista perheistä), Etelä-Pohjanmaalla 5 994 (11,6% kaikista perheistä), Pohjanmaalla 4 567 (9,2% kaikista perheistä) ja Keski-Pohjanmaalla 1 910 (10,2% kaikista perheistä).

Kuviossa 3 on esitetty yhden vanhemman perheiden osuus kaikista lapsiperheistä kunnittain vuosina 2018 ja 2019. Pirkanmaalla suhteellisesti eniten yhden vanhemman perheitä löytyy Tampereelta ja Urjalasta. Keski-Suomessa puolestaan Luhangalta. Etelä-Pohjanmaalla yhden vanhemman perheitä on suhteessa eniten Kauhajoella, Seinäjoella ja Ähtärissä. Keski-Pohjanmaalla maakunnasta erottuu selkeästi Toholammin kunta. Pohjanmaan maakunnasta eniten yhden

vanhemman perheitä suhteessa muihin perheisiin löytyy Isonkyrön kunnasta ja Vaasasta.

Kuvio 3. Yhden vanhemman perheiden osuus kaikista lapsiperheistä vuosina 2018 ja 2019. (Sotkanet 2021)

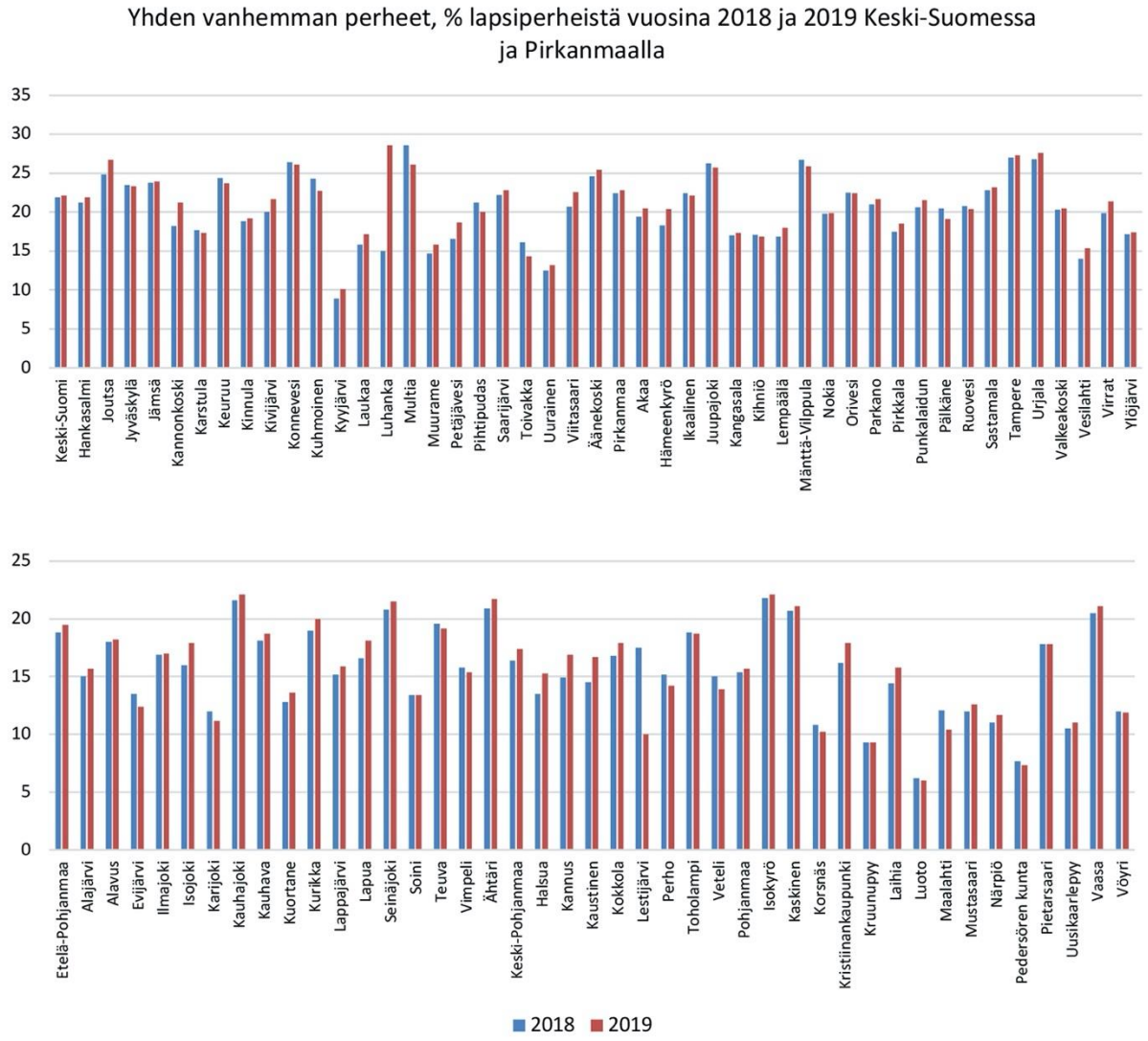

Kuvio 4 kuvaa niiden henkilöiden osuutta, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Maakunnittain tarkasteltuna Pohjanmaan maakunnassa on suhteellisesti eniten muta kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvia. Pohjanmaan maakunnan nostaa muiden edelle erityisesti Närpiön kunnassa oleva suuri muun kielisten osuus. Kaiken kaikkiaan muun kielisten osuus on lisääntynyt lähes kaikissa kunnissa.

Kuvio 4. Muu kuin suomi, ruotsi tai saame äidinkielenä vuosina 2018 ja 2019. (Sotkanet 2019)

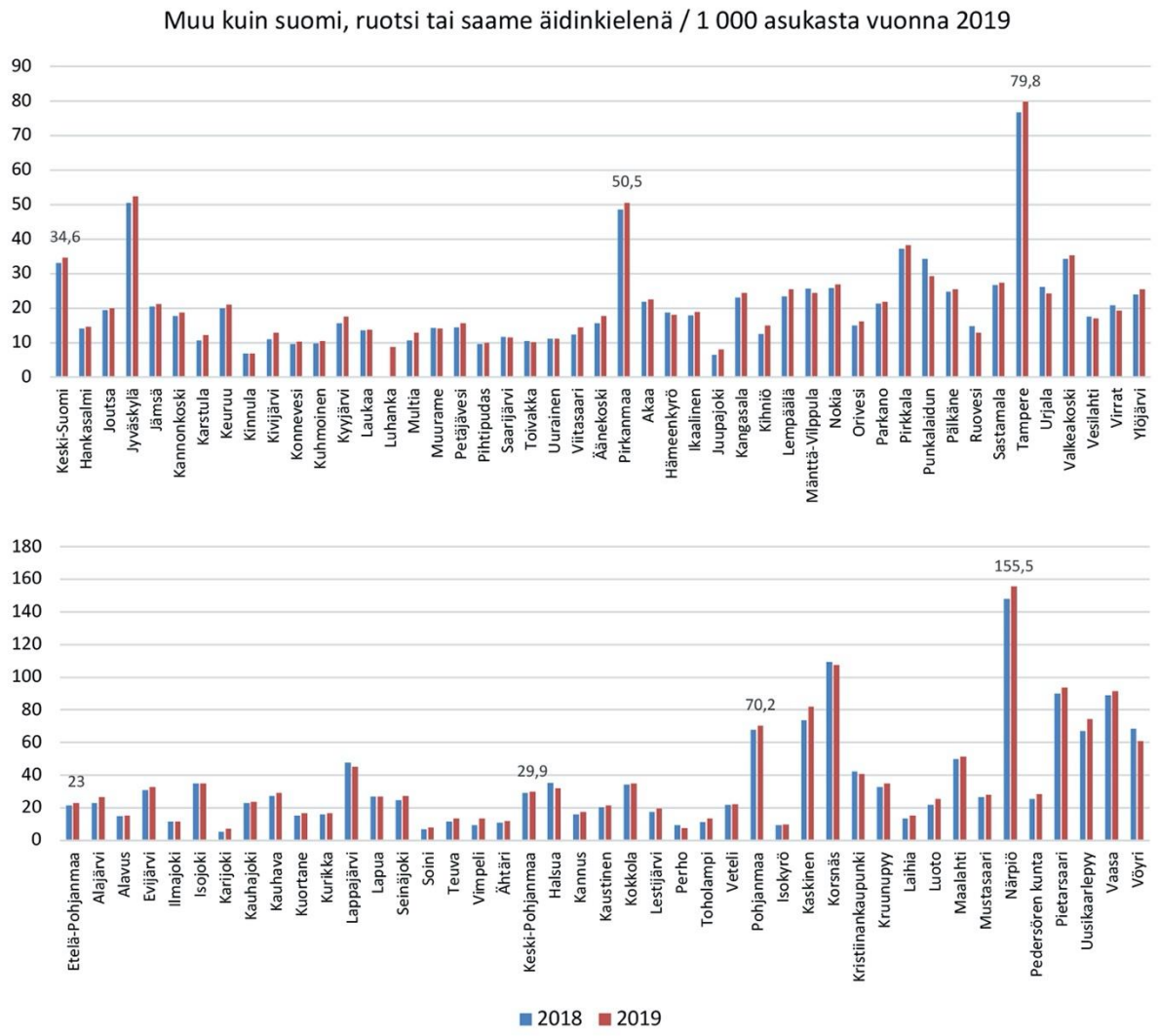

7 Katsaus kuntien nuorisotyön palveluihin ja resursointiin

Kunnan tehtäviin kuuluu nuorisotyö ja -politiikka. Näihin liittyvät sisällöt on määritelty nuorisolaissa. Nuorisolaki velvoittaa kuntia huolehtimaan nuorten kasvatuksellisesta ohjauksesta, nuorille tarkoitetuista toimintatiloista ja harrastusmahdollisuuksista, tieto- ja neuvontapalveluista, nuorisoyhdistyksien ja muiden nuorisoryhmien tukemisesta, liikunnallisesta, kulttuurisesta, kansainvälisestä ja monikulttuurisesta nuorisotoiminnasta, nuorten ympäristökasvatuksesta sekä tarvittaessa nuorten työpajapalveluista tai muista paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin sopivista toimintamuodoista. Vaikka näistä asioista on säädetty laissa, kunnat saavat itse päättää millä tavoin ne toteuttavat nämä palvelut. Järjestämisestä on kuitenkin ohjeistettu siten, että kyseiset palvelut tulee toteuttaa alueellisena ja monialaisena yhteistyönä sekä yhteistyössä nuorten ja järjestöjen kanssa. (OKM 2016)

Kunnat saavat edellä mainittujen, laissa säädettyjen tehtävien toteuttamiseen valtionosuutta. Kunkin kunnan saama valtionosuus lasketaan kunnan alle 29-vuotiasta asukasta kohden määriteltävän yksikköhinnan perusteella, joka määritellään vuosittain valtion talousarviossa. Suomen Kuntaliiton mukaan valtionosuus on 4,1% kuntien nuorisotoimen käyttökustannuksista. Tämän lisäksi kuntien nuorisotyötä tuetaan myös muiden valtionavustusten kautta, kuten etsivään nuorisotyöhön myönnettävien avustusten sekä nuorisotilojen rakentamiseen ja nuorten tieto- ja neuvontapalveluihin suunnatuista määrärahoista (OKM 2016).

7.1 Etsivän nuorisotyön resurssit

Etsivään nuorisotyöhön myönnettiin vuodelle 2020 valtionavustusta yhteensä 14 884 432 euroa, josta Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston alueelle 4 182 000 euroa. Summa sisältää 135 000 euroa ruotsinkieliseen etsivään nuorisotyöhön. Avustusta myönnetään etsivään nuorisotyöhön haettavien henkilötyövuosien mukaan. Yhtä henkilötyövuotta kohden myönnettiin vuodelle 2020 30000 euroa. Keski-Suomeen avustusta myönnettiin yhteensä 1 185 000 euroa (39,5 htv), Pirkanmaalle 1 395 000 euroa (46,5 htv), Etelä-Pohjanmaalle 780 000 euroa (26 htv), Keski-Pohjanmaalle 255 000 euroa (8,5 htv) ja Pohjanmaan maakuntaan 462 000 euroa (15,4 htv).

Kuviossa 5 on esitetty vuodelle 2020 myönnetyt etsivän nuorisotyön valtionavustukset kunnittain suhteutettuna kunnassa olevien alle 17-24 -vuotiaiden nuorten määrään. Pienet maaseutumaiset kunnat, joissa on suhteessa vähemmän nuoria, saavat selvästi enemmän euroja käyttöön yhtä nuorta kohden.

Kuvio 5. Etsivään nuorisotyöhön saadut avustukset euroina kaikkien osallisten kuntien kesken jaettuna ja suhteutettuna kunnan 17-24 –vuotiaisiin nuoriin. (Nuorisotilastot 2021)

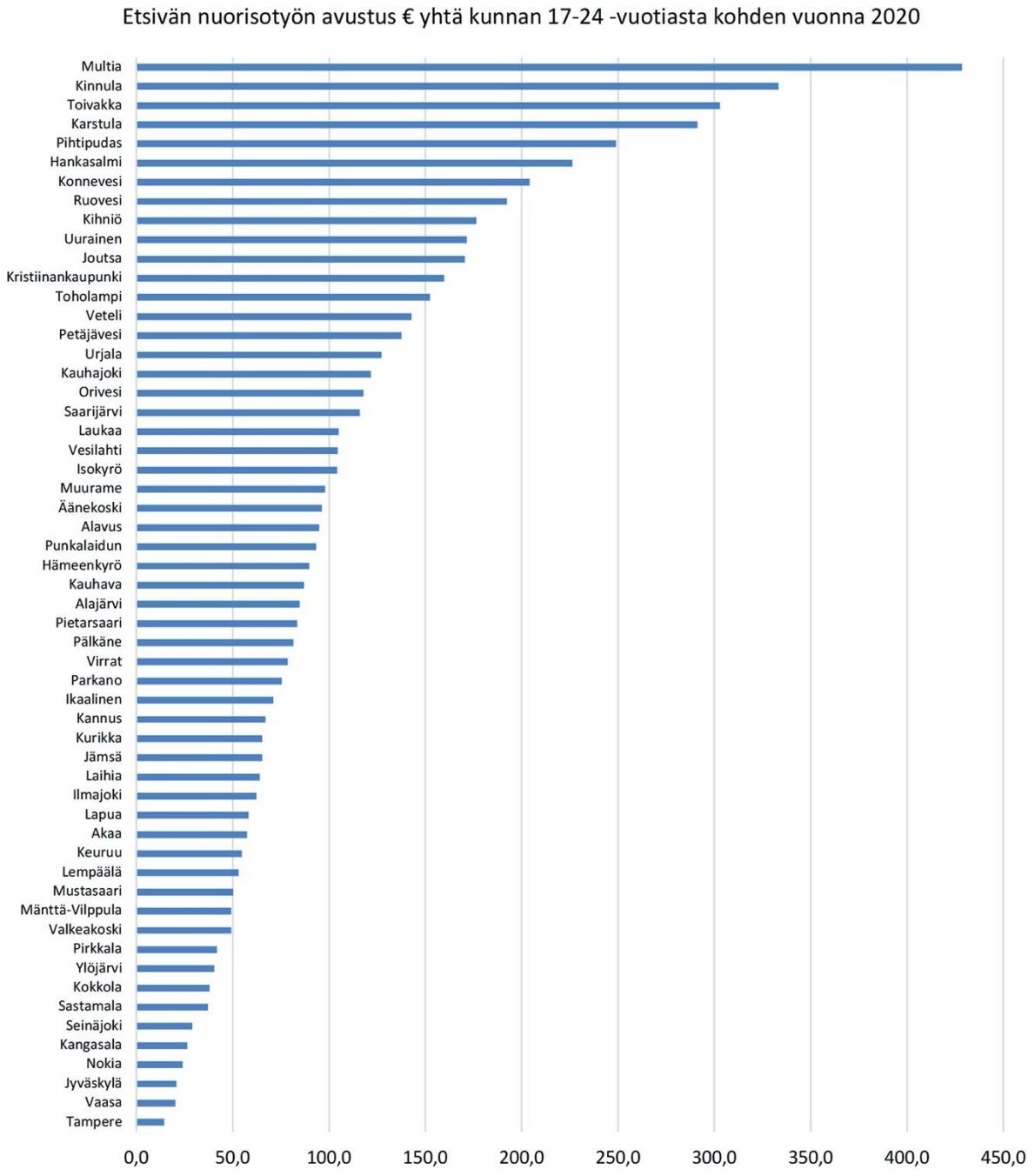

7.2 Nuorten työpajatoiminnan resurssit

Vuodelle 2020 Suomessa myönnettiin nuorten työpajatoimintaan avustusta yhteensä 16,1 miljoonaa euroa. Länsi- ja Sisä Suomen aluehallintoviraston alueelle tästä meni reilu 4,1 miljoonaa euroa. Pirkanmaalle myönnettiin 1 681 000 euroa, Keski-Suomeen 1 341 000 euroa, Etelä-Pohjanmaalle 560 000 euroa, Pohjanmaalle 375 000 euroa ja Keski-Pohjanmaalle 240 000 euroa. Jos summia

suhteuttaa maakunnan 15-28 -vuotiaiden määriin, niin jokainen pirkanmaalainen nuori sai työpajatoimintaan 18,8 euroa, keskisuomalainen nuori sai 28,6 euroa, eteläpohjanmaalainen nuori sai 20 euroa, pohjanmaalainen nuori sai 12,8 euroa ja keskipohjanmaalainen nuori sai 23,1 euroa. Alla olevaan taulukkoon 1 on koottu nuorten työpajojen saamat avustukset kunnittain vuodelle 2020.

Taulukko 1. Nuorten työpajojen saamat avustukset vuodelle 2021. (Nuorisotilastot 2021)

Avustukset nuorten työpajatoimintaan vuodelle 2020									
Kunta	**Avus-tus (€)**	**Kunta**	**Avus-tus (€)**	**Kunta**	**Avus-tus (€)**	**Kunta**	**Avus-tus (€)**	**Kunta**	**Avus-tus (€)**
Akaa	60 000	Alajärvi	60 000	Hankasalmi	70 000	Kannus	60 000	Kristiinankaupunki	60 000
Hämeenkyrö	68 000	Alavus	90 000	Joutsa	20 000	Kaustinen	60 000	Pietarsaari	45 000
Ikaalinen	80 000	Ilmajoki	30 000	Jyväskylä	390 000	Kokkola	120 000	Vaasa	270 000
Kangasala	30 000	Kauhajoki	45 000	Jämsä	110 000				
Lempäälä	95 000	Kauhava	60 000	Kannonkoski	30 000				
Mänttä-Vilppula	41 000	Kurikka	80 000	Karstula	40 000				
Nokia	120 000	Lapua	75 000	Keuruu	90 000				
Orivesi	60 000	Seinäjoki	120 000	Konnevesi	30 000				
Parkano	32 000			Laukaa	175 000				
Punkalaidun	30 000			Muurame	75 000				
Pälkäne	36 000			Petäjävesi	30 000				
Ruovesi	40 000			Pihtipudas	65 000				
Tampere	685 000			Saarijärvi	100 000				
Urjala	80 000			Uurainen	30 000				
Valkeakoski	100 000			Äänekoski	86 000				
Virrat	21 000								
Ylöjärvi	103 000								
Pirkanmaa 1 681 000		**Etelä-Pohjanmaa 560 000**		**Keski-Suomi 1 341 000**		**Keski-Pohjanmaa 240 000**		**Pohjanmaa 375 000**	

7.3 Lasten ja nuorten paikallisen harrastustoiminnan resurssit

Valtion nuorisotyön rahoituksesta myönnettiin vuodelle 2020 avustusta lasten ja nuorten paikallisen harrastustoiminnan tukemiseen 3 027 904 euroa. Summa on pysynyt saman suuruisena jo useamman vuoden. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston alueella avustusta jaettiin yhteensä 770 000 euroa. Tästä summasta Pirkanmaalle myönnettiin 295 000 euroa, Keski-Suomeen 210 000 euroa, Etelä-Pohjanmaalle 119 000 euroa, Pohjanmaalle 81 500 euroa ja Keski-Pohjanmaalle 64 500 euroa. Alla olevaan taulukkoon 2 on koottu vuodelle 2020 jaetut lasten ja nuorten paikallisen harrastustoiminnan kuntakohtaiset avustusmäärät.

Taulukko 2. Lasten ja nuorten paikallisen kerho- ja harrastustoiminnan tuki kunnittain vuodelle 2020 (Nuorisotilastot 2021)

Avustukset lasten ja nuorten paikallisen harrastustoimintaan vuodelle 2020									
Kunta	**Avus-tus (€)**	**Kunta**	**Avus-tus (€)**	**Kunta**	**Avustus (€)**	**Kunta**	**Avus-tus (€)**	**Kunta**	**Avus-tus (€)**
Akaa	7 200	Alajärvi	7 000	Hankasalmi	16 300	Halsua	2 500	Kaskinen	6 000
Ikaalinen	9 100	Alavus	11 500	Joutsa	900	Kannus	8 500	Kristiinankaupunki	2 000
Juupajoki	13 000	Evijärvi	7 500	Jyväskylä	61 200	Kaustinen	9 500	Kruunupyy	4 500
Kangasala	14 050	Ilmajoki	9 500	Jämsä	14 000	Kokkola	18 500	Laihia	1 500
Kihniö	11 000	Isokyrö	7 500	Kannonkoski	10 000	Lestijärvi	1 500	Luoto	1 500
Lempäälä	1 300	Karijoki	5 000	Karstula	10 000	Perho	11 500	Maalahti	13 000
Mänttä-Vilppula	3 500	Kauhajoki	12 500	Keuruu	7 000	Toholampi	4 000	Mustasaari	7 500
Orivesi	10 500	Kauhava	7 000	Kinnula	4 000	Veteli	8 500	Närpiö	8 500
Parkano	11 000	Kuortane	7 500	Konnevesi	7 500			Pedersöre	8 500
Pirkkala	20 500	Kurikka	17 000	Kuhmoinen	3 500			Pietarsaari	6 000
Punkalaidun	13 000	Lappajärvi	3 500	Laukaa	11 300			Uusikaarlepyy	3 000
Pälkäne	5 000	Lapua	4 500	Multia	5 000			Vaasa	13 500
Ruovesi	5 000	Seinäjoki	9 500	Muurame	7 200			Vöyri	6 000
Sastamala	19 500	Soini	5 000	Petäjävesi	2 000				
Tampere	98 300	Ähtäri	4 500	Pihtipudas	3 500				
Urjala	4 250			Saarijärvi	8 600				
Valkeakoski	12 100			Toivakka	8 700				
Vesilahti	12 300			Uurainen	10 000				
Virrat	4 200			Viitasaari	6 000				
Ylöjärvi	20 200			Äänekoski	13 300				
Pirkanmaa 295 000		**Etelä-Pohjanmaa 119 000**		**Keski-Suomi 210 000**		**Keski-Pohjanmaa 64 500**		**Pohjanmaa 81 500**	

Taulukossa 2 näkyvät maakuntien keskuskaupunkien muita reilusti suuremmat tuet saavat aivan eri mittasuhteet, tuen määrä suhteuttaa kunkin kaupungin 7-18 -vuotiaisiin (kuvio 6). Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston alueella suhteessa nuorten määrään eniten tukea myönnettiin Keski-Suomessa Kannonkoskelle, Pirkanmaalla Juupajoelle, Etelä-Pohjanmaalla Karijoelle, Pohjanmaalla Kaskisiin ja Keski-Pohjanmaalla Perhon ja Halsuan kuntiin.

Kuvio 6. Lasten ja nuorten paikallisen kerho- ja harrastustoiminnan tuki vuonna 2021 suhteutettuna kunnan 7-18 -vuotiaiden määrään. (Nuorisotilastot 2021)

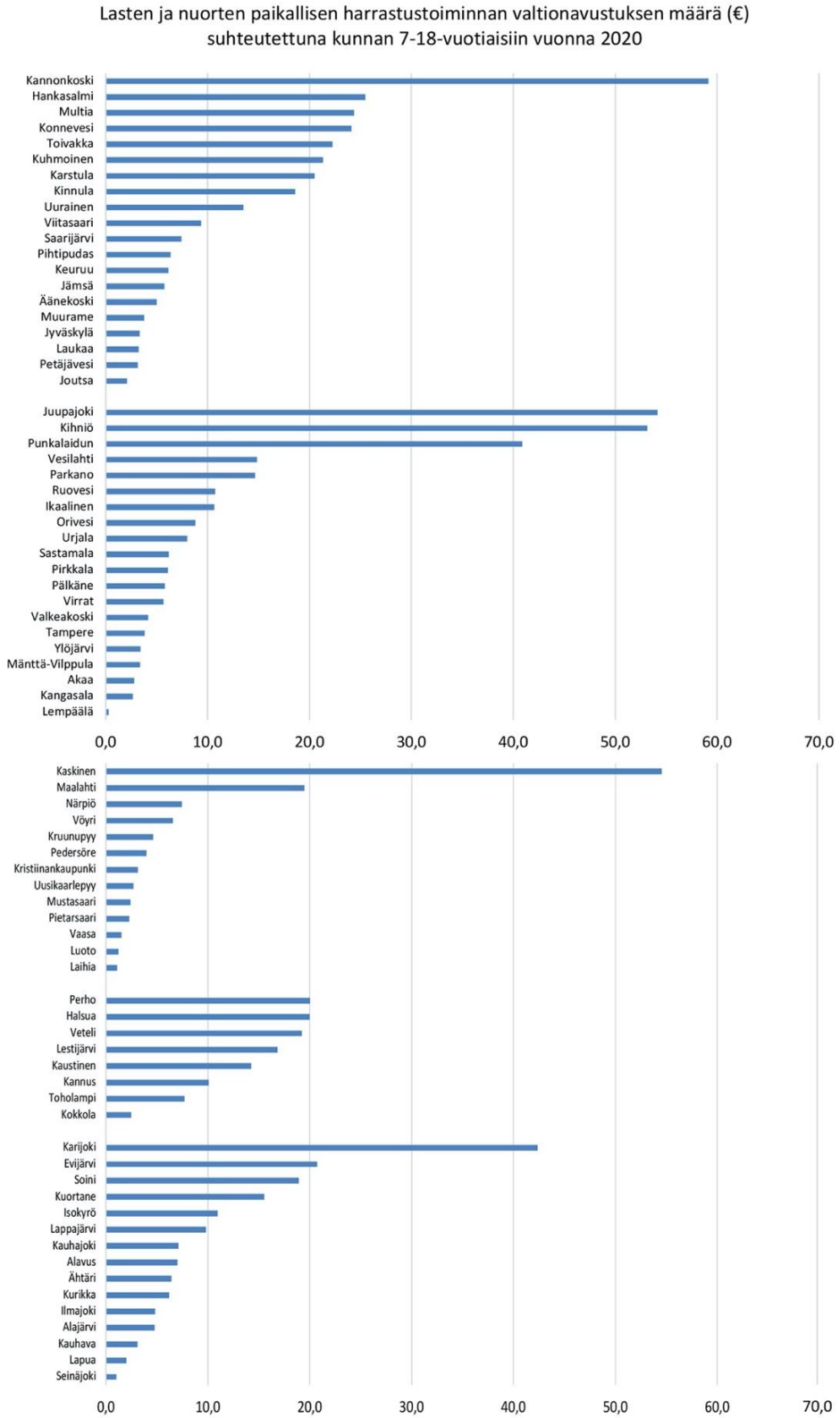

8 Työllisyys ja koulutus

Suomen talous osana Euroopan Unionia ja globaalia talouspolitiikkaa on riippuvainen hyvin monesta asiasta. Pienenä ja vientivetoisena maana maailman taloudessa tapahtuvat muutokset näkyvät myös meillä. Toki, vaikka markkinat ja niiden heilahtelut vaikuttavat täällä pohjolassakin, niin myös suomalaisella talous- ja aluepolitiikalla on oma merkityksensä erityisesti paikkakuntakohtaisissa työllisyysvaihteluissa ja niihin vastaamisessa. Suomi on jo vuosia kasvanut nimenomaan kasvukeskuskeskeisesti ja reuna-alueet ovat joutuneet usein sivustaseuraajiksi, kun työpaikat ja työvoima valuvat keskuksiin. Työllisyyslukujen ohella tämä näkyy myös kuntakohtaisissa huoltosuhdeluvuissa, joihin paneudutaan tarkemmin kohdassa 10.4.

8.1 Työllisyyskehitys

Kuviossa 7 on esitetty koko maan, Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston sekä alueen maakuntien osalta nuorten, 18-24-vuotiaiden, työttömyydessä tapahtuneet muutokset viimeisen viiden vuoden ajalta. Kautta linjan on nähtävissä, että nuorisotyöttömyys jatkoi tasaista laskuaan vuosien 2015 ja 2019 välissä. Kuvio 7 osoittaa hyvin koronan vaikutukset työttömyyteen. Nuoria työskentelee paljon mm. palvelualoilla ja ravintolatoiminnassa, joita erityisesti koronatoimenpiteet koettelivat. Kuvio 7 osoittaa myös maakuntien tilanteen erilaisuuden. Keski-Suomessa on ollut selvästi suurempi nuorisotyöttömyys edellisen viiden vuoden ajan kuin mitä se on ollut alueen muissa maakunnissa. Länsi- ja Sisä-Suomen alueella on ollut myös koko maan keskiarvoon suhteutettuna hieman enemmän nuorisotyöttömyyttä, joskin vuonna 2020 korona on tasannut tätä tilannetta. Joka tapauksessa koronan vaikutus nuorisotyöttömyyteen sekä yksittäisissä maakunnissa että koko maassa on ollut todella dramaattinen.

Kuvio 7. Nuorisotyöttömät, 18-24 -vuotiaat vastaavasta työvoimasta vuosina 2015-2020 (Sotkanet 2021).

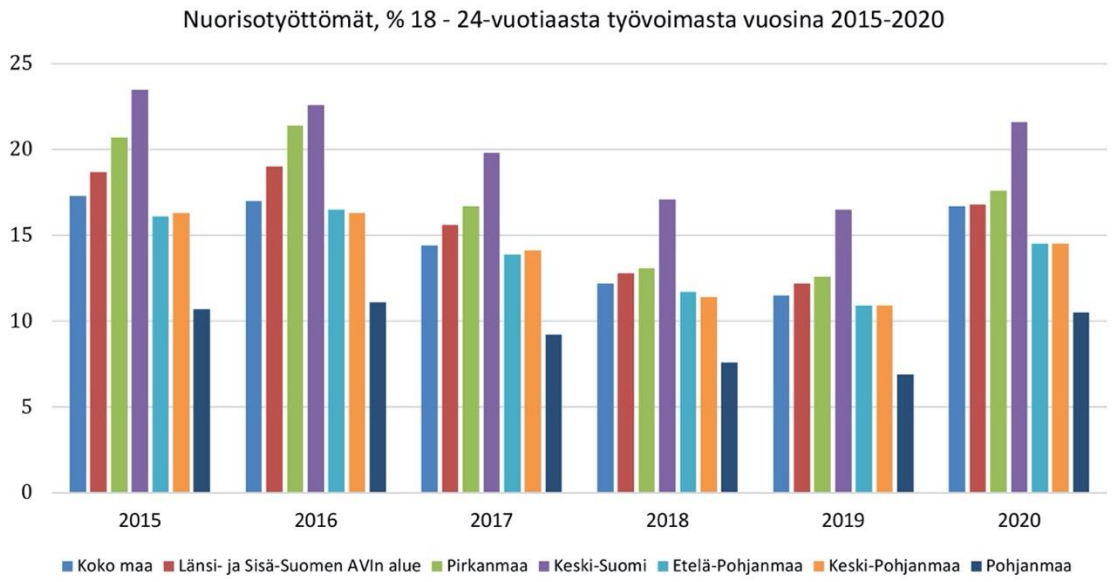

Taulukossa 3 on esitetty kuntakohtaiset työttömyysluvut nuorten alle 25 -vuotiaiden sekä 25-28 -vuotiaiden osalta joulukuussa 2019 ja 2020. Taulukkoon on merkitty vihreällä sellaiset kunnat, joissa vuosittainen muutos on positiivinen ja punaisella kunnat, joissa tilanne on mennyt huonompaan suuntaan. Koronan vaikutus työllisyyteen näkyy selvästi.

Maakunnittain tarkasteltuna tilanne näytti seuraavalta. Alle 25 -vuotiaita työttömiä oli Pirkanmaalla vuoden 2020 joulukuussa 28,1% enemmän kuin joulukuussa 2019. Keski-Suomessa tilanne ei ollut ihan niin huono mutta sielläkin työttömiä alle 25-vuotiaita oli yli 20% enemmän kuin edellisenä vuotena. Etelä-Pohjanmaalla tilanne oli Länsi- ja Sisä-Suomen maakunnista paras. Silti sielläkin oli vuoden 2020 joulukuussa työttömiä alle 25 -vuotiaita nuoria 18,1% enemmän kuin mitä joulukuussa 2019. Keski-Pohjanmaan maakunnassa työttömien alle 25-vuotiaiden määrä kasvoi edelliseen vuoteen verrattuna yli 30 prosentilla. Länsi- ja Sisä-Suomen maakunnista merkittävin maakunnallinen heikennyt nuorten työttömyydessä tapahtui Pohjanmaan maakunnassa, missä alle 25-vuotiaiden nuorten työttömyys heikkeni jopa 36,5 prosenttia vuoden 2019 joulukuusta vuoden 2020 joulukuuhun tultaessa. Kuntia tarkasteltaessa huomaa, että pienissä kunnissa määrällisesti pienetkin muutokset saavat aikaan todella suuria prosentuaalisia heilahduksia.

Taulukko 3. Alle 25-vuotiaat sekä 25-28-vuotiaat työttömät nuoret kunnittain vuonna 2019 ja 2020. (TEM 2021)

	Alle 25 v. työttömät				25-28-vuotiaat työttömät			
	2019	Ero lkm	Ero %	2020	2019	Ero lkm	Ero %	2020
Akaa	85	-17	-20,0	102	48	-25	-52,1	73
Hämeenkyrö	45	2	4,4	43	35	-4	-11,4	39
Ikaalinen	26	-12	-46,2	38	23	-23	-100,0	46
Juupajoki	6	1	16,7	5	7	5	71,4	2
Kangasala	120	-66	-55,0	186	103	-36	-35,0	139
Kihniö	8	5	62,5	3	2	-3	-150,0	5
Lempäälä	103	-30	-29,1	133	64	-33	-51,6	97
Mänttä-Vilppula	66	-14	-21,2	80	42	3	7,1	39
Nokia	230	-48	-20,9	278	139	-62	-44,6	201
Orivesi	31	-7	-22,6	38	37	-2	-5,4	39
Parkano	30	-11	-36,7	41	18	-6	-33,3	24
Pirkkala	86	-27	-31,4	113	52	-35	-67,3	87
Punkalaidun	12	1	8,3	11	6	-6	-100,0	12
Pälkäne	23	-5	-21,7	28	17	-1	-5,9	18
Ruovesi	14	-4	-28,6	18	14	-2	-14,3	16
Sastamala	91	-37	-40,7	128	65	-21	-32,3	86
Tampere	2030	-597	-29,4	2627	2031	-694	-34,2	2725
Urjala	23	0	0,0	23	13	-5	-38,5	18
Valkeakoski	152	-6	-3,9	158	88	-27	-30,7	115

	Alle 25 v. työttömät				25-28-vuotiaat työttömät			
	2019	Ero lkm	Ero %	2020	2019	Ero lkm	Ero %	2020
Vesilahti	17	-7	-41,2	24	7	-7	-100,0	14
Virrat	22	-19	-86,4	41	17	2	11,8	15
Ylöjärvi	133	-43	-32,3	176	94	-34	-36,2	128
Pirkanmaa	**3353**	**-941**	**-28,1**	**4294**	**2922**	**-1016**	**-34,8**	**3938**
Hankasalmi	22	-7	-31,8	29	6	-5	-83,3	11
Joutsa	15	-8	-53,3	23	9	-3	-33,3	12
Jyväskylä	1661	-410	-24,7	2071	1366	-408	-29,9	1774
Jämsä	202	11	5,4	191	80	-31	-38,8	111
Kannonkoski	5	-6	-120,0	11	4	-2	-50,0	6
Karstula	23	3	13,0	20	5	-9	-180,0	14
Keuruu	48	-11	-22,9	59	32	-11	-34,4	43
Kinnula	9	-4	-44,4	13	3	-4	-133,3	7
Kivijärvi	9	4	44,4	5	4	-2	-50,0	6
Konnevesi	15	-2	-13,3	17	6	-3	-50,0	9
Kuhmoinen	12	-3	-25,0	15	3	-2	-66,7	5
Kyyjärvi	9	-1	-11,1	10	2	-5	-250,0	7
Laukaa	111	-22	-19,8	133	81	-3	-3,7	84
Luhanka	5	3	60,0	2	0	-2		2
Multia	7	0	0,0	7	4	-1	-25,0	5
Muurame	49	-22	-44,9	71	32	-11	-34,4	43
Petäjävesi	27	1	3,7	26	15	-10	-66,7	25
Pihtipudas	29	3	10,3	26	14	-2	-14,3	16
Saarijärvi	59	-7	-11,9	66	62	-7	-11,3	69
Toivakka	5	-3	-60,0	8	6	-1	-16,7	7
Uurainen	15	-10	-66,7	25	6	-6	-100,0	12
Viitasaari	40	-3	-7,5	43	25	-5	-20,0	30
Äänekoski	170	-26	-15,3	196	100	-31	-31,0	131
Keski-Suomi	**2547**	**-520**	**-20,4**	**3067**	**1865**	**-564**	**-30,2**	**2429**

Tarkasteltaessa tilannetta 25-28 -vuotiaiden osalta ei kokonaisuus näytä yhtään sen paremmalta – monin osin jopa reilusti huonommalta. 25-28 -vuotiaita työttömiä oli Pirkanmaalla vuoden 2020 joulukuussa 34,8% enemmän kuin joulukuussa 2019. Keski-Suomessa vastaava luku oli 30,2%, Etelä-Pohjanmaalla 28,4% ja Keski-Pohjanmaalla koko alueen paras 14,6%:lla. Kuten alle 25-vuotiaiden osalta, Länsi- ja Sisä-Suomen maakunnista merkittävin maakunnallinen heikennyt 25-28 -vuotiaiden nuorten työttömyydessä tapahtui Pohjanmaan maakunnassa, missä nuorten työttömyys heikkeni jopa 60,4 prosenttia vuoden 2019 joulukuusta vuoden 2020 joulukuuhun tultaessa.

Taulukko 3. Alle 25-vuotiaat sekä 25-28-vuotiaat työttömät nuoret kunnittain vuonna 2019 ja 2020. (TEM 2021

	Alle 25 v. työttömät				25-28-vuotiaat työttömät			
	2019	Ero lkm	Ero %	2020	2019	Ero lkm	Ero %	2020
Alajärvi	63	2	3,2	61	34	-16	-47,1	50
Alavus	57	6	10,5	51	34	-15	-44,1	49
Evijärvi	5	1	20,0	4	5	-7	-140,0	12
Ilmajoki	50	-21	-42,0	71	34	-5	-14,7	39
Isojoki	4	-3	-75,0	7	4	-6	-150,0	10
Karijoki	2	-3	-150,0	5	4	-1	-25,0	5
Kauhajärvi	97	2	2,1	95	50	-6	-12,0	56
Kauhava	61	-30	-49,2	91	36	-30	-83,3	66
Kuortane	12	-2	-16,7	14	7	-9	-128,6	16
Kurikka	96	-32	-33,3	128	76	-2	-2,6	78
Lappajärvi	13	1	7,7	12	6	1	16,7	5
Lapua	72	-14	-19,4	86	40	-24	-60,0	64
Seinäjoki	482	-104	-21,6	586	341	-90	-26,4	431
Soini	14	-2	-14,3	16	14	7	50,0	7
Teuva	18	-8	-44,4	26	16	4	25,0	12
Vimpeli	17	6	35,3	11	4	-6	-150,0	10
Ähtäri	39	1	2,6	38	18	0	0,0	18
Etelä-Pohjanmaa	**1102**	**-200**	**-18,1**	**1302**	**723**	**-205**	**-28,4**	**928**
Halsua	6	-1	-16,7	7	2	-1	-50,0	3
Kannus	30	-20	-66,7	50	26	-3	-11,5	29
Kaustinen	18	-6	-33,3	24	5	-2	-40,0	7
Kokkola	312	-77	-24,7	389	220	-28	-12,7	248
Lestijärvi	4	0	0,0	4	0	-1		1
Perho	15	-6	-40,0	21	10	-8	-80,0	18
Toholampi	9	-6	-66,7	15	5	-2	-40,0	7
Veteli	12	-9	-75,0	21	13	4	30,8	9
Keski-Pohjanmaa	**406**	**-125**	**-30,8**	**531**	**281**	**-41**	**-14,6**	**322**
Isokyrö	15	-10	-66,7	25	7	-10	-142,9	17
Kaskinen	1	-2	-200,0	3	2	2	100,0	0
Korsnäs	6	-1	-16,7	7	8	-4	-50,0	12
Kristiinankaupunki	12	0	0,0	12	11	-1	-9,1	12
Kruunupyy	20	-4	-20,0	24	7	-15	-214,3	22
Laihia	25	-20	-80,0	45	14	-22	-157,1	36
Luoto	7	-1	-14,3	8	3	-9	-300,0	12
Maalahti	16	3	18,8	13	17	0	0,0	17
Mustasaari	35	-32	-91,4	67	45	-12	-26,7	57

	Alle 25 v. työttömät				25-28-vuotiaat työttömät			
	2019	Ero lkm	Ero %	2020	2019	Ero lkm	Ero %	2020
Närpiö	20	-3	-15,0	23	20	2	10,0	18
Pietarsaari	109	-17	-15,6	126	80	-25	-31,3	105
Pedersöre	15	-13	-86,7	28	12	-10	-83,3	22
Uusikaarlepyy	11	-14	-127,3	25	13	-12	-92,3	25
Vaasa	408	-133	-32,6	541	308	-230	-74,7	538
Vöyri	7	-11	-157,1	18	23	2	8,7	21
Pohjanmaa	**707**	**-258**	**-36,5**	**965**	**570**	**-344**	**-60,4**	**914**

8.2 II asteen koulutus

Alla olevaan kuvioon 8 on koottu lukion ja ammatillisen koulutuksen kokonaan keskeyttäneiden osuudet lukuvuonna 2018-2019. Lukiokoulutuksen keskeyttäminen suhteessa aloittaneisiin on huomattavasti harvinaisempaa kuin ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen. Keski-Suomen maakunnassa lukion keskeyttäneiden osuus korostuu Pihtiputaalla ja Karstulassa. Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneitä oli erityisesti Viitasaarella, joskin muissakin kunnissa luvut olivat lähes samat. Pirkanmaalla lukio keskeytettiin useimmiten Pälkäneellä ja Orivedellä. Ammatillinen koulutus sen sijaan erityisen usein Hämeenkyrössä, Mänttä-Vilppulassa ja Pirkkalassa.

Pohjanmaan maakunnista lukio keskeytyi useimmin Keski-Pohjanmaalla Perhon kunnassa ja Etelä-Pohjanmaalla Vimpelissä. Ammatillisen koulutuksen keskeytyminen korostui oikeastaan kaikissa Pohjanmaan maakunnissa. Keski-Pohjanmaalla Kaustisilla ammatillinen koulutus keskeytyi lukuvuonna 2018-2019 lähes joka viidennellä opiskelijalla. Etelä-Pohjanmaalla Alajärvellä tilanne oli lähes sama. Pohjanmaan maakunnassa Uudessakaarlepyyssä tilanne ei ihan näin huono ollut, mutta sielläkin yli 15% keskeytti ammatillisen koulutuksen tarkastelujaksolla.

Kuvio 8. Keskeytti tutkintoon johtavan koulutuksen kokonaan lukuvuonna 2018-2019, % kaikista aloittaneista. (Tilastokeskus 2021)

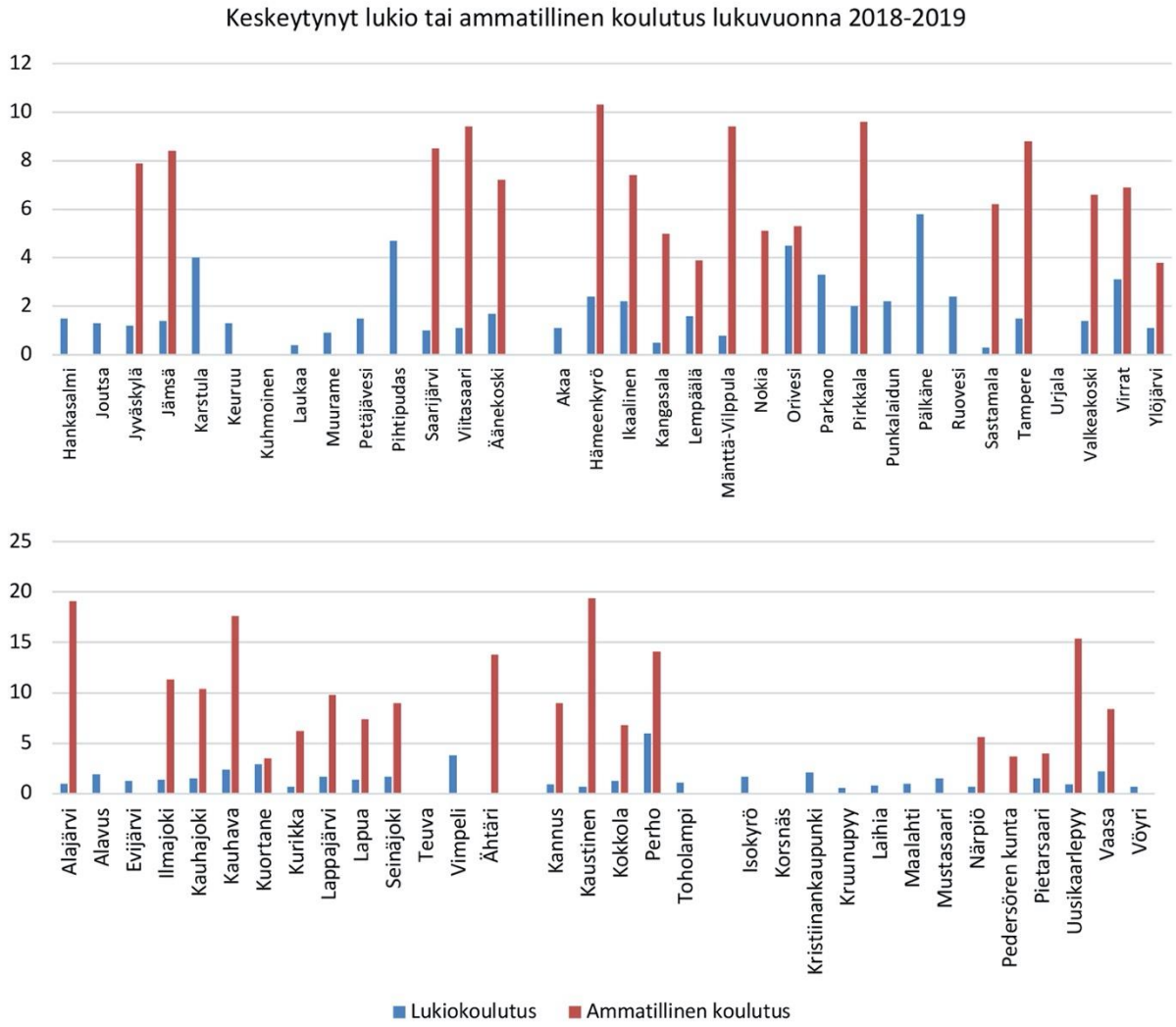

Kuviossa 9 on esitetty kunnittain vuonna 2019 koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17-24-vuotiaiden osuudet suhteessa saman ikäiseen väestöön. Koulutuksen ulkopuolelle jääneillä tarkoitetaan henkilöitä, jotka ko. vuonna eivät ole opiskelijoita tai joilla ei ole tutkintokoodia eli ei perusasteen jälkeistä koulutusta. Kuviota tarkasteltaessa huomaa, että maakunnittain tarkastelle erot eivät ole suuria ja vaihtelevat 6,6 ja 5,8 prosentin välillä. Kuntakohtainen tarkastelu osoittaa kuitenkin merkittävää kuntakohtaista vaihtelua. Kuntia, joissa yli 10% jäi koulutuksen ulkopuolelle vuonna 2019 olivat Keski-Suomessa Kivijärvi, Pirkanmaalla Urjala ja Pohjanmaalla Pietarsaari. Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla ei sen sijaan ollut ainoatakaan kuntaa, jossa yli 1o% olisi jäänyt koulutuksen ulkopuolelle.

Kuvio 9. Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat vuonna 2019, % vastaavan ikäisistä nuorista. (Sotkanet 2021)

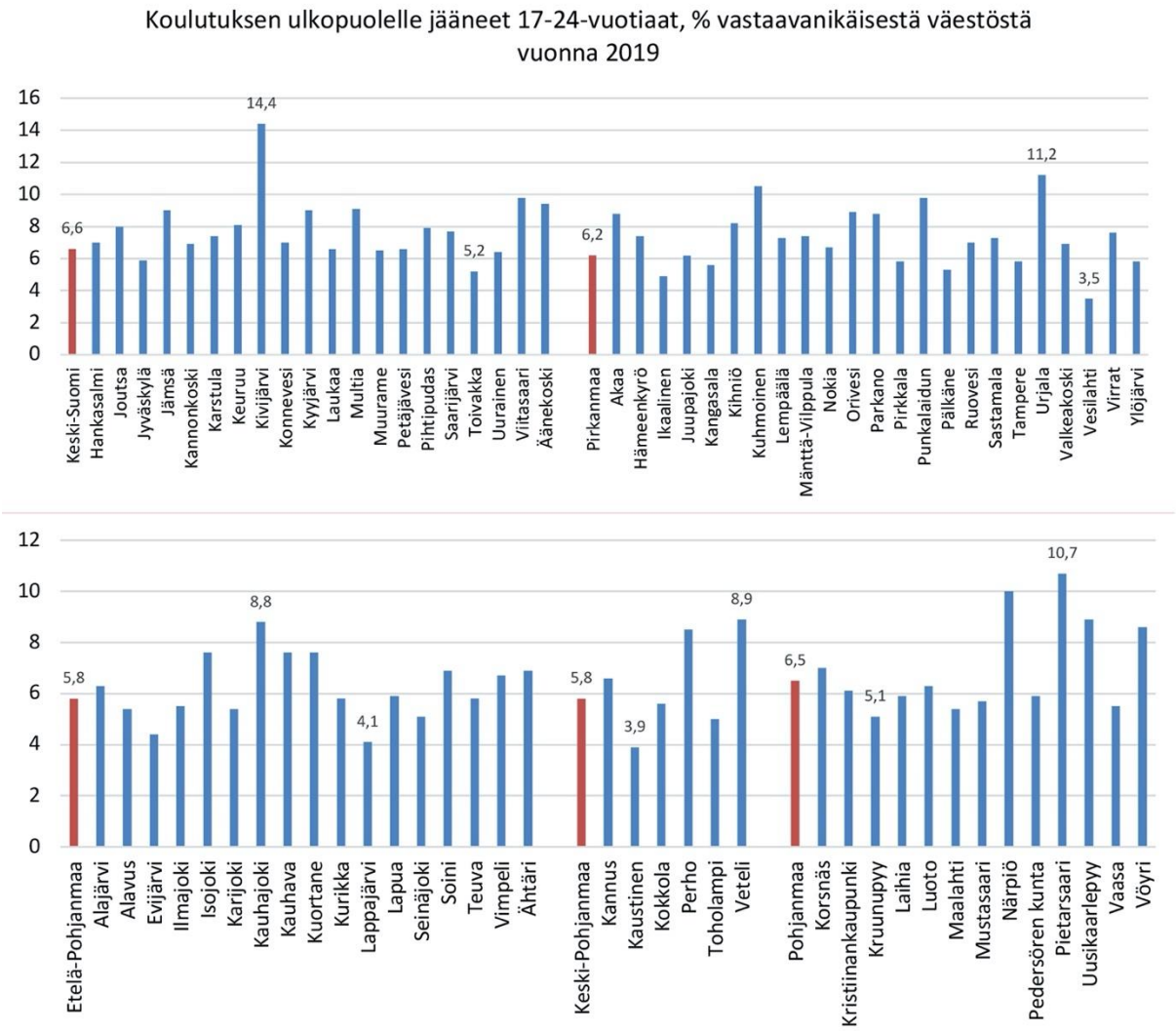

Kuvioissa 10 ja 11 on esitelty ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevat nuoret suhteessa vastaavan ikäiseen väestöön vuonna 2019. Kuvioissa on eroteltu 20-24 ja 25-28-vuotiaat omiksi ryhmikseen. Maakuntien keskiarvoja tarkasteltaessa erot ovat melko pieniä. 20-24 -vuotiaiden osalta liikutaan 13,5% (Keski-Suomi ja Pirkanmaa) ja 15,8% (Keski-Pohjanmaa) välillä. 25-28 -vuotiaiden osalta maakuntien keskiarvot liikkuvat 13,4% (Keski-Suomi) ja Pohjanmaan 15,9% välillä. Maakunnat menevät parin prosenttiyksikön sisään molemmissa ikäryhmissä.

Kunnittain tarkasteltaessa eroja löytyy paljon – ja ne ovat isoja. Maakuntien parhaat tilanteet löytyvät 20-24 -vuotiaiden osalta Keski-Suomessa Kinnulassa (11,1%), Pirkanmaalla Vesilahdelta (10,4%), Keski-Pohjanmaalta Lestijärveltä (4,2%), Pohjanmaalta Luodon kunnasta (9,2%) ja Etelä-Pohjanmaalla Isojoelta (10%). 25-28 -vuotiaiden ikäryhmässä vastaavasti paras tilanne Keski-Suomessa on Kinnulassa (7,7%), Pirkanmaalta Pirkkalasta (9,3%), Keski-Pohjanmaalla Vetelistä (11,7%), Pohjanmaalla Kruunupyystä (8,9%) ja Etelä-Pohjanmaalla Soinin kunnasta (7,3%).

Koko Länsi- ja Sisä-Suomen aluetta tarkasteltaessa tilanne elää kunnittain paljon. Monessa kunnassa ilman peruskoulun jälkeistä koulutusta on yli 20% 20-24 -vuotiaiden ikäryhmästä. Tästä ikäryhmästä kaikkein heikoin tilanne vuonna 2019 oli Pirkanmaalla Punkalaitumen kunnassa, 30,3% ikäryhmästä. 25-28 -vuotiaiden osalta heikoin tilanne vuonna 2019 oli Keski-Suomessa Kyyjärvellä, Pohjanmaalla Kaskisissa ja Närpiössä sekä Etelä-Pohjanmaalla Lappajärvellä ja Teuvalla. Myös näissä kunnissa ilman peruskoulun jälkeistä olevaa tutkintoa oli yli 30% vastaavan ikäisistä.

Kuvio 10. Ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevat pirkanmaalaiset ja keskisuomalaiset nuoret suhteessa vastaavan ikäiseen väestöön vuonna 2019. (Tilastokeskus 2021)

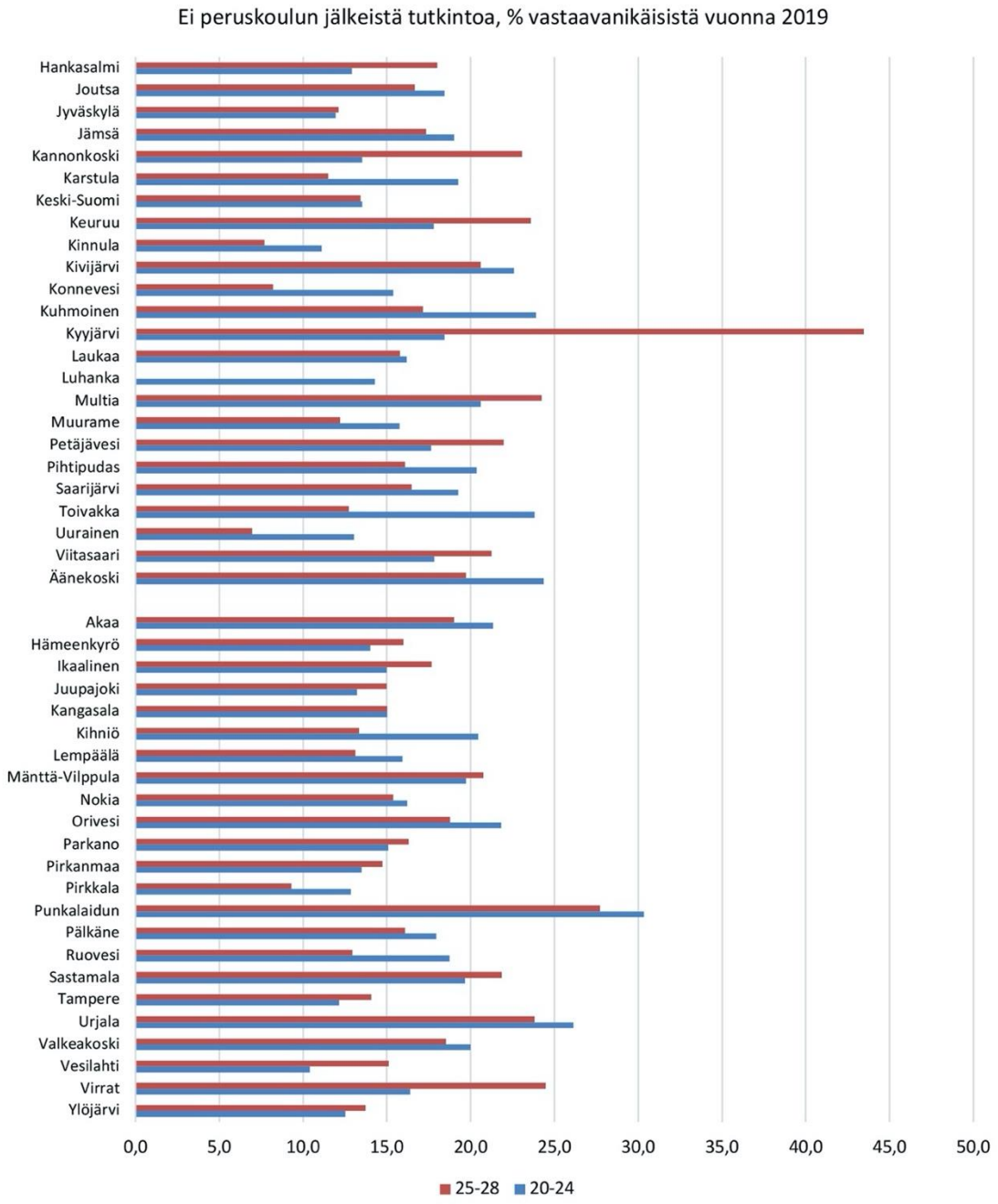

Kuvio 11. Ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevat pohjanmaalaiset, eteläpohjanmaalaiset ja keskipohjanmaalaiset nuoret suhteessa vastaavan ikäiseen väestöön vuonna 2019. (Tilastokeskus 2021)

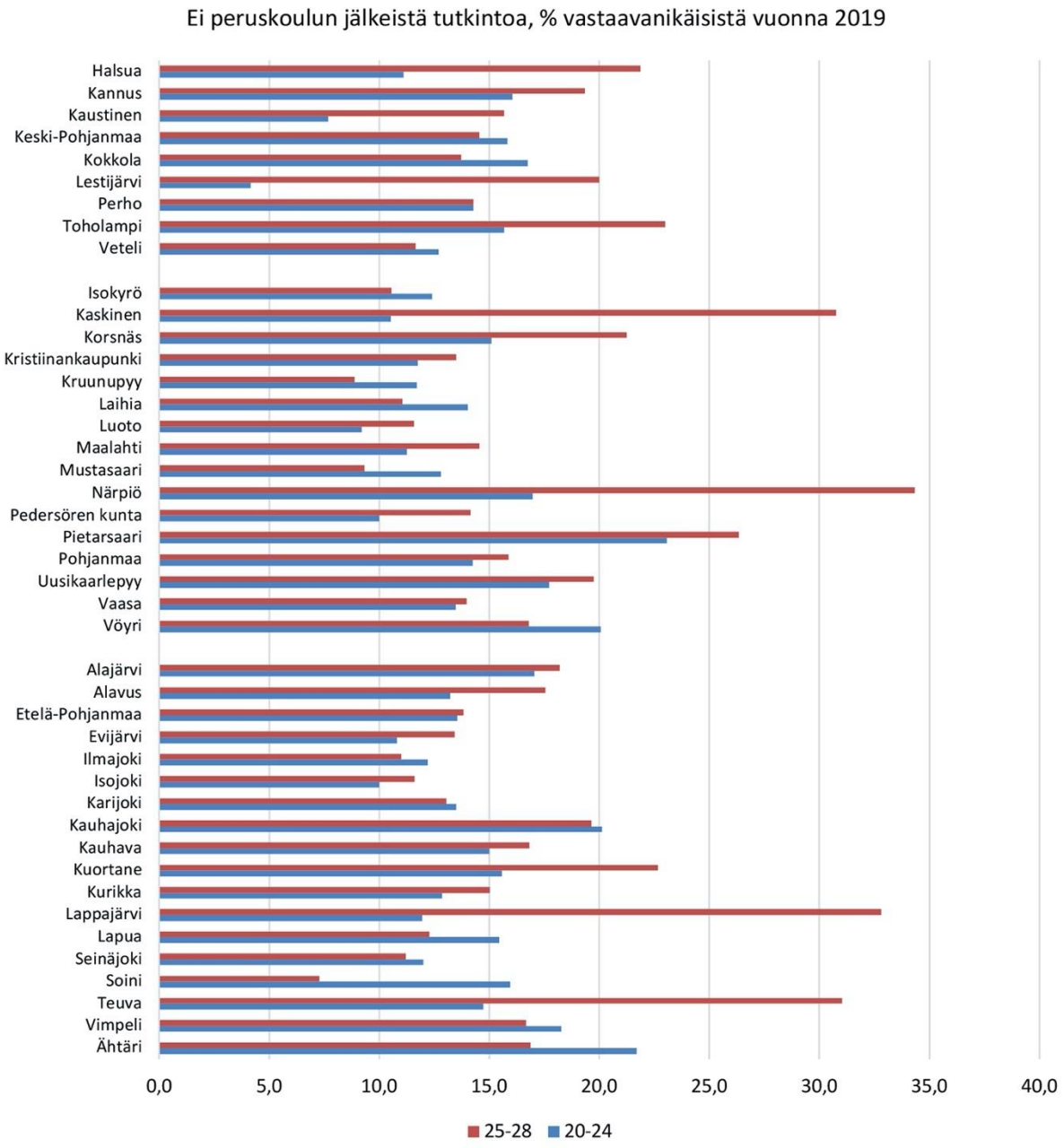

9 Nuoret ja rikollisuus

Kuviossa 12 on esitetty rikoksista syyllisiksi epäiltyjen lasten ja nuorten suhteellinen osuus kolmen eri ikäryhmän osalta koko maassa sekä Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston alueella Lasten, eli 0-14 -vuotiaiden osalta Länsi- ja Sisä-Suomen alueella rikoksista epäiltyjä on maakunnissa selvästi vähemmän kuin mitä koko maan keskiarvo ikäryhmän osalta on. Ainoastaan Pirkanmaalla luku on lähellä maan keskiarvoa. Rikoksista syyllisiksi epäiltyjen 15-17 -vuotiaiden kohdalla maakuntien välillä in melko isojakin eroja. Länsi- ja Sisä-Suomen osalta kaikkein pieni luku on Keski-Suomen maakunnassa (54,5 / 1000 vastaavan ikäistä) ja suurin Etelä-Pohjanmaalla (91,7 / 1000 vastaavan ikäistä). Etelä-Pohjanmaalla luku on reilusti maan keskiarvoa (75,1 / 1000 vastaavan ikäistä) suurempi. 18-20 -vuotiaiden kohdalla maakuntien erot hieman tasoittuvat ja kaikki viisi maakuntaa ovat alle kansallisen keskiarvon.

Kuvio 12. Rikoksista syyllisiksi epäillyt jokaista 1000 vastaavan ikäistä kohtaan vuonna 2019. (Sotkanet 2021)

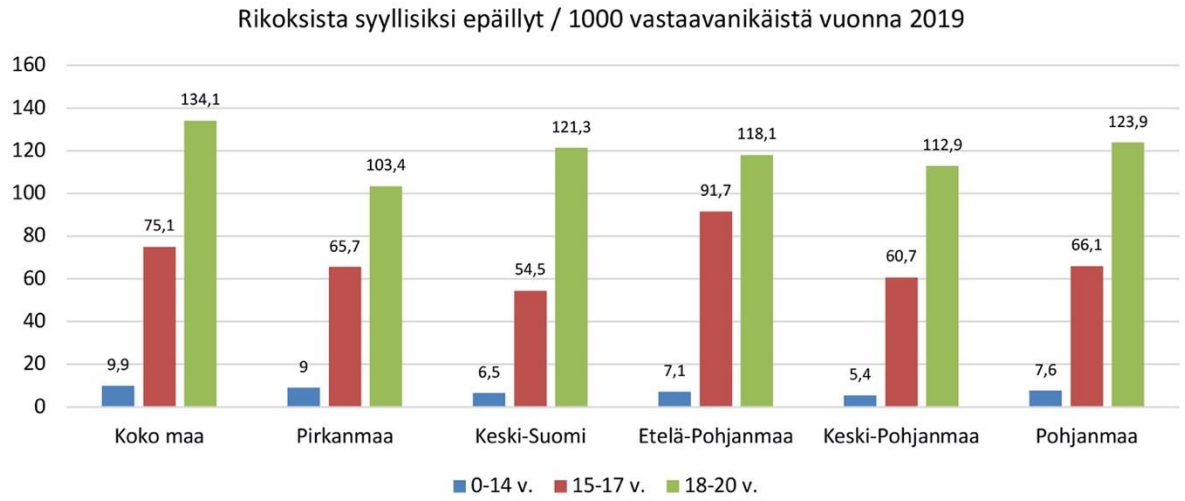

Alla olevaan kuvioon 13 on koottu kuntakohtaiset tiedot vastaavan kolmen eri ikäryhmäjaottelun perusteella rikoksista syyllisiksi epäillyistä lapsista ja nuorista. Kuntakohtaisia tilastoja tarkasteltaessa tulee huomioida, että rikokset kirjataan tekopaikan mukaan. Sama henkilö voi olla syylliseksi epäiltynä useita kertoja saman vuoden aikana eri tai samasta rikoksesta. Jos henkilö esimerkiksi pahoinpitelee kahta henkilöä, tulee tästä tilastoon kaksi epäiltyä vaikka tekijä olisi ollut yksi ja sama henkilö (Sotkanet 2021).

Kuvio 13. Rikoksista syyllisiksi epäillyt alle 20-vuotiaat ikäryhmittäin ja kunnittain tarkasteltuna. (Sotkanet 2019)

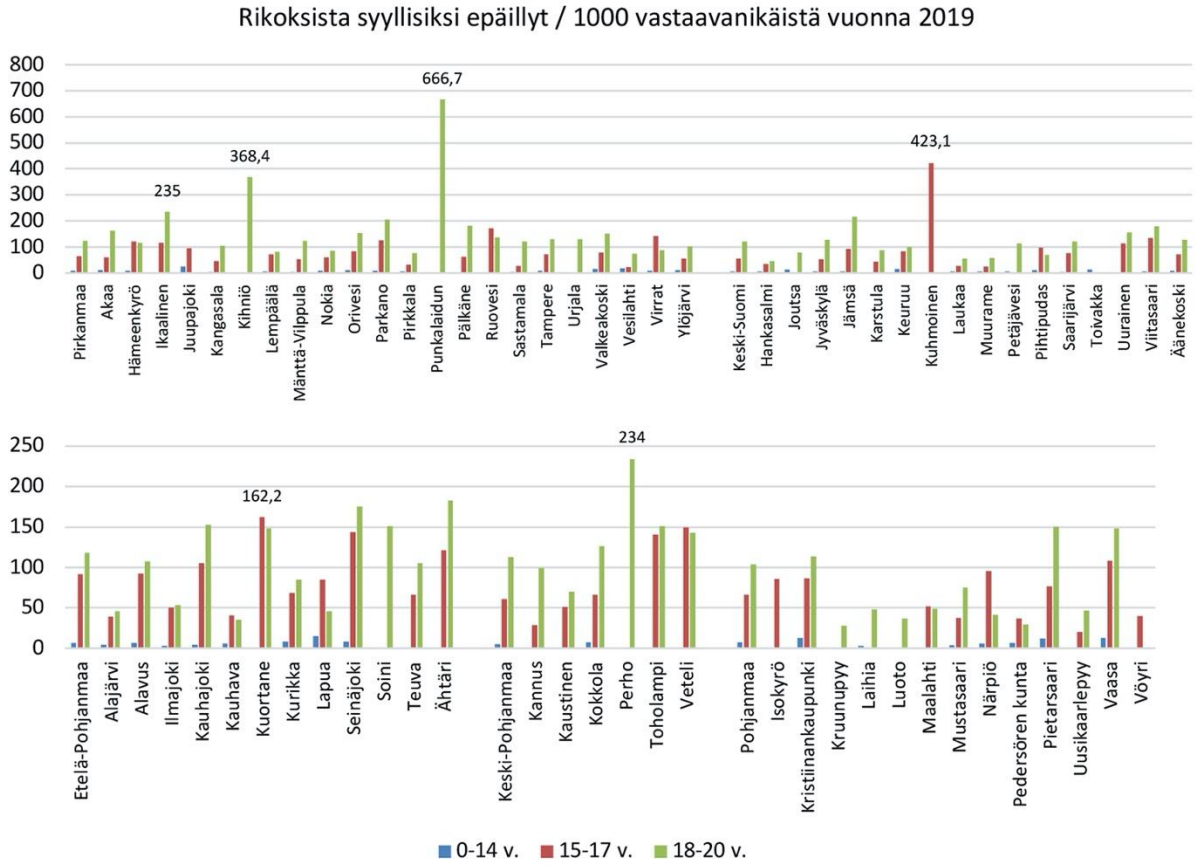

0-14 -vuotiaiden lasten osalta määrät ovat onneksi hyvin pieniä kaikissa kunnissa. Tultaessa nuoriin, 15-17 -vuotiaisiin, niin kuntakohtaisia eroja alkaa löytyä. Koko Länsi- ja Sisä-Suomen alueella eniten rikoksista syyllisiksi epäiltyjä suhteessa kunnan vastaavan ikäisiin kirjattiin Keski-Suomen Kuhmoisissa. Näitä tulkittaessa täytyy toki muistaa, että pienissä kunnissa, jossa ikäryhmät ovat pieniä, suhteelliset määrät nousevat helposti korkeiksi, vaikka konkreettisia tapauksia ei kovin montaa vuodessa olisi ollutkaan. Tästä huolimatta Kuhmoisten lukua (423 / 1000) vastaavan ikäistä voi pitää korkeana. 18-20 -vuotiaiden osalta kovimmat luvut löytyy Pirkanmaalla Punkalaitumelta, jossa rikoksista syyllisiksi epäiltyjä oli mykistävät 666 / 1000 vastaavan ikäistä. Jälleen pitää korostaa liian pitkälle vietyjen johtopäätösten tekemistä ilman, että tarkkaan tiedetään, millaisiin tapauksiin nämä liittyvät.

10 Lapsiperheiden hyvinvointi

10.1 Tuloerot

Alla olevassa kuviossa 14 on esitetty Länsi- ja Sisä-Suomen maakuntien ja kuntien Gini-kerroin, joka on yleisin tuloeroja kuvaava tunnusluku. Mitä suuremman arvon Gini-kerroin saa kunnassa, sitä epätasaisemmin tulot ovat jakautuneet. Gini-kertoimen suurin mahdollinen arvo on yksi. Tällöin suurituloisin tulonsaaja saa kaikki tulot. Pienin mahdollinen Gini-kertoimen arvo on 0, jolloin kaikkien tulonsaajien tulot ovat yhtä suuret.

Yksilötason yksittäiset muutokset eivät heilauta Gini-kerrointa, mutta laajemmat työttömyys yms. muutokset näkyvät tilastossa. Maakunnittain tarkasteltuna pienimmät tuloerot löytyi vuonna 2019 Keski-Pohjanmaalta (23,2) ja suurimmat Pirkanmaalta (26,9). Etelä-Pohjanmaata lukuun ottamatta kaikkien maakuntien Gini-kerroinluku on laskenut hieman kahden vertailuvuoden välillä, mutta muutokset ovat hyvin pieniä. Yksittäisiä kuntia, joissa tulonjakautumiserot olivat suuria vuonna 2019 oli Keski-Suomessa Luhanka (30,8), Pirkanmaalla Tampere (29) ja Pohjanmaalla Vaasa (27,2). Länsi- ja Sisä-Suomen alueella tasaisimmin tulot jakautuivat vuonna 2019 Pohjanmaalla Luodon kunnassa (20,9). Ero maakunnan keskiarvoon oli reilu 4 yksikköä.

Kuvio 14. Kunnan GINI-kerroin vuosilta 2018 ja 2019 (Sotkanet 2021).

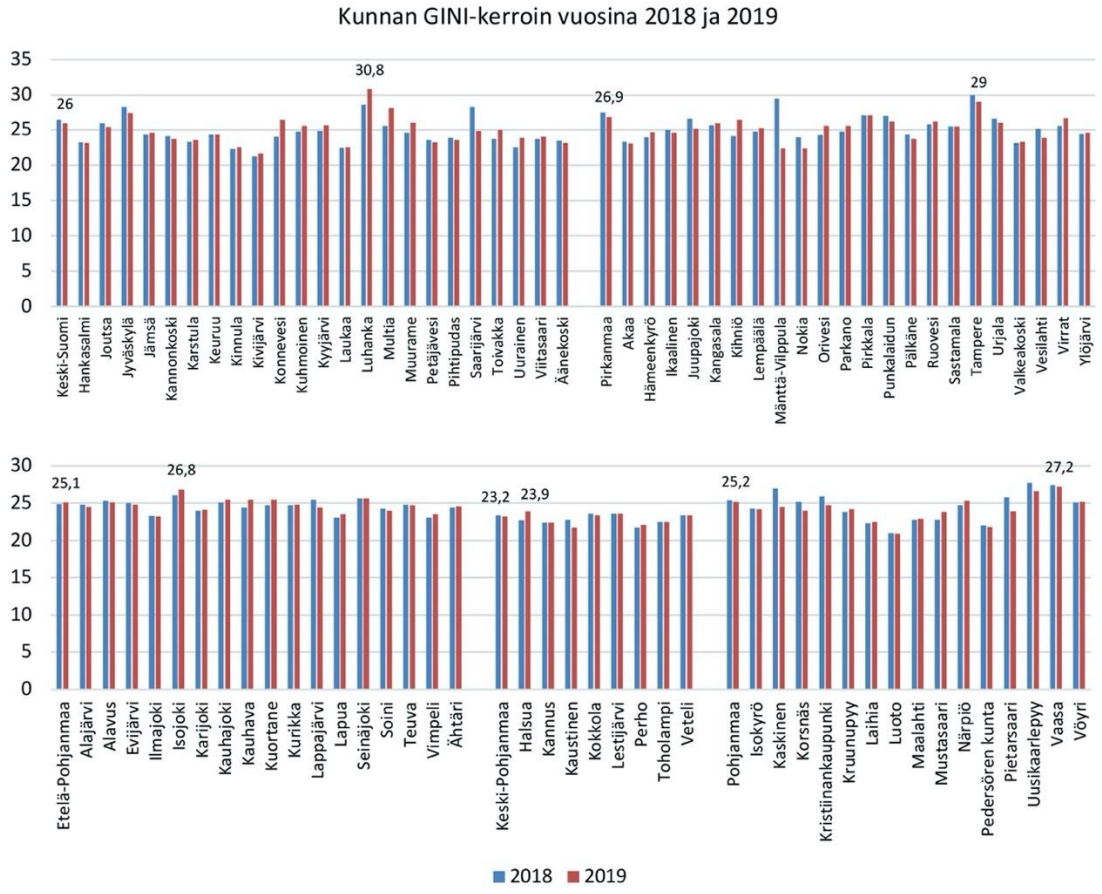

10.2 Lapsiperheiden toimeentulo

Nuorten ja lapsiperheiden toimeentulo on monella tapaa merkittävä tekijä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnissa. Vaikka raha ei suoraan vaikuta hyvinvointiin, niin sillä on merkittävä vaikutus mm. nuorten vapaa-ajantoiminnan. Aiemmin sillä oli merkitystä myös koulutuksen mahdollistajana, mutta maksuttomaan toisen asteen koulutukseen siirtyminen osaltaan vähentää tätä aiemmin koulutuseroja aiheuttavaa tekijää.

Alla oleva kuvio 15 esittää lasten pienituloisuusastetta kunnittain vuosina 2018 ja 2019. Pienituloisuusaste kertoo pienituloisiin kotitalouksiin kuuluvien alle 18-vuotiaitten henkilöiden osuuden prosentteina kaikista kunnan alle 18-vuotiaista henkilöistä. Tilasto kuvaa, kuinka suuri osa alueen alle 18-vuotiaista kuuluu kotitalouksiin, joiden tulot jäävät suhteellisen pienituloisuusrajan alapuolelle. Kyse on mittarista, joka kuvaa väestön asemaa suhteellisella tulojakaumalla. Mikäli alle 18-vuotiaiden pienituloisuusaste on korkeampi kuin väestön yleinen pienituloisuusaste, lapsiperheiden suhteellinen tuloasema on keskimääräistä heikompi.

Vuoden 2019 osalta maakuntien keskiarvot liikkuvat Pohjanmaan 11,1% ja Keski-Suomen 14% välillä. Länsi- ja Sisä-Suomen aluetta kunnittain tarkasteltaessa suhteellisesti suurin osa pienituloisiin kotitalouksiin kuuluvia alle 18-vuotiaita oli Keski-Pohjanmaan Perhon kunnassa (28,2%) sekä Keski-Suomessa Kannonkoskella (27,2%) ja Luhangan kunnassa (26,8%). Keski-Suomesta löytyi myös Muuramen kunta, jossa vastaava luku oli alueen pienin, 6,4%.

Kuvio 15. Lasten pienituloisuusaste maakunnittain ja kunnittain vuosina 2018 ja 2019. (Sotkanet 2021)

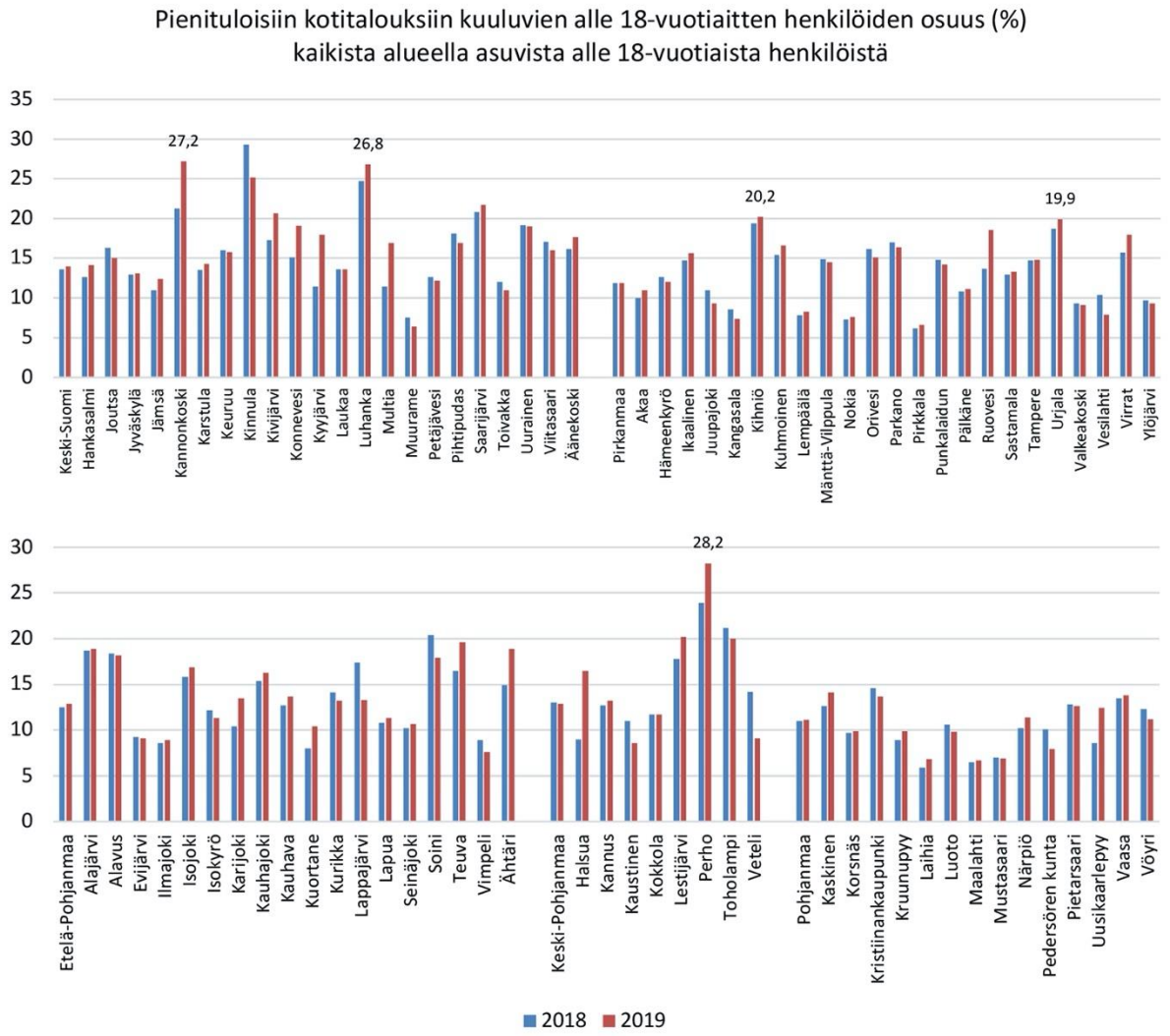

Kuviossa 16 on esitetty kunnittain toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden osuudet kaikista lapsiperheistä vuosilta 2018 ja 2019. Länsi- ja Sisä-Suomen alueella Pirkanmaan ja Keski-Suomen maakunnissa oli vuonna 2019 keskimäärin enemmän toimeentulotukea saaneita lapsiperheitä kuin mitä Pohjanmaan maakunnissa. Erityisesti Keski-Pohjanmaa erosi 7,1% arvollaan Keski-Suomesta, jossa vastaava luku oli 11,6. Maakunnissa kuntien kesken erot oli suuria. Keski-Suomessa Muuramen kunnassa 4,6% lapsiperheistä oli saanut toimeentulotukea vuonna 2019 kun Multian kunnassa vastaava luku oli jopa 17,6%. Vastaavia isoja eroja löytyi myös Pirkanmaalla, missä Tampereella 16,2% lapsiperheistä oli saanut toimeentulotukea. Vastaavana aikana asukasluvultaan huomattavasti pienemmässä Vesilahden kunnassa luku oli vain 3,6%. Maakunnittain tarkasteltuna vuosittaiset vaihtelut ovat pieniä ja ne ovat kahden vuoden tarkastelujaksolla menneet kaikki hieman parempaan suuntaan. Siitäkin huolimatta, että

maakuntien sisällä on kuntia, joissa on menty lyhyellä tarkastelujaksolla myös huonompaan suuntaan.

Länsi- ja Sisä-Suomen muissa maakunnissa ei ihan niin suuria osuuksia ollut. Pohjanmaan maakunnassa eniten toimeentulotukea saaneita lapsiperheitä suhteessa muihin lapsiperheisiin oli Pietarsaaressa (12,7%). Vaasa maakunnan keskuskaupunkina oli kuitenkin melkein samoilla lukemilla, 12,3%. Keski-Pohjanmaalla toimeentulotukea saaneita lapsiperheitä suhteessa kaikkiin lapsiperheisiin oli maakunnista vähiten. Lestijärvi erottui maakunnassa 10% tuloksella. Etelä-Pohjanmaalla Kauhajoen kaupungin lapsiperheistä 12% sai toimeentulotukea vuonna 2019.

Kuvio 16. Toimeentulotukea saaneet lapsiperheet, % kaikista lapsiperheistä vuosina 2018 ja 2019. (Sotkanet 2021)

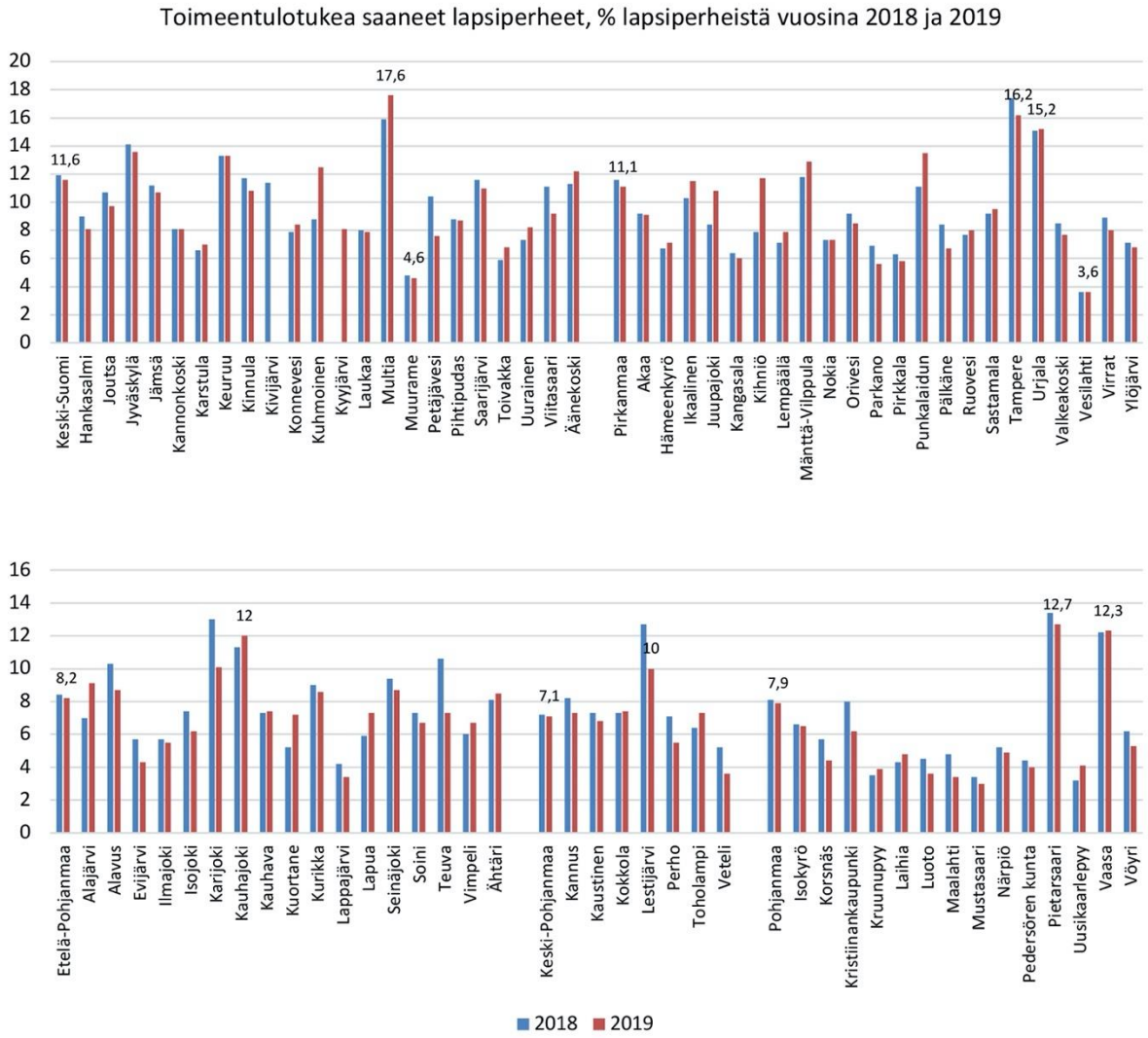

Taulukkoon 5 on koottu lapsia omaavat, toimeentulotukea saaneet avio- tai avoparit kunnittain vuosilta 2018 ja 2019. Taulukon keskellä näkyy muutos kahden seurantavuoden välillä, joka on korostettu joko vihreällä, jos se on positiivinen ja punaisella, jos se on negatiivinen. Maakuntien sisällä olevien kuntien osalta muutokset ovat sekä positiivisia että negatiivia. Keskenään kuntien erilaiset tilanteet tasoittavat maakuntakohtaiset kokonaismäärän muutokset melko pieniksi.

Taulukko 5. Vuosien 2018 ja 2019 aikana toimeentulotukea saaneet avo-/avioparit, joilla lapsia. (Sotkanet 2021)

	2018	Muutos	2019		2018	Muutos	2019
Etelä-Pohjanmaa	**647**	**32**	**615**	**Pirkanmaa**	**2 199**	**82**	**2 117**
Alajärvi	26	-20	46	Akaa	51	-1	52
Alavus	55	14	41	Hämeenkyrö	30	-5	35
Evijärvi	7			Ikaalinen	27	-8	35
Ilmajoki	35	8	27	Kangasala	93	2	91
Isojoki	7			Kihniö			6
Karijoki	5			Lempäälä	80	-12	92
Kauhajoki	61	-3	64	Mänttä-Vilppula	25	-7	32
Kauhava	56	5	51	Nokia	90	-6	96
Kuortane	5	-7	12	Orivesi	28	9	19
Kurikka	73	4	69	Parkano	14	1	13
Lappajärvi	5	-1	6	Pirkkala	54	-7	61
Lapua	41	-5	46	Punkalaidun	14	-3	17
Seinäjoki	220	27	193	Pälkäne	22	4	18
Soini	8	-2	10	Ruovesi	8	-5	13
Teuva	25	10	15	Sastamala	82	-15	97
Vimpeli			9	Tampere	1 370	138	1 232
Ähtäri	14	-2	16	Urjala	25	-2	27
				Valkeakoski	63	4	59
Keski-Pohjanmaa	**223**	**9**	**214**	Vesilahti	5	0	5
Kannus	18	1	17	Virrat	11	0	11
Kaustinen	13	2	11	Ylöjärvi	100	-3	103
Kokkola	152	-1	153				
Perho	17	6	11	**Keski-Suomi**	**1 218**	**53**	**1 165**
Toholampi	10	1	9	Hankasalmi	15	1	14
Veteli	10	2	8	Joutsa	10	-3	13
				Jyväskylä	758	33	725
Pohjanmaa	**714**	**13**	**701**	Jämsä	71	13	58
Isokyrö	12	2	10	Kannonkoski	6	1	5
Korsnäs	7	2	5	Karstula	7	-4	11
Kristiinankaupunki	27	6	21	Keuruu	40	3	37
Kruunupyy	17	-3	20	Kinnula	5	-2	7

	2018	Muutos	2019		2018	Muutos	2019
Laihia	16	-5	21	Konnevesi	6	-1	7
Luoto	16	4	12	Kuhmoinen	5	0	5
Maalahti	14	6	8	Kyyjärvi		-7	7
Mustasaari	32	-2	34	Laukaa	79	2	77
Närpiö	34	2	32	Multia	6	0	6
Pedersören kunta	34	-1	35	Muurame	25	6	19
Pietarsaari	116	6	110	Petäjävesi	20	7	13
Uusikaarlepyy	12	-3	15	Pihtipudas	10	-4	14
Vaasa	354	-3	357	Saarijärvi	37	10	27
Vöyri	23	2	21	Toivakka	6	0	6
				Uurainen	14	-4	18
				Viitasaari	29	9	20
				Äänekoski	63	-12	75

10.3 Nuorten toimeentulo

Perheiden ohella raportissa on tarkasteltu myös nuorten toimeentuloa. Kuvioon 17 on koottu kunnittaiset tiedot 18-24 -vuotiaista toimeentulotukea saaneista nuorista vuosina 2018 ja 2019. Poikkeuksellisesti tämä on tietosisältö, jossa maakuntien kesken on hyvin paljon vaihtelua. Pohjanmaan maakunnassa vain 11% 18-24 -vuotiaista nuorista sai vuonna 2019 toimeentulotukea kun se Keski-Suomessa oli 21,4%. Pohjanmaan maakunnassa eniten suhteessa ikäryhmään toimeentulotukea saatiin Pietarsaaressa (17,2%). Vastaavasti Keski-Suomessa suurin luku löytyi Äänekoskelta, jopa 28,2% vastaavasta ikäryhmästä sai toimeentulotukea. Pirkanmaalla meni keskimäärin hieman paremmin (18,7%) kuin Keski-Suomessa. Pirkanmaalla eniten toimeentulotukea suhteessa kohderyhmään saatiin Mänttä-Vilppulassa (24,5%). Etelä-Pohjanmaalla Ähtäri (21,5%) ja Kauhajoki (21,2%) erottuvat maakunnan muista kunnista ja maakunnan keskiarvosta (16,4%).

Kuvio 17. Toimeentulotukea saaneet 18-24 –vuotiaat suhteessa vastaavan ikäisiin nuoriin kunnittain. (Sotkanet 2021)

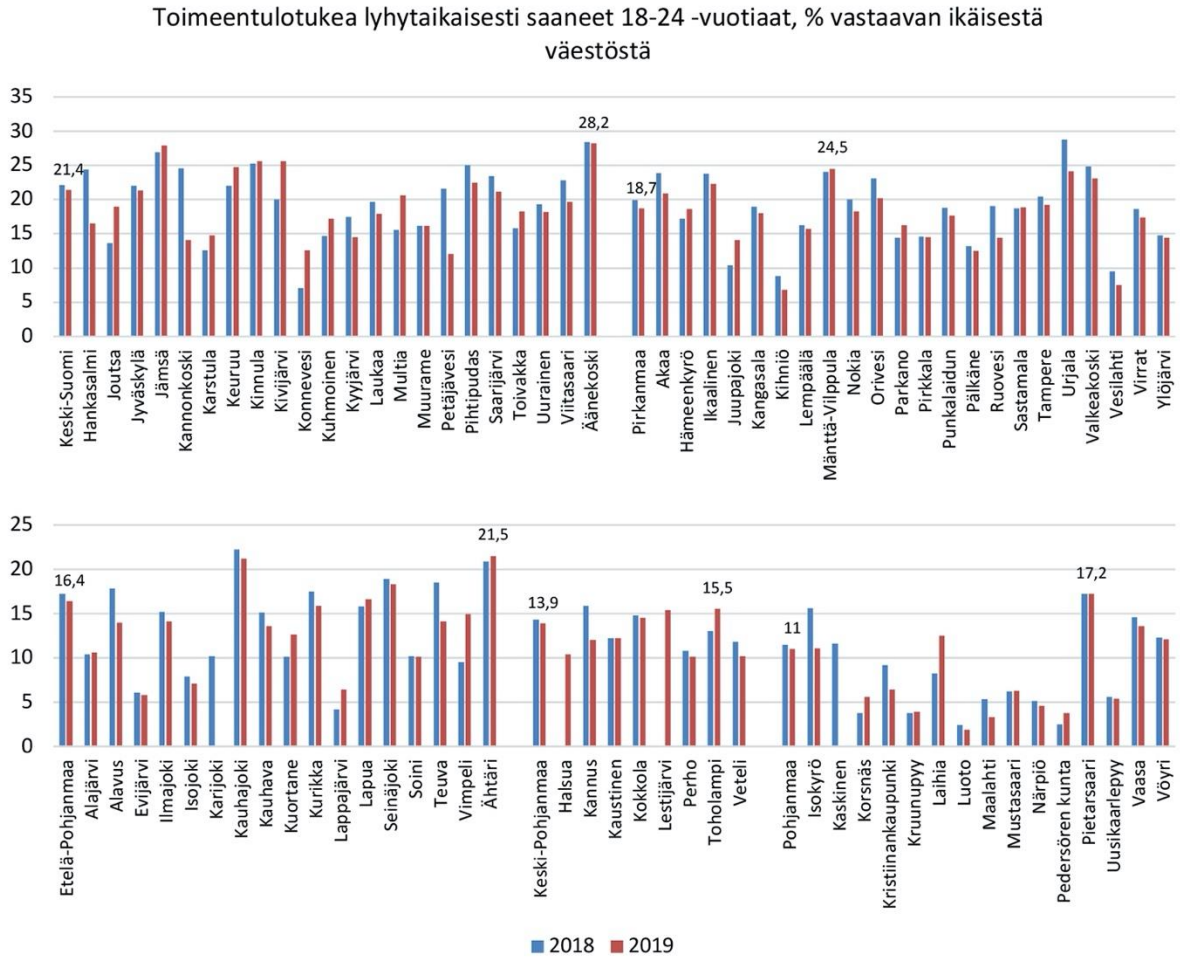

Alla olevassa kuviossa 18 on esitetty Satakunnan ja Varsinais-Suomen maakuntien ja niiden kuntien osalta pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneiden 18-24 -vuotiaiden osuus vastaavan ikäisistä nuorista. Pitkäaikaiseksi toimeentulotuen saajaksi lasketaan, jos henkilö on saanut toimeentulotukea vuoden aikana vähintään 10 kuukautena.

Länsi- ja Sisä-Suomen aluetta maakunnittain tarkasteluna hyvä uutinen on se, että Keski-Pohjanmaata lukuun ottamatta muissa maakunnissa vuoden muutos on hieman parempaan suuntaan. Maakunnittain katsottuna pitkäaikainen toimeentulotuki on 18-24 -vuotiaiden osalta yleisempää Keski-Suomessa (3,8% vastaavan ikäisestä väestöstä) kuin Keski-Pohjanmaalla (1,5% vastaavan ikäisestä väestöstä). Keski-Suomessa pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneita 18-24 -vuotiaita oli erityisesti Jämsässä (5,3%), Pirkanmaalla heitä oli Akaassa (3,7%), Etelä-Pohjanmaalla Ähtärissä (4%), Keski-Pohjanmaalla Vetelissä (3%) ja Pohjanmaalla Pietarsaaressa (3%).

Kuvio 18. Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneet 18-24 –vuotiaat suhteessa vastaavan ikäisiin kunnittain. (Sotkanet 2021)

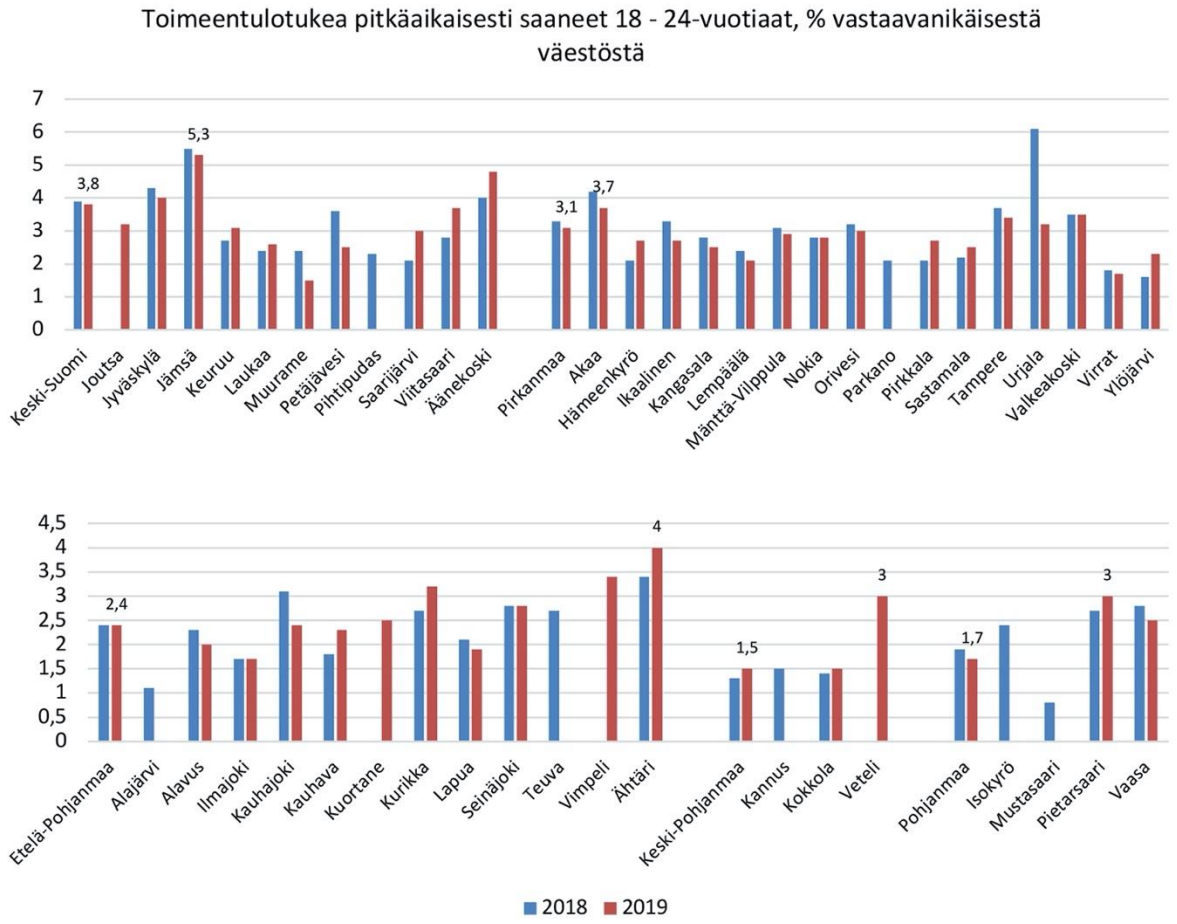

10.4 Huoltosuhde

Yhteiskunnan kustannusten jakautumiseen vaikuttaa huoltosuhde, joka ilmaisee, kuinka monta alle 15-vuotiasta ja 65-vuotta täyttänyttä on sataa 15-64-vuotiasta (työikäistä) kohti. Mitä enemmän on lapsia ja eläkeikäisiä, sitä korkeampi kunnan huoltosuhteen arvo on. Alla olevassa kuviossa 19 on esitetty Länsi- ja Sisä-Suomen alueen maakuntien ja kuntien huoltosuhde vuosina 2018 ja 2019. Kuvio kertoo sitä, mihin Suomi on ollut hitaasti, mutta varmasti menossa jo pitkään. Väki ikääntyy ja huoltosuhde kasvaa vuosi vuodelta. Maakuntien keskiarvoja tarkastellen korkein huoltosuhde vuonna 2019 löytyi Keski-Pohjanmaalta (72,9) ja matalin Pirkanmaalta (59,8). Huoltosuhde rassaa erityisesti pieniä kuntia, joissa on paljon ikääntyneitä. Keski-Suomessa Kuhmoisten kunnassa huoltosuhde oli vuonna 2019 oli 108,7, kun maakunnan keskiarvo samaan aikaan oli 64. Länsi- ja Sisä-Suomen korkein huoltosuhdeluku vuonna 2019 löytyi Pohjanmaan maakunnasta, Kaskisista. Siellä huoltosuhde oli 110,1. Maakuntien keskuskaupunkien asema näkyy tässä. Ne keräävät työ- ja opiskeluikäisen väestön maakunnista ja samalla niiden huoltosuhde laskee. Länsi- ja Sisä-Suomen alueen pienin huoltosuhde löytyy alueen suurimmasta kaupungista, eli Tampereelta. Siellä huoltosuhde oli vuonna 2019 vain 48,3.

Kuvio 19. Huoltosuhde Länsi- ja Sisä-Suomen alueen maakunnissa ja kunnissa vuosina 2018 ja 2019. (Sotkanet 2021)

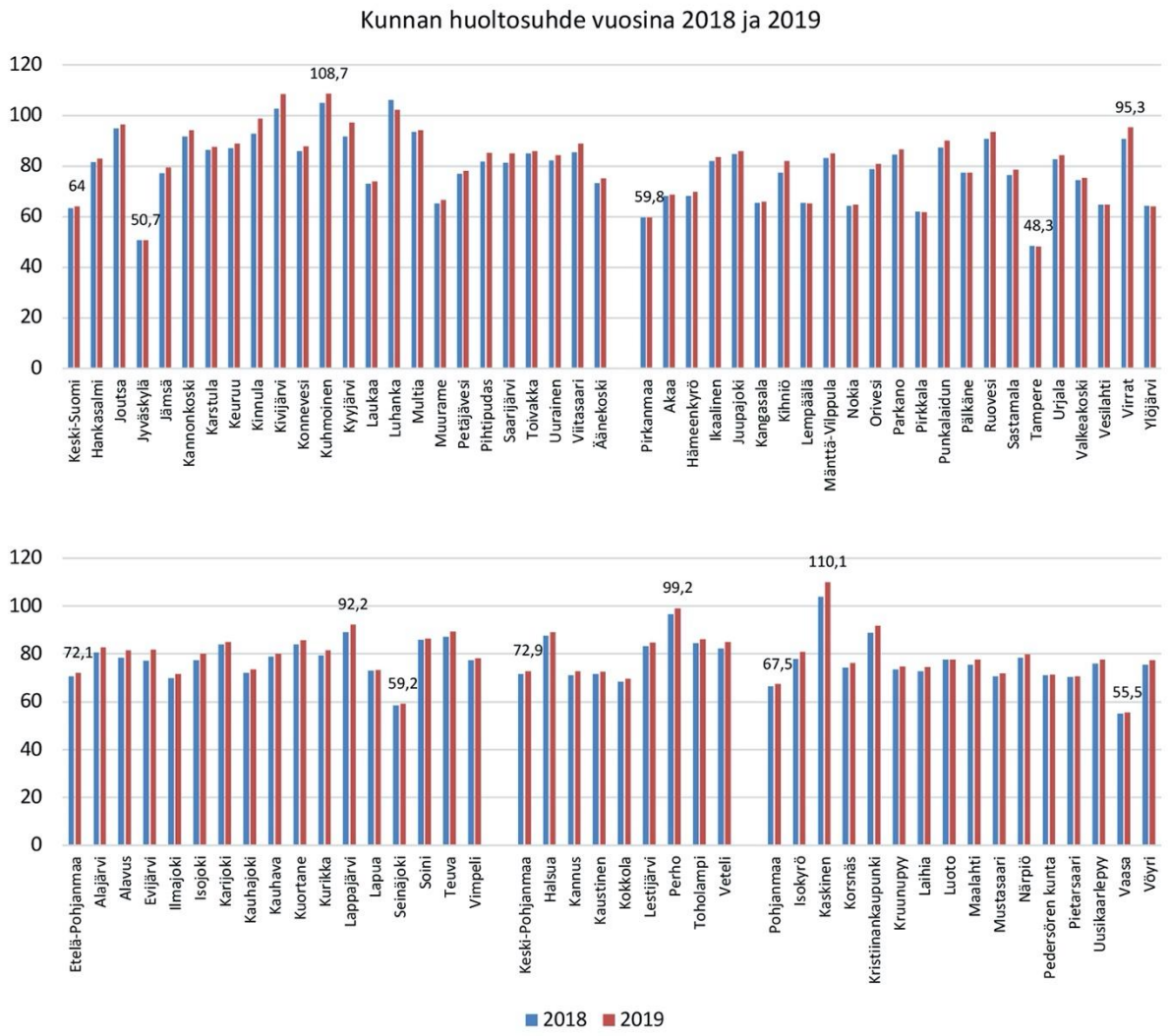

10.5 Sosiaalihuollon palvelut

Kuntien sosiaalipalveluilla on keskeinen rooli tukea tarvitsevien perheiden auttamisessa. Vaikka sosiaalipalvelut koostuvat hyvin moninaisista – sekä kevyemmistä että raskaammista, ennaltaehkäisevistä ja korjaavista – palveluista, niin tähän on valittu kaksi eräänlaista ääripäätä. Kevyempiä palveluita edustaa tässä lastensuojelun avohuollon tukipalvelujen käyttö kunnittain ja raskaampaa palvelukokonaisuutta kodin ulkopuolelle tehtyjen sijoitusten määrä kunnittain.

Alla olevassa kuviossa 20 on esitetty lastensuojelun avohuollon asiakkaiden osuus kunnan vastaavan ikäisistä lapsista ja nuorista vuonna 2019. Kuviossa on eroteltu kaksi ikäryhmää: 0-17 -vuotiaat ja 18-20 -vuotiaat. Alla oleva kuvio ei välttämättä kerro suoraan palvelujen tarpeesta, vaan myös siitä, miten yksittäiset kunnat resursoivat ja mahdollistavat sosiaalihuollon avopalveluiden käytön niitä tarvitseville.

Länsi- ja Sisä-Suomen alueella maakunnittaiset erot ovat yllättävän suuria. Maakuntien keskiarvoja lastensuojelun avohuollon palveluiden käytössä tarkasteltaessa suhteessa vastaavan ikäisiin 0-17 -vuotiaisiin, huomataan, että vuonna 2019 vähiten palveluja on käytetty Pohjanmaalla (3,3%), Etelä-Pohjanmaalla (3,6%) ja Pirkanmaalla (3,7%). Näiden kolmen maakunnan valossa onkin mielenkiintoista huomata, että Keski-Suomessa vastaava luku oli vuonna 2019 6,1% ja Keski-Pohjanmaalla jopa 9%. Lähes kolme kertaa enemmän kuin Pohjanmaan maakunnassa. Yksittäisistä kunnista eniten vuonna 2019 sosiaalihuollon avopalveluita käytettiin Keski-Suomessa Laukaassa (15,4% vastaavan ikäisistä) ja Keski-Pohjanmaalla Kokkolassa (10,4%). Laukaan kaupunki on mielenkiintoinen tapaus. Vuonna 2018 lastensuojelun avohuollon asiakkaita oli suhteessa vastaavan ikäisiin 0-17 -vuotiaisiin 4,5% ja vuonna 2019 sama luku oli 15,4%.

Kuvio 20. Lastensuojelun huollon 0-17 -vuotiaat asiakkaat suhteessa vastaavan ikäisiin vuonna 2019 (Sotkanet 2019).

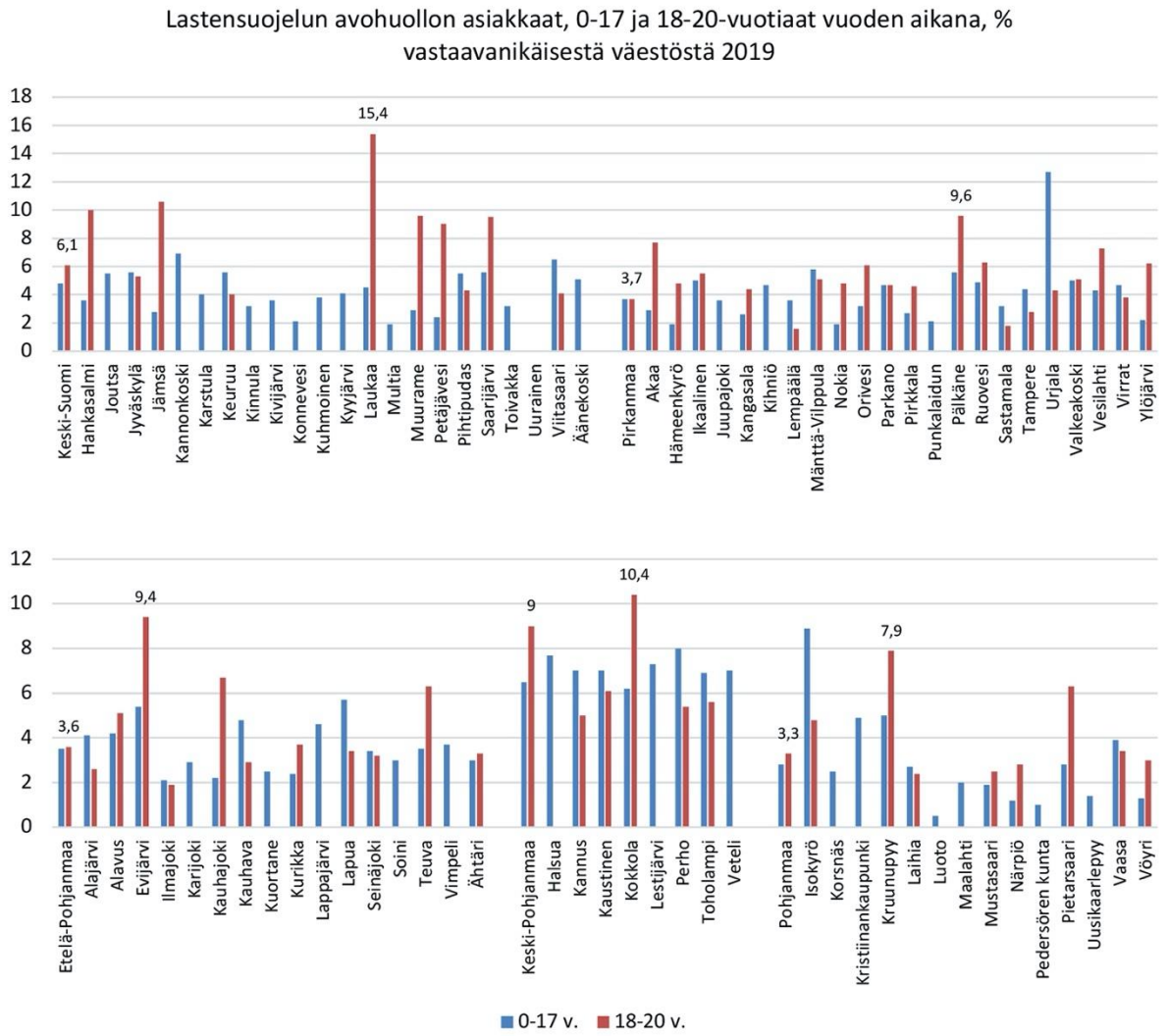

Lastensuojelun kovaa ja rankinta ääripäätä edustaa lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle. Se on toimenpide, mitä ei milloinkaan tehdä kevyin perusteluin. Alla olevaan kuvioon 21 on koottu Länsi- ja Sisä-Suomen alueelta maakunta- ja kuntakohtaiset tiedot vuodelta 2019 lastensuojelun kodin ulkopuolelle sijoittamien

nuorten suhteellisesta osuudesta. Kuviossa on eroteltuna 0-17 -vuotiaat lapset ja nuoret sekä 18-20 -vuotiaat jälkihuoltonuoret.

0-17 -vuotiaiden lasten ja nuorten osalta maakunnittaiset erot ei prosentteina ole kovin suuria. Alueen suurin luku, 1,7%, löytyy Keski-Suomesta ja pienin, 0,7% oli Pohjanmaan maakunnassa. Yksittäisistä kunnista koko alueella Multian kunnassa on suhteellisesti eniten 0-17 -vuotiaita sijoitettu kodin ulkopuolelle, 2,3% vastaavan ikäisistä lapsista ja nuorista. Siirryttäessä tarkastelemaan jälkihuoltonuoria, 18-20 -vuotiaita nuoria aikuisia, tulee mieleniintoisia eroja esiin. Maakuntatasolla erot ovat vielä melko pienet, mutta kuntien keskuudessa on isoja eroja. Esimerkiksi Pirkanmaan maakunnassa Akaan kaupungissa jopa 6,1% 18-20 -vuotiaista nuorista aikuisista oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Samassa maakunnassa myös Vesilahdella luku oli 4,9%. Myös Etelä-Pohjanmaan maakunnasta löytyi muutama kunta, jotka nousivat kuviossa esiin. Alavudella 4,6% ja Ähtärissä jopa 5,9% 18-20 -vuotiaista nuorista oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle vuonna 2019.

Kuvio 21. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen suhteellinen osuus vuonna 2019 (Sotkanet 2021).

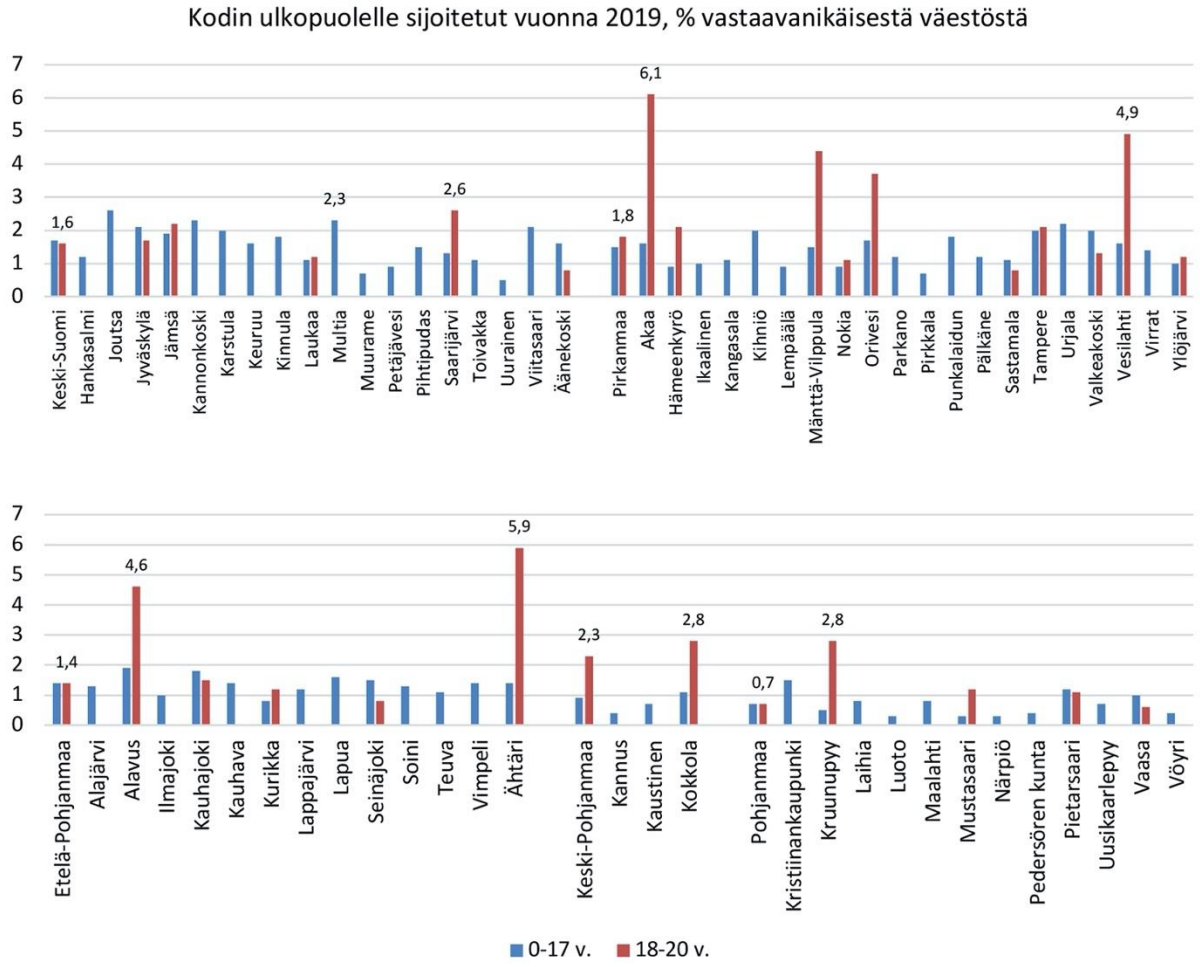

11 Yhteenvetoa ja pohdintaa

Edellä esitetyt lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tilaa ja palveluiden käyttöä kuvaavat indikaattorit ja tilastot kertovat nimestään huolimatta pääosin pahoinvoinnin ja huono-osaisuuden ilmenemisestä Länsi- ja Sisä-Suomen alueen maakunnissa ja kunnissa. Tilastotietojen keskittyessä lähinnä pahoinvoinnin ja epäkohtien määrälliseen kuvaamiseen on hyvä muistaa, että suurin osa lapsista, nuorista ja perheistä voi hyvin. Vaikka hyvinvointivajeita kuvaavat tilastot ovat osittain karuakin luettavaa, niin monesti ne myös osoittavat, että tilanteet voivat myös muuttua parempaan suuntaan – niin tässäkin raportissa. Seuraaviin kappaleisiin on koottu yhteenvetoa lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ilmenemisestä sekä näiden pohjalta esitettyä pohdintaa.

Mielenterveys- ja päihdepalveluiden sekä julkisen liikenteen palveluiden saatavuudessa kehitettävää nuorten osalta

Peruspalvelujen arviointi 2020 osoitti, että erityisesti nuorten tarvitsemissa mielenterveyteen ja päihdehuoltoon liittyvissä palveluissa on monissa kunnissa parannettavaa. Mielenterveyspalveluja vaivaa nuorten osalta liian pitkät jonot hoitoon pääsyssä ja siitä aiheutuvat hoitojen pitkittymiset. Erityisesti nopeista ja helposti löydettävistä matalan kynnyksen palveluista on puute. Näihin liittyen on olemassa muutamia rakenteellisia epäkohtia. Esimerkiksi 16-18-vuotiaat nuoret, jotka eivät ole minkään oppilaitoksen kirjoilla, ovat vaarassa jäädä näiden matalan kynnyksen mielenterveyspalvelujen ulkopuolelle. Tämä johtuu siitä, että alle 20 -vuotias, joka ei ole koulutuksessa, ei ole vielä oikeutettu aikuispsykiatriaan eikä toisaalta oppilaitoksen kautta koulupsykologin palveluihin.

Jatkossa olisi tärkeää, että kaikki kunnan sektorit tunnistaisivat roolinsa ja mahdolliset vaikuttamisen paikat lasten ja nuorten ennaltaehkäisevässä mielenterveystyössä. Tämä koskee terveydenhuollon ohessa sosiaalitoimea, sivistystoimea ja mm. nuorisotoimea – toki kaikkia muitakin. Kunnissa voidaan tarjoa laaja-alaisesti tietoa ja koulutusta lasten ja nuorten parissa toimiville työntekijöille mielenterveyshaasteiden ennaltaehkäisyyn, tunnistamiseen, puheeksi ottamiseen ja hoitopoluille ohjaamiseen.

Nuorten päihteiden käyttö on muuttunut selvästi viimeisen 20 vuoden kuluessa. Tilastot osoittavat, että viikoittain alkoholia käyttävien ja kuukausittain tosi humalaan juovien osuus on laskenut selvästi. Kulttuuri on muuttumassa nuorten ikäpolvien kautta. Mielenkiintoista on tietää, että edes tutkijat eivät ole täysin yksimielisiä siitä, mistä tämä johtuu. Todennäköisesti kyse on monen asian yhteisvaikutuksesta. Nuorten päihteidenkäytön vähenemisen yhteydessä on tunnistettu myös käyttöön liittyvää polarisaatiota. Samalla kun yhä suurempi osa nuorista juo yhä vähemmän ja harvemmin, niin pieni osa nuorista käyttää alkoholia ja päihteitä entistä enemmän. Nuorten osalta päihdepalvelut ovat olleet pitkään luonteeltaan ennaltaehkäiseviä ja valistaviakin ja vasta aikuisille on joudutaan tuottamaan kovempia korjaavia palveluja. Nyt jo lapsille ja nuorille joudutaan tuottamaan myös korjaavaa päihdehuoltoa ja se asettaa palvelut myös uudenlaisen tilanteen eteen. Palveluja joudutaan suunnittelemaan eri tavalla alaikäisten kanssa ja niihin tulee väistämättä myös muita viranomaistahoja, kuten

sosiaalitoimi ja sivistystoimi, mukaan sekä lasten jaa nuorten perheet. Vaikka kyse on päihdeongelmasta ja sen hoitamisesta, niin erityisesti alaikäisillä tarkasteltavia ja huomioon otettavia näkökulmia on enemmän.

Sekä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta kyse on monesti palvelujen tarpeen ja saatavuuden yhteensovittamisesta. Saatavuus edellyttää, että palvelut voidaan resursoida oikein. Tämä taas edellyttää poliittisia päätöksiä, joiden perustana tulee olla tarkka kuva tarpeesta. Lasten ja nuorten osalta mielenterveys- ja päihdepalvelujen tarpeen tunnistamiseen tulisi pystyä tuottamaan hyvin ajantasaista tietoa, jotta ongelmiin pystyttäisiin ennakoiden jo puuttumaan. Terveydenhuollon palveluiden suunnittelun osalta, erityisesti nuoria koskien, tulisi ottaa vahvasti huomioon paitsi terveydenhuollon asiantuntijoiden oma tilannearvio palvelujen riittävyydestä, niin myös muiden sektoreiden asiantuntijoiden ja työntekijöiden arjen kokemus. Eikä tietenkään saa unohtaa niitä nuoria, jotka palveluja käyttävät. Heiltä, jos keneltä, saa sen oikean tiedon siitä, miten palvelujen saavutettavuus ja riittävyys kunnassa toteutuu asiakkaan näkökulmasta.

Suomi on muutamaa isompaa kaupunkia lukuun ottamatta hyvin harvaan asuttu maa. Nuorten näkökulmasta palveluiden saavutettavuuteen vaikuttaa vahvasti myös julkisen liikenteen toimivuus. Isoissa kaupungeissa ja kuntakeskuksissa julkinen liikenne toimii pääsääntöisesti hyvin, mutta kaupunkien laidoilla ja harvemmin asutuissa maaseutumaisissa kunnissa julkisen liikenteen vähyys tai kokonaan puuttuminen laittaa lapset ja nuoret eriarvoiseen asemaan suhteessa isommissa kaupungeissa asuviin. Peruspalvelujen arviointi 2020 osoitti, että nuorten tarpeista katsottuna monilla alueilla julkisen liikenteen palvelut eivät vastaa niitä tarpeita, joita nuorten elämä asettaa. Osalle tämä voi olla syynä siihen, että tarvittavia palveluja ei lähetä hakemaan, vaan yritetään selvitä arjessa itse. Pahimmillaan tämä johtaa siihen, että nuorille ei synny edes kuvaa siitä, millaisia palveluja heille voisi olla tarjolla.

Näin digiaikana liikkumiselle on olemassa myös vaihtoehtoja ja niiden hyödyntäminen palvelujen saavuttamisessa onkin monella tapaa kannatettava kehittämissuunta. Palvelujen muokkaaminen verkkoon soveltuviksi, kohderyhmää vahvasti kuunnellen, lisää saavutettavuutta monesti kustannustehokkaammin kuin julkisen liikenteen verkoston suurimittainen kasvattaminen. Kaikkia nuorten palveluja ei tarvitse siirtää verkkoon, mutta monessa kohtaa se voisi olla kannatettava kehittämissuunta. Tämä edellyttää uudenlaista suhtautumista palvelujen tuottamiseen myös ammattilaisilta.

Korona-ajan lähiopetus jakoi nuorten kokemuksia

Keväällä 2020 Korona-pandemian hillitseminen sulki monet toiminnot koko maailmassa. Suomalaisten lasten ja nuorten osalta kevään 2020 merkittävin arkinen muutos oli lähes yhdessä yössä käynnistetty etäkouluajanjakso, jota kesti pari kuukautta. Kokemukset etäopetuksesta jakautuivat hyvin tasaisesti. Tiivistäen voidaan todeta, että kolmasosa nuorista koki etäopetuksen kielteisesti, kolmasosa myönteisesti ja kolmasosa neutraalisti. Muutos näkyi mm. siinä, että arki muuttui rutiininomaisemmaksi ja oli paljon aiempaa paikallaan pysyvää. Arjen aikatauluttamisesta tuli rennompaa, työrauha oli kotona parempi ja verkon kautta opiskelun oppimista pidettiin tärkeänä. Negatiiviset kokemukset liittyivät siihen,

että osa koki koulutehtävistä suoriutumisen työläämmäksi, koska opettaja ei ollut samalla tavalla läsnä ja tukemassa, mitä lähiopetuksessa. Voimakkain yhteys etäopetuksen kielteisiin tuntemuksiin oli kuitenkin yksinäisyyden kokemukseen sekä siihen, että nuori on yleisesti kokenut sosiaalisia kontakteja koskevat rajoitustoimet negatiivisina. Etäopetukseen siirtyminen on saattanut aiheuttaa yksinäisyyden kokemuksia tai jo valmiiksi enemmän yksinäisyyttä kokevat ovat saattaneet kokea etäopetuksen erityisen kielteisesti. Tuloksista voidaan vetää johtopäätös, että etä- ja lähiopetuksessa tulee edelleen jatkaa työtä sosiaalisten suhteiden tukemiseksi kaikilla koulu- ja opiskeluasteilla.

Nuorten huoli ilmastonmuutoksesta on kasvanut

Nuorten asennoituminen ilmastonmuutokseen on muuttunut ja sen synnyttämä huoli on kasvanut. Reilu kymmenen vuotta sitten, vuoden 2008 Nuorisobarometrissa, noin 40 prosenttia vastaajista oli erittäin huolissaan ilmastonmuutoksesta. Tästä kymmenen vuotta eteenpäin, vuonna 2018, erittäin huolissaan olevien osuus oli jo 70 prosenttia. Asennemuutosta kuvaa myös se, että nuoret suomalaiset ovat muita ikäryhmiä valmiimpia muuttamaan kulutustottumuksiaan. Asenne ei kuitenkaan suoraan johda toimintaan. Vaikka suurin osa suomalaisista nuorista kokee, että omilla kulutusvalinnoilla on mahdollista ja suotavaa vaikuttaa ilmastonmuutoksen ehkäisemiseen, on omaa kulutustaan oikeasti vähentäneitä huomattavasti pienempi määrä, noin 42 prosenttia vastaajista. Kyse ei ole aina pelkästä halusta, vaan useiden nuorten kohdalla arjen realiteetit ja esimerkiksi taloudellinen tilanne vaikeuttavat oman arvomaailman mukaisen elämäntavan toteuttamista.

Uudet osallisuudet kentät

Nuorten osallisuudesta on oltu vuoroin huolissaan ja vuoroin innoissaan. Yksilöiden osallisuuden toteuttaminen on ollut perinteisesti kolmannen sektorin toiminnan kantavia voimia. Toki osallisuutta on edistetty julkisella ja yksityisellä sektorilla, mutta kolmas sektori on ollut sitä tietyllä tavalla puhtaimmillaan.

Kolmannen sektorin rinnalle on viime vuosien aikana syntynyt uusi oksa, 4. sektori. Tällä viitataan kansalaisyhteiskunnan uuteen rajapintaan, joka rakentuu internetin ja sosiaalisen median eri alustojen varaan. 4. sektorin mahdollistaa perinteiseen kolmanteen sektoriin liittyvien yhteisöjen ja yhteenliittymien aiempaa kevyemmän ja vielä vapaamman, ajasta ja paikasta riippumattoman rakentumisen. Näissä virtuaaliyhteisöissä ihmiset kohtaavat, keskustelevat ja osallistuvat. Keskeisin ero 4. sektorilla ja 3. sektorilla on siinä, että 4. sektori ei edellytä minkäänlaista hierarkkista päätöksentekorakennetta ja näihin liittyviä lainmukaisia hallinnollisia velvoitteita. 4. sektori mahdollistaa aiempaa helpommin ja vapaammin saman mielisten aktiivisten kansalaisten yhteenliittymät. Näiden yhteenliittymien tavoitteet ja käytänteet rakentuvat suoraan sen osallistujien kautta.

Kunnissa voidaan oppia paljon 4. sektorin uusista tavoista osallistaa ja olla läsnä. Verkkonuorisotyöstä on puhuttu jo yli kymmenen vuotta, mutta 4. sektori vie osallisuuden vielä uudelle tasolle – tasolle, joka rakentuu yksilöiden omien mielenkiintojen varaan ja juuri tietyille ryhmille soveltuviin osallistumisen tapoihin. Sosiaalisen median alustat ovat nimensä mukaisesti alustoja, joissa on vapaat

kädet luoda yhteenliittymiä eri ihmisten välille. Järjestelmät mahdollistavat ja ihmiset luovat sisällöt. Tässä olisi jotain, mitä kunnissa voitaisiin hyödyntää entistä vahvemmin.

Lasten ja nuorten harrastustoiminnan tuella mahdollistaan lukuisilla lapsille terveellistä harrastustoimintaa

Vuonna 2020 lasten ja nuorten harrastustoimintaa tuettiin valtionavustuksella Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston alueella yhteensä 770 000 eurolla. Tästä summasta Pirkanmaalle myönnettiin 295 000 euroa, Keski-Suomeen 210 000 euroa, Etelä-Pohjanmaalle 119 000 euroa, Pohjanmaalle 81 500 euroa ja Keski-Pohjanmaalle 64 500 euroa.

Nuorten työttömyys on hieman laskenut

Viime vuosina – ennen koronaa – talous on näyttänyt melko hyvältä ja tämä on näkynyt myös nuorisotyöttömyyden varovaisina, positiivisina muutoksina. Länsi- ja Sisä-Suomen alueella kaikkien maakuntien nuorisotyöttömyyslukuja tarkasteltaessa on nähtävissä, että kautta linjan nuorisotyöttömyys laski vuodesta 2018 vuoteen 2019 tultaessa. Muutos ei ole maakuntatasolla ollut suuri – laskua 0,3–0,7 prosenttia -, mutta suunta on oikea. Kuntien kesken erot ovat erittäin suuria, kuten monesti näissä on. Pienin nuorisotyöttömyys 10–24-vuotiaiden ikäryhmässä vuonna 2019 oli Pohjanmaalla Luodon kunnassa (1,3 %) ja suurin Jämsässä (24,4 %). Molemmissa vuotta aikaisempi tilanne oli hyvin samanlainen.

II asteen koulutuksen keskeyttämisessä isot kuntakohtaiset erot

Toisen asteen koulutuksen keskeytyminen on iso muutos nuoren arjessa. Joskus se on suunniteltua ja joskus suunnittelematonta. Mikäli keskeytys ei tule suunnitellusti, esimerkiksi työn tai opintojen muuttamisen johdosta, on se omalla tavallaan myös riski ulkopuolisuuteen ajautumiseen. Toisen asteen osalta erityisesti ammatillisen koulutuksen keskeytyminen on ollut vahvasti esillä viime vuosina. Määrällisesti tarkasteltuna lukiokoulutuksen keskeyttäminen suhteessa aloittaneisiin on huomattavasti harvinaisempaa kuin ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen.

Länsi- ja Sisä-Suomen alueella lukiokoulutuksen keskeyttämisessä pisti silmään Pirkanmaan maakunnasta Pälkäneen kaupunki, missä lukuvuonna 2018–2019 jopa 5,8% keskeytti lukiokoulutuksen. Samassa maakunnassa myös Orivedellä oli vastaava ilmiö ja siellä keskeytti 4,5% opiskelijoista. Keski-Suomessa erottui Pihtipudas, jossa lukion keskeytti lukuvuonna 2018–2019 4,7% opiskelijoista. Vaikka prosenttiosuudet eivät periaatteessa ole kovin suuria, niin ne kuitenkin ovat melko korkeat lukio-opintojen keskeyttämisen suhteen, missä keskimäärin keskeyttäneitä on alle 2% vuosiluokasta.

Ammatilllisen koulutuksen keskeytys on lähtökohtaisesti ollut jo pitkään paljon korkeampi, mutta siinäkin on isoja kuntakohtaisia eroja. Länsi- ja Sisä-Suomen alueelta huomio kiinnittyi erityisesti Etelä- ja Keski-Pohjanmaan kuntiin. Etelä-Pohjanmaan kaupungeista Kauhavalla 17,6% keskeytti toisen asteen ammatillisen koulutuksen ja Alajärvellä luku oli vielä suurempi, 19,1%. Keski-

Pohjanmaalla Kaustisilta löytyi koko alueen suurin arvo. Siellä ammatillisen koulutuksen keskeytti 19,4% opiskelijoista.

On hyvä muistaa, että arvot vaihtelevat paljon vuosittainkin, eli seuraavan vuonna tilanne voi olla jo ihan toinen. Ilmiö on kuitenkin olemassa ja on tärkeää, että se tunnistetaan ja oppilaitoksissa tuetaan nuoria aktiivisesti, jotta erityisesti negatiiviset keskeytykset saataisiin mahdollisimman alas.

Pelkän peruskoulun varassa olevat nuoret

Pelkän peruskoulun varaan jäävien riski ulkopuolisuuteen ajautumisesta kasvaa merkittävästi. Länsi- ja Sisä-Suomen maakunnissa koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17–24-vuotiaiden osuus vastaavan ikäisistä nuorista vaihteli 5,8–6,6 % välillä. Nämä nuoret eivät ole opiskelijoita eikä heillä ole tutkintokoodia eli perusasteen jälkeistä koulutusta. Kuntia, joissa yli 10 % ikäryhmästä oli koulutuksen ulkopuolelle vuonna 2019 olivat Keski-Suomessa Kivijärvi, Pirkanmaalla Kuhmoinen ja Urjala sekä Pohjanmaalla Närpiö ja Pietarsaari. Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla ei sen sijaan ollut ainoatakaan kuntaa, jossa yli 10 % ikäryhmästä olisi jäänyt koulutuksen ulkopuolelle.

Vanhemmassa ikäryhmässä, 25–28-vuotiaissa, pelkän peruskoulun varassa olevien nuorten suhteelliset osuudet maakuntien välillä liikkuvat 13,4–15,9 % välillä. 25–28-vuotiaiden osalta heikoin tilanne vuonna 2019 oli Keski-Suomessa Kyyjärvellä, Pohjanmaalla Kaskisissa ja Närpiössä sekä Etelä-Pohjanmaalla Lappajärvellä ja Teuvalla. Näissä kunnissa ilman peruskoulun jälkeistä olevaa tutkintoa oli yli 30 % vastaavan ikäisistä.

Varsinais-Suomessa kuntien väliset tulojakautumiserot ovat suuremmat kuin Satakunnassa

Lapsiperheköyhyys on ollut keskusteluissa esillä säännöllisesti ja yleensä se nousee tapetille viimeistään vaalivuosina. Ja soisi olla keskustelussa aktiivisemminkin, sillä yhteiskuntamme eri osapuolien taloudellinen eriarvoistuminen on edelleen totta ja kuilu tuntuu vaan syvenevän. Yhteiskuntamme on rikkaampi kuin koskaan ennen, mutta varallisuus jakautuu yhä selkeämmin kahteen eri leiriin. Tulonjakautumiseroja seuraava kuntien gini-kerroin. Tilastot osoittavat, että pienimmät tuloerot Länsi- ja Sisä-Suomen alueelta löytyi vuonna 2019 Keski-Pohjanmaalta (gini-kerroin 23,2) ja suurimmat Pirkanmaalta (gini-kerroin 26,9). Etelä-Pohjanmaata lukuun ottamatta kaikkien maakuntien Gini-kerroinluku on laskenut hieman kahden vertailuvuoden välillä.

Toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden osuus vähentynyt hieman vuosina 2018-2019

Länsi- ja Sisä-Suomen alueella Pirkanmaan ja Keski-Suomen maakunnissa oli vuonna 2019 keskimäärin enemmän toimeentulotukea saaneita lapsiperheitä kuin mitä Pohjanmaan maakunnissa. Erityisesti Keski-Pohjanmaa erosi 7,1% arvollaan Keski-Suomesta, jossa vastaava luku oli 11,6.

Keski-Suomessa Muuramen kunnassa 4,6% lapsiperheistä oli saanut toimeentulotukea vuonna 2019 kun Multian kunnassa vastaava luku oli jopa 17,6%.

Vastaavia isoja eroja löytyi myös Pirkanmaalla, missä Tampereella 16,2% lapsiperheistä oli saanut toimeentulotukea. Vastaavana aikana asukasluvultaan huomattavasti pienemmässä Vesilahden kunnassa luku oli vain 3,6%. Maakunnittain tarkasteltuna vuosittaiset vaihtelut ovat pieniä ja ne ovat kahden vuoden tarkastelujaksolla menneet kaikki hieman parempaan suuntaan.

Nuorten pitkäaikaisen toimeentulotuen osalta ei suurisa muutoksia havaittavissa

Lyhytaikaisen toimeentulotuen saamisen ei ole osoitettu merkittävästi lisäävät syrjäytymisen riskiä, mutta sen sijaan pitkään jatkuneen toimeentulotuen tiedetään selvästi lisäävän riskiä ulkopuolisuudelle. Keski-Pohjanmaata lukuun ottamatta muissa Länsi- ja Sisä-Suomen maakunnissa muutos vuosien 2018-2019 välillä oli hieman parempaan suuntaan. Maakunnittain katsottuna pitkäaikainen toimeentulotuki on 18-24 -vuotiaiden osalta yleisintä Keski-Suomessa (3,8% vastaavan ikäisestä väestöstä) ja vähiten käytettyä Keski-Pohjanmaalla (1,5% vastaavan ikäisestä väestöstä).

12 Lähteet

Ahtiainen, R., Asikainen, M., Heikonen, L., Hienonen, N., Hotulainen, R., Lindfors, P., Lindgren, E., Lintuvuori, M., Oinas, S., Rimpelä, A. & M-P. Vainikainen (2020) Koulunkäynti, opetus ja hyvinvointi kouluyhteisössä koronaepidemian aikana: Ensitulokset.

AVI (2020) Peruspalvelujen arviointi 2020 -verkkoraportti < https://www.patio.fi/pepa-2019 >

Haikkola, L. & E. Kauppinen (2020). Nuorten korona-ajan yksinäisyys ja näkemykset koronan vaikutuksista tulevaisuuteen. Nuorisotutkimusseura ry. < https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma66 >

IPCC (2018) Global Warming of 1,5 C-raportti. Summary for Policymakers. < https://www.ipcc.ch/sr15/chapter/spm/ >

Karvi (2020) Poikkeuksellisilla opetusjärjestelyillä vaikutuksia tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen oppimiseen – Poikkeustilanne toi digiloikan, mutta oppimisen tuki ei ollut riittävää. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. < https://karvi.fi/2020/12/14/poikkeuksellisilla-opetusjarjestelyilla-vaikutuksia-tasa-arvoiseen-ja-yhdenvertaiseen-oppimiseen-poikkeustilanne-toi-digiloikan-mutta-oppimisen-tuki-ei-ollut-riittavaa/ >

Kolh, A. (2018) Ilmastonmuutos ahdistaa, mutta nuoret eivät ole vaipuneet toimettomuuteen. Artikkeli 7.12.2018. Ilmasto- ja Luontoratkaisut, Sitra. < https://www.sitra.fi/artikkelit/ilmastonmuutos-ahdistaa-mutta-nuoret-eivat-ole-vaipuneet-toimettomuuteen/ >

Lahtinen, J. (2020) ”Et sitten istuttiin Teamsissa suunnilleen koko päivä.” Ammattilaisten kokemuksia etäohjauksesta ja -opetuksesta koronan aikaan. Kirjoitus Potentiaali-hankkeen verkkosivuilla.

Lahtinen, J., Haikkola, L. & E. Kauppinen (2021) ”Etäkoulu oli mukavaa ja sai enemmän vapaa-aikaa, yksinäisyys oli huono puoli” – Nuorten kokemukset etäopetuksesta korona-ajan alussa. Nuorisotutkimusseura ry.

Mäenpää, P., Faehnle, M. & H. Schulman (2017) Neljäs sektori murtaa ja rakentaa kuntien hallintoa. Blogi-kirjoitus kuntaliiton sivuilla 2017. < https://www.kuntaliitto.fi/blogi/2017/neljas-sektori-murtaa-ja-rakentaa-kuntien-hallintoa >

Niemelä, H., Kuusinen, J. & T. Lähdeniemi (2020). Valtakunnallinen lasten verkkokuuleminen osana perusopetuslain lainvalmistelua. Tulosyhteenveto osallistuneiden vastauksista.

Nuorten Akatemia (2020) Ilmastoajatuksia – opas nuorisotyön ilmastokasvatukseen. < https://www.nuortenakatemia.fi/wp-content/uploads/2020/12/ilmastoajatuksia_opas-nuorten-ilmastokasvatukseen-pieni.pdf >

Nuorisotilastot (2021) www.nuorisotilastot.fi

Repo, J., Poskiparta, E., Herkama, S. & C. Salmivalli (2020). Koululaisten koronakevät -tutkimuksen tulokset. Turun yliopisto.

Ruuskanen, P., Jousilahti, J., Faehnle, M., Kuusikko, K., Kuittinen, O., Virtanen, J. & L. Strömberg (2020) Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020 -luvun Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:47.

Sotkanet (2021) Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoja < https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/index >

TEM (2021) Alueelliset työllisyyskatsaukset. < https://www.temtyollisyyskatsaus.fi/graph/tkat/tkat.aspx >

Tilastokeskus (2021) StatFin-tilastotietokanta (http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/)

Pöysä, V. & S. Tuuva-Hongisto (2017) ’Onks käyntii ja onks kyytii?’ Nuorille merkitykselliset palvelut syrjäseuduilla. Teoksessa Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. Nuorisotutkimusseura.

THL (2021) Nuorten mielenterveyshäiriöt.< https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot/nuorten-mielenterveyshairiot >

Traficom (2021) Joukkoliikenteen haetut ja myönnetyt valtionavustukset. < https://juku.traficom.fi/avoin/#/tilastot/valtionavustukset/ >

Obstbaum, Y. (2019) What’s New About Adolescent Drinking in the Nordic Countries? A report on Nordic studies of adolescent drinking habits in 2000-2018. Nordic Wellfare Center.

13 Kuvio- ja taulukkoluettelo

Osa I – Näkökulmia nuoruuteen ja nuorten parissa toimivaan palvelujärjestelmään

Kuvio 1. Kerran viikossa tai useammin alkoholia käyttävien peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten sekä ammatillisen oppilaitoksen ja lukion 1- ja 2. vuosiluokan opiskelijoiden osuus prosentteina kysymykseen vastanneista ko. ikäluokassa.

Kuvio 2. Kuukausittain tosi humalaan itsensä juovien peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten sekä ammatillisen oppilaitoksen ja lukion 1- ja 2. vuosiluokan opiskelijoiden osuus prosentteina kysymykseen vastanneista ko. ikäluokassa.

Kuvio 3. ELY-keskuksilta haetut ja myönnetyt avustukset joukkoliikenteen toteuttamiseen vuosilta 2010–2019.

Kuvio 4. Kunnan viranomaisten arvio kunnissa tarjolla olevista julkisen liikenteen palveluista nuorten näkökulmasta.

Kuvio 5. Etäopetukseen siirtymisen koetut vaikutukset, kaikki kyselyyn vastanneet sekä päätoimiset koululaiset ja opiskelijat.

Kuvio 6. Koronalla on pysyviä vaikutuksia omaan elämään, samaa mieltä olevien osuudet taustamuuttujittain.

Kuvio 7. Yhteiskunnan neljä tunnistettua sektoria.

Taulukko 1. Kuntien arvio tarjottujen mielenterveyspalvelujen riittävyydestä vuonna 2019.

Taulukko 2. Julkisen liikenteen tarjonta nuorten näkökulmasta vuonna 2019 aluehallintovirastoalueittain.

Osa II - Tilastokokonaisuus

Kuvio 1. Alle 29-vuotiaiden osuus (%) maakunnan ja kunnan väestöstä 31.12.2020.

Kuvio 2. Alle 29-vuotiaat ikäryhmittäin 31.12.2020.

Kuvio 3. Yhden vanhemman perheiden osuus kaikista lapsiperheistä vuosina 2018 ja 2019.

Kuvio 4. Muu kuin suomi, ruotsi tai saame äidinkielenä vuosina 2018 ja 2019.

Kuvio 5. Etsivään nuorisotyöhön saadut avustukset euroina kaikkien osallisten kuntien kesken jaettuna ja suhteutettuna kunnan 17-24 –vuotiaisiin nuoriin.

Kuvio 6. Lasten ja nuorten paikallisen harrastustoiminnan tuki vuonna 2021 suhteutettuna kunnan 7-18 -vuotiaiden määrään.

Kuvio 7. Nuorisotyöttömät, 18-24 -vuotiaat vastaavasta työvoimasta vuosina 2015-2020.

Kuvio 8. Keskeytti tutkintoon johtavan koulutuksen kokonaan, % aloittaneista

Kuvio 9. Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % vastaavan ikäisistä nuorista.

Kuvio 10. Ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevat varsinaissuomalaiset nuoret suhteessa vastaavan ikäiseen väestöön vuonna 2019.

Kuvio 11. Ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevat satakuntalaiset nuoret suhteessa vastaavan ikäiseen väestöön vuonna 2017.

Kuvio 11. Rikoksista syyllisiksi epäillyt jokaista 1000 vastaavan ikäistä kohtaan vuonna 2019.

Kuvio 13. Rikoksista syyllisiksi epäillyt alle 20-vuotiaat ikäryhmittäin ja kunnittain tarkasteltuna.

Kuvio 14. Kunnan GINI-kerroin vuosilta 2018 ja 2019.

Kuvio 15. Pienituloisiin kotitalouksiin kuuluvat alle 18-vuotiaat vuosina 2018 ja 2019.

Kuvio 16. Toimeentulotukea saaneet lapsiperheet, % kaikista lapsiperheistä vuosina 2018 ja 2019.

Kuvio 17. Toimeentulotukea saaneet 18-24 –vuotiaat suhteessa vastaavan ikäisiin nuoriin kunnittain.

Kuvio 18. Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneet 18-24 –vuotiaat suhteessa vastaavan ikäisiin kunnittain.

Kuvio 19. Huoltosuhde Satakunnan ja Varsinais-Suomen kunnissa vuosina 2018 ja 2019.

Kuvio 20. Lastensuojelun avopalveluiden asiakkaat vuonna 2019.

Kuvio 21. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen suhteellinen osuus vuonna 2019.

Taulukko 1. Nuorten työpajojen saamat avustukset vuodelle 2021 kunnittain.

Taulukko 2. Lasten ja nuorten paikallisen harrastustoiminnan tuki kunnittain vuodelle 2021.

Taulukko 3. Alle 25-vuotiaat sekä 25-28-vuotiaat työttömät nuoret kunnittain vuonna 2019 ja 2020.

Taulukko 4. Vuoden aikana toimeentulotukea saaneet avo-/avioparit, joilla lapsia.

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto

Vaasa

2021